

LA HIGIENICA

ARTICULO
D
HIGIENE

EL CAS DE "LA HIGIÈNICA"

UNA METÀFORA DE LA TRANSICIÓ A LLEIDA

AUTORA: SARA GRAU SÀEZ

CURS 2017/18

TUTOR DEL TREBALL: EDUARDO LÓPEZ TRUCO

INSTITUT MÀRIUS TORRES

ÍNDIX

1.	Introducció.....	2
2.	Context històric: la Lleida de les acaballes del franquisme.....	5
2.1.	Lleida: peça clau en l'intent de cop d'Estat del 23-F.....	9
3.	Antecedents.....	12
3.1.	La literatura perseguida: de Zola a Dolors Miquel.....	12
3.2.	De 1980 a 2016: una poeta a l'ull de l'huracà.....	16
4.	El cas de <i>El Papus</i>	19
5.	El cas de <i>La Higiénica</i>	24
5.1.	Cronologia dels fets.....	24
5.2.	Esclata la polèmica.....	24
5.3.	Cartes creuades.....	25
5.4.	El Bisbe entra en acció.....	28
5.5.	"No siguis fatxa".....	29
5.6.	S'obren diligències judicials.....	30
5.7.	Comença l'activisme estudiantil.....	30
5.8.	Càrregues policials.....	33
5.9.	Retorn a classe.....	35
6.	Repercussió mediàtica del cas més enllà de Lleida.....	38
7.	El procés judicial.....	63
7.1.	La sentència que va condemnar Alegre.....	63
7.2.	La sentència.....	65
7.3.	La llibertat d'expressió.....	67
8.	La justícia de fa 40 anys, vista avui per l'advocat Francesc Sapena.....	70
8.1.	Els arguments que no va considerar la sentència.....	72
8.2.	L'anàlisi de Víctor Siurana i Gabriel Oliver.....	74
8.2.1.	La defensa del poema d'Alegre per part de dos capellans.....	75
8.3.	La valoració de la polèmica del poeta Jordi Pàmias 40 anys després.....	76
9.	Conclusions.....	79
10.	Agraïments.....	81
11.	Índex d'Il·lustracions.....	83
12.	Annexos.....	86
12.1.1.	Entrevista a César Alegre.....	86
12.1.2.	Entrevista a Antonieta Jarne.....	93
12.1.3.	Entrevista a Dolors Miquel.....	97
12.1.4.	Entrevista a Jordi Curcó.....	101
12.1.5.	Entrevista a Carles Florensa.....	105
12.1.6.	Entrevista a Dolors Bramon.....	107
12.2.	Exemplars de la revista <i>La Higiénica</i>	108
12.3.	Fotografies inèdites.....	129
12.4.	Sentències.....	136
12.5.	Peritatges dels poetes i els sacerdots.....	145
13.	BIBLIOGRAFIA.....	153

1. Introducció

Sempre vaig saber que volia fer el meu Treball de Recerca (TdR) sobre algun tema de memòria històrica, i després de canviar d'idea bastants vegades, vaig decidir que volia parlar del cas de *La Higiènica*: una revista universitària en què al 1980 es va publicar un poema que va suposar la condemna d'un estudiant de 20 anys, Cèsar Alegre així com a l'Estudi General¹, la institució que editava aquesta publicació com a responsable del poema suposadament irreverent.

Però vaig tenir la “mala sort” que poc després de decidir-me i començar a treballar, l'antic director de la facultat de Geografia i Història Emili Junyent² va publicar un extens article sobre el cas³ que evidentment jo mai podria arribar a igualar: ell havia viscut els fets en primera persona i coneixia a tothom que n'havia format part, a més de ser una peça clau en el desenvolupament dels fets.

Poc m'imaginava que després de llegir-me i analitzar la publicació descobriria que sí que podia aportar noves perspectives a la investigació. Podia fer entrevistes a persones que ho havien viscut tot, com el mateix Cèsar Alegre, el principal afectat; a Antonieta Jarne⁴, agredida durant una manifestació en defensa del seu company d'estudis; a Dolors Miquel⁵, que havia participat en la creació de la revista, i que a part, el 2016 va viure un cas similar; a Juan José Bosch Tàpies⁶, que va ser una de les persones que va tirar endavant les

¹ Institució d'ensenyament superior creada l'1 de setembre de 1300 i abolida per Felip V d'Espanya. El nom d'Estudi General va ser adoptat per les delegacions universitàries que s'establiren a Lleida des de 1968 fins a la fundació, el 1991, de la Universitat de Lleida.

² Vilafranca del Penedès, 1946. Catedràtic de Prehistòria i actual Degà de la Facultat de Lletres de la Universitat de Lleida.

³ El cas *La Higiènica* (1980-1981): Universitat, ciutat i llibertat d'expressió

⁴ Experta en la Transició a Lleida. Actual professora d'Història Contemporània a la UdL.

⁵ (Lleida, 1960). Autora d'obres com *Gitana Roc* (2000) o *La Flor Invisible* (2011), resident a Barcelona. El 2016 també va ser denunciada per llegir el seu poema satíric “Mare Nostra”, inclòs al llibre *Missa Pàgesa* (2006) durant l'entrega dels premis Ciutat de Barcelona.

⁶ Estudiant de Dret als anys 80 a Lleida.

denúncies; i a Pere Rovira⁷, que juntament amb Jaume Pont⁸, va ser cridat a declarar com a expert en literatura en el judici contra Alegre.

Els podia preguntar com ho recordaven i, sobretot, demanar-los la seva opinió sobre el fet que, 40 anys després, succeïssin situacions força semblants, com seria el cas del poema "Mare nostra" de Dolors Miquel el 2016 o els atemptats contra la revista *Charlie Hebdo*⁹.

El que més em va cridar l'atenció d'aquest cas, a part de la reacció del públic en el seu moment, va ser la manca d'informació -i memòria- general: tothom que havia viscut el cas sent jove, fins i tot gent que n'havia format part d'alguna manera, ja fos anant a una manifestació en suport a Cèsar Alegre o passant la nit a l'edifici del Roser per protegir els últims exemplars de la revista del seu segrest, semblava haver-ho oblidat completament. I la gent que aleshores encara no havia nascut o era massa petita per ser conscient del que havia passat, no en sap res: no hi ha ni la més mínima informació a Internet, i ni tan sols als llibres es menciona, només de passada en alguna ocasió. Un cas que va marcar la Lleida de fa gairebé quaranta anys, el més significatiu de la Transició cap a la democràcia en la nostra ciutat, i un dels més desconeguts. I es curiós, ja que en aquests moments s'estan vivint a Catalunya uns fets amb moltes similituds: el Procés.

La situació política en què ens trobem ara mateix està plena de paral·lelismes amb el cas de *La Higienica*: tots els joves que l'1 d'octubre es van quedar a dormir a les escoles i els ajuntaments defensant les urnes no saben que fa quatre dècades es va ocupar la Universitat de Barcelona en senyal de protesta i solidaritat amb Lleida, i a l'edifici del Roser també s'hi van quedar a passar la nit moltes persones que intentaven defensar la resta d'exemplars de la revista del segrest per part de la policia.

Després, molts d'aquests joves del present van ser agredits, alguns greument, pels cossos de la Guàrdia Civil i de la Policia Nacional mentre lluitaven pel dret a vot, la democràcia i la llibertat d'expressió. Els estudiants que quaranta anys enrere també van ser agredits a cop de porra pels mateixos cossos policials a la Rambla Ferran de Lleida el dia del judici

⁷ Vila-seca, 1947. És un poeta, novel·lista, assagista i traductor català, i Doctor en Filologia. Professor emèrit de la Universitat de Lleida, on hi ha treballat durant més de 30 anys. L'any 1981, durant el qual es va celebrar el judici contra *La Higienica*, va guanyar el Premi Vicent Andrés Estellés pel seu llibre *Distàncies*.

⁸ Lleida, 1947. Poeta i assagista llicenciat en filosofia i lletres. Ha estat professor a les universitats de Poitiers, Nàpols, Mar del Plata i Illinois. Ha col·laborat a diversos diaris i revistes literàries, i ha guanyat premis de renom com el Premi Vicent Andrés Estellés, per l'obra *Raó d'atzar* (1892) o el Premi Crítica Serra d'Or per *Vol de cendres* (1997).

⁹ Setmanari francès satíric fundat el 1992 on el 2015 van entrar dos terroristes islàmics armats i van matar dotze persones per una portada irreverent sobre el profeta Mahoma. Consultable a <https://charliehebdo.fr/>

contra Cèsar Alegre i *La Higiénica*, també estaven lluitant per la llibertat d'expressió, les repressions de la ultradreta i, per l'alliberament de persones perseguides per la justícia. Com ara, també s'exhibia el famós símbol de la llibertat d'expressió¹⁰. Són lluites d'esquerra contra dreta, del poble contra la justícia governamental.

Tot i que d'entrada la meua idea era comparar el cas de *La Higiénica* amb el d'altres obres artístiques i literàries que havien tingut problemes semblants als de Cèsar Alegre per haver barrejat sexe i religió, o per haver estat irreverents, quan vaig veure la manca de documentació general en relació a la revista i tot el material que havia aconseguit (els reculls de premsa i la carpeta amb material inèdit que em va proporcionar Alegre) vaig decidir centrar-me només en aquest cas, tot i que deixaria un apartat fent aquestes comparacions al treball.

Però aquest canvi el vaig fer quan ja havia començat a treballar en la primera idea, i com que tractava diverses figures afectades per irreverències a Mahoma com la revista francesa *Charlie Hebdo* o l'escriptor Salman Rushdie¹¹, durant l'estiu em vaig arribar a posar en contacte amb la màxima experta en islamisme a Catalunya, Dolors Bramon, que va respondre les meves preguntes sobre la religió musulmana per correu electrònic.

Per fer aquest treball, com que l'única informació de la que disposava era la cronologia escrita per Emili Junyent -que em va deixar veure abans i tot que es publicués-, vaig necessitar entrevistar diferents testimonis i analitzar tot el material que se'm va proporcionar (retalls de premsa, els exemplars dels dos únics números *La Higiénica* que van veure la llum, fotografies inèdites...) per a poder escriure el que ha esdevingut la part teòrica.

¹⁰ El va crear el 1977 Jaume Pedrós (1957-2017), llavors estudiant de Belles Arts, arran de la polèmica obra de teatre *La Torna*, dels Joglars. Aquesta denunciava l'assassinat polític de Salvador Puig Antich, un jove anarquista i antifeixista que un tribunal militar va condemnar -amb poques proves- com a culpable de la mort d'un policia de 23 anys. Se'l va executar el 1974 mitjançant l'instrument de tortura espanyol el Garrote Vil, i el cas va comportar un gran rebuig social. Actualment, arran de la prohibició de la celebració del Referèndum per l'autodeterminació de Catalunya, ha ressorgit amb molta força.

¹¹ Bombai, 1947. Escriptor i assagista britànic. En el seu llibre *Los versos satánicos* (1988) es va considerar que tractava la figura de Mahoma amb irreverència, i es va acabar prohibint a l'Índia, a Sudàfrica i més tard a 9 països musulmans més. El 14 de febrer de 1989 es va imposar una *fàtua* de 3 milions de dòlars pel seu cap, i diversos traductors de la novel·la han estat assassinats brutalment al llarg dels anys.

2. Context històric: la Lleida de les acaballes del franquisme

La Lleida dels primers anys vuitanta era una ciutat molt diferent a l'actual. Segons l'Institut Nacional d'Estadística (IDESCAT) tenia 106.814 habitants. És a dir, era una ciutat molt més petita del que és avui dia, que ronda els 140.000 habitants¹². A la vegada, estava molt mal comunicada: el barri de Balàfia quedava separat del centre per les vies del tren, igual que el de Pardinyes, i ni tan sols hi arribaven els autobusos urbans. Només hi havia el Pont Vell i el de l'autopista, per la qual cosa Cappont, Magraners i la Bordeta també quedaven molt aïllats. S'ha d'entendre que feia molt poc que s'havia sortit d'una dictadura.

El 20 de novembre de 1975 havia mort el dictador Francisco Franco després de prop de quaranta anys al poder. S'iniciava un període històric conegut com la Transició, que va desembocar en la democràcia parlamentària que actualment regeix l'Estat espanyol, però sense trencar amb el passat i sense que es jutgés ni condemnés cap de les autoritats franquistes. El 22 de novembre d'aquell mateix any el príncep Joan Carles de Borbó, designat successor "a títol de rei" pel mateix dictador, es va convertir en monarca del país. Tot i que inicialment el rei va confirmar en el càrrec de president del Govern a Carlos Arias Navarro, home de confiança de Franco (va ser l'encarregat d'informar de la mort del dictador a la televisió), aviat es van fer canvis. Els ulls del món vigilaven de prop a Espanya, i el juliol de 1976 seria rellevat per Adolfo Suárez, que també venia del franquisme, però tenia unes idees més modernes i avançades. Suárez va posar en marxa la Llei Fonamental, que va ser aprovada per les Corts franquistes i sotmesa a referèndum el 15 de desembre de 1976. Aquesta llei suposava l'acabament del règim franquista i la convocatòria de les primeres eleccions democràtiques des dels temps de la II República. Aquestes eleccions, que va guanyar la Unió de Centro Democrático de Adolfo Suárez, es van celebrar el 15 de juny de 1977. Llavors es va iniciar el procés de redacció de la Constitució Espanyola, encara vigent avui en dia, que va ser aprovada en referèndum el 6 de desembre de 1978. Espanya passava a ser una democràcia, però el fet que no es condemnés la dictadura va fer que, a la pràctica, el franquisme encara tingués molt poder a l'ombra. Això va fer que, de manera paral·lela, la societat es modernitzés molt ràpidament i, a la vegada, apareguessin grups d'ultradreta que no volien canvis. Un trist exemple d'aquesta realitat va ser la Matança d'Atocha, com es va dir l'atemptat comès la nit del 24

¹² El 2014 en tenia 139.176, segons s'informa a la pàgina web de la Paeria.

de gener de 1977 al número 55 del carrer Atocha de Madrid. Allí hi havia un despatx d'advocats laboralistes del sindicat Comissions Obreres que eren militants del Partit Comunista d'Espanya, il·legal des que Franco va guanyar la Guerra Civil. L'autoanomenat comando Roberto Hugo Sosa, de la *Alianza Apostólica Anticomunista* (Triple A), va disparar indiscriminadament contra les persones que hi havia al despatx i va provocar cinc morts i quatre ferits, entre ells una embarassada que va perdre el fill que esperava.¹³

A Lleida, mentrestant, es va crear la Guardia de Franco, comandada per Miquel Gómez Benet. Aquest grup de joves, furiosos, veien que la imminent mort del dictador i l'augment de les forces d'oposició comportarien l'arraconament del falangisme i el final de molts dels seus drets, atorgats per Franco, i es van dedicar a intentar terroritzar la ciutat atemptant contra tot el que veien a favor de la democràcia, com el mateix falangista Francisco Fernández Paredes, *Pacucho*, declara a la revista *Interviú*:

“[...] Se pasó a pegarle una paliza a un tal Antonio Chacón que estaba en CCOO y a quien Francisco Moreno le dio un buen repaso. Más tarde vino el atentado al dueño del bar ‘Las Sirenas’, a quien Juan Bosch le tiró dos cócteles Molotov que había fabricado él mismo. En la quema del chalé de Eugenio Vallina, en las dos veces que fuimos allí estaba yo. Aunque anteriormente también participé, junto con José Ramon Reñé, en el lanzamiento de dos cócteles Molotov que no llegaron a estallar contra el chalé de un individuo del PSUC llamado Chema Palau al que yo había cogido manía por ir diciendo por Lérida que yo era muy chuleta i cosas así.

Lo de Vallina recuerdo que todo empezó porque él, que es hombre de CCOO, estaba pagado a gente de la Internacional para meter follones y tenía un chalé de 12 millones, hizo un día un comentario despectivo respecto a mi hermano en el Ayuntamiento de Lérida, donde yo me encontraba trabajando. Aquel simple comentario para mí ya se mereció que le quemáramos el chalé. Le expuse el asunto a Gómez Benet, le dije el cabrón que era Vallina y le fui calentando la cabeza hasta que se hizo. En la expedición íbamos, además del propio Gómez, que dirigía: Enrique Suarez, Rafael Girón, Rico, Guillaumet, Reñé, Escribá y yo. Cogimos unos coches, fuimos a comprar gasolina, rompiendo los cristales de una ventada para entrar al chalé, rociamos los muebles y todo lo que tenía dentro y le prendimos fuego. La segunda vez que se volvió a atentar contra el mismo chalé fue cosa de Enrique Suarez, que dijo una noche:” “¿que, vamos otra vez a quemarle el chalé a Vallina?” Rafael y yo le acompañamos hacerlo de nuevo, aunque esta vez lo rociamos con gasoil pues mancha mucho más [...] También recuerdo que una vez quemamos el coche a Jaime Roca, del Ómnium Cultural.

[...] La noche que actuaba Lluís Llach en Lérida le pegué cuatro tiros al escaparate de la tienda de discos Orley del Carrer Major con la pistola del mismo Gómez Benet, lo que me costó pasar unas horas en Comisaria. [...] He

¹³ (Wikipedia.org, 2017)

estado en muchos otros atentados, como cuando se quería quemar la librería Guillaumet echando 20 litros de gasolina por un escape de humos que había en el edificio. [...] A otro que también queríamos prepararle un atentado era a Miguel Montaña Carrera, ex alcalde de Lérida y chivato de turno, pues este también se dedicó, junto con Gabaste, a desprestigiar por Lérida a Gómez Benet i hablar mal de él delante del Gobernador Civil.”¹⁴

Però aquests no van ser tots els atemptats que va patir Lleida per part de les *forces vives*: la llibreria L'Àncora, ubicada a l'avinguda Catalunya de Lleida, era propietat de Ventura Margó, destacat lluitador antifranquista. A la pàgina 4 del *Diario de Lérida* del 8 d'abril de 1973 es publica un article sense signar en què s'explica que “un grup de la ultradreta” havia apedregat a la matinada la botiga, trencant els vidres de l'aparador i fent destrosses. A l'article es menciona que era la segona vegada en un any que succeïa aquest fet. Fins i tot s'havien deixat notes contra el propietari de l'establiment en les que s'advertia que “la propera vegada no seran pedres”.

També a Lleida, el 15 de gener de 1975, l'empresa Construcciones y Contratas va a la vaga. Gairebé simultàniament, la protesta s'estén a totes les seccions de l'empresa. S'acomiaten 200 treballadors que són obligats a marxar per la Guàrdia Civil. Davant d'aquests fets, set empreses de la construcció i 300 estudiants de Filosofia i Lletres fan una aturada de 48 hores. Fins i tot i ha un intent de fer una tancada a la Catedral, que serà dispersada de forma violenta. Vuitanta treballadors de l'autopista van ser acomiadats per aquestes protestes.¹⁵

En aquest context convuls, Lleida va recuperar els estudis universitaris de Lletres (Geografia i Història i Filologies) el 1971. Depenien de la Universitat de Barcelona, donat que des del 1717, en què Felip V va tancar l'Estudi General de Lleida¹⁶, la ciutat no disposava d'universitat pròpia (l'actual Universitat de Lleida va ser creada el 1991). El gener de 1974, Lletres, que fins aleshores s'impartia a l'antic edifici de Magisteri del carrer Camp de Mart, es va traslladar al Roser. El curs 1976/77 també s'hi va començar a impartir Dret, que des del 12 de novembre de 1968 feia les classes a l'Institut d'Estudis Ilerdencs. A

¹⁴ No vaig poder localitzar l'article de *l'Interviú* on Paredes fa aquestes declaracions, però Ventura Margó les cita en un article sobre la Guardia de Franco, d'on també he tret d'altra informació. (Margó, 2016)

¹⁵ Informació extreta del llibre *La Transició i l'antifranquisme a Lleida*, d'Antonieta Jarne.

¹⁶ El rei Jaume II va fundar el 1300 l'Estudi General de Lleida després d'aconseguir el 1297 una butlla papal (un permís del Papa). L'Estudi General de Lleida, nom que rebia la universitat medieval, es converteix així en una de les universitats és antigues d'Europa.

partir d'aquell moment al Roser s'hi van fer classes de Lletres al matí, mentre que a la tarda s'hi feien les de Dret¹⁷.

Era un moment de gran efervescència cultural i política. El 3 d'abril de 1979 es van celebrar les primeres eleccions municipals convocades a Espanya després de la dictadura franquista, que van suposar el nomenament del socialista Antoni Siurana com a alcalde de Lleida. El 20 de març de 1980 van tenir lloc les primeres eleccions al parlament de Catalunya. Heribert Barrera, històric dirigent d'Esquerra Republicana, seria el primer president del Parlament i Jordi Pujol, que havia estat empresonat pel franquisme i acabava de fundar Convergència Democràtica de Catalunya, es convertia en president de la Generalitat. El 12 de maig d'aquell any, Mercè Rodoreda, autora de *La plaça del Diamant* i considerada una de les millors autores del segle XX, guanya el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. És un reconeixement a la seva important trajectòria literària, però també va suposar retre un homenatge a una escriptora que va passar bona part de la seva vida a l'exili.

Aquell 1980 també va ser l'any de la mort de l'atleta Jessie Owen, tot un símbol en la lluita pels drets civils des que el 1936 va guanyar quatre medalles d'or als Jocs Olímpics de Berlín, per a desesperació d'Adolf Hitler, que des del nazisme, defensava el suprematisme de la raça ària. També va morir un altre referent, en aquest cas intel·lectual, el filòsof existencialista francès Jean Paul Sartre, un dels referents del Maig del 68¹⁸. Un altre mort il·lustre de 1980 va ser el director de cinema Alfred Hitchcock, mestre dels suspens.

Però de la mateixa manera que morien referents i amb ells s'acabava una època, també es donaven a conèixer nous creadors. Pere Rovira, professor de Filologia a Lleida i un dels pèrits aportats per la defensa de Cèsar Alegre, va guanyar el 1980 el premi Vicent Andrés Estellés de poesia amb el llibre *Distàncies*. És a dir, que coincidint amb el cas de La Higiénica, tot just començava a destacar com a poeta. També va ser l'any que es van

¹⁷ Informació facilitada a través d'un correu electrònic per l'historiador Manuel Lladonosa, professor emèrit de la Universitat de Lleida, que prepara un llibre sobre la història de l'Institut d'Estudis Ilerdencs.

¹⁸ El Maig Francès, o Maig del 68, és el nom que rep la cadena de protestes que es van dur a terme a França durant el maig i el juny de 1968. Es van celebrar una sèrie de vagues estudiantils que van acabar amb enfrontaments amb la policia. El lema "Sota les llambordes, la platja" ve d'aquí, i es refereix a les pedrades que hi van haver durant els enfrontaments amb les forces de seguretat. (Cullell, 2011)

publicar dos llibres que van marcar aquella dècada: *El nom de la rosa*, d'Umberto Eco, i *La conjura dels necis*, de John Kennedy Toole.¹⁹

El cinema també viu un moment d'eclosió. El 1980 s'estrena la segona pel·lícula de la saga *Star Wars, L'imperi contraataca*, que seria un dels grans èxits de l'any. La va dirigir Irvin Kershner i es va basar en el guió de George Lucas. *El resplendor*, d'Stanley Kubrick, va ser un altre dels films que van marcar el 1980. Es una pel·lícula de terror basada en un llibre d'Stephen King que protagonitza Jack Nicholson. També es va estrenar *L'home elefant*, el primer èxit del director de cinema David Lynch. Tots aquests títols es van poder veure en algun dels set cines que aleshores hi havia a la ciutat. El Principal, que és l'únic que continua existint avui en dia i està situat als porxos de la Paeria; el cinema Bahía, que es trobava al carrer Ramon i Cajal; el Fémina, ubicat a l'actual edifici del Cortefiel del carrer Sant Antoni; el Granados, el Catalunya i el Victòria (tots tres al carrer Cavallers) i el Xenon a Rovira Roure, que amb quatre sales, va ser el primer cine multisala. El 1981 s'inauguraria el Bonaire, que es trobava situat al carrer del mateix nom i un altre multisales: el Lumière (carrer Acadèmia).

El nou govern municipal de la ciutat, escollit només un any abans, encara no havia pogut dur a terme molts canvis. Jaume Magre, regidor de Cultura, tot just anunciava el 1980 la intenció de crear l'Aula Municipal de Teatre que, juntament amb el Conservatori i l'Escola de Belles Arts havien de servir per formar públic consumidor de cultura.²⁰ Durant la dictadura, el propi Magre havia estat un referent cultural des de l'Alliance Française, que dirigia. El paraigua internacional d'aquest centre d'ensenyament de l'idioma francès va permetre desenvolupar una certa activitat contestatària i alternativa allunyada dels estereotips franquistes de la que serien hereus els membres del col·lectiu Cercle Viciós que van posar en marxa la revista *La Higiénica*.

2.1. Lleida: peça clau en l'intent de cop d'Estat del 23-F

El 1980 se sentia a parlar de “soroll de sabres”, que era la manera subtil com es definia el malestar de bona part de l'exèrcit amb la democràcia acabada d'estrenar. Finalment, a

¹⁹ Moltes dades d'aquest apartat les he aconseguit a partir de consultar desenes de diaris de l'època a l'Hemeroteca de la Biblioteca Pública de Lleida (*La Mañana*) i a l'apartat de premsa digitalitzada de l'Arxiu Municipal de Lleida (*Diario de Lérida*) (Paeria)

²⁰ Entrevista a Jaume Magre publicada el 12-1-80 al *Diario de Lérida* per Miguel L. Sabaté i José Cabasés, pàg. 7.

quarts de set de la tarda del 23 de febrer de 1981, 445 agents de la Guàrdia Civil comandats pel coronel Antonio Tejero Molina van assaltar el Congrés dels Diputats. Van encanonar al president de la Cambra, que era el lleidatà Landelino Lavilla, i el diputat i a la vegada tinent general Antonio Gutiérrez Mellado es va aixecar del seu escó a veure què passava. Tot i tractar-se d'una persona gran i de més rang que els assaltants el van fer caure amb males maneres. Tejero va pujar a la tribuna dels oradors amb una arma a la mà i va fer callar els diputats. Per tal de demostrar que el cop d'estat no era cap broma va disparar en l'aire trets durant més de vint segons, que es van fer eterns. En aquells moments s'estava votant l'elecció de Leopoldo Calvo Sotelo com a nou president del Govern per la dimissió d'Adolfo Suárez, de manera que tot es va poder veure per televisió.

A València, els tancs van arribar sortir al carrer. Es van viure hores d'incertesa. Finalment, ja de matinada, el rei Joan Carles I va sortir a la televisió informant que el cop havia fracassat i que ell feia costat a la Constitució, aprovada feia poc més de dos anys. Lleida no va ser cap dels escenaris d'aquella nit plena de tensió... almenys, sobre el paper. Un dels generals condemnats a 30 anys de presó com a instigador del cop d'estat va ser Alfonso Armada, governador militar de Lleida. Quatre mesos abans de l'assalt al congrés, el 22 d'octubre de 1980, Armada va dinar a casa de l'alcalde de Lleida, Antoni Siurana, juntament amb el socialista Enrique Múgica i l'aleshores secretari general dels socialistes de Catalunya, Joan Raventós²¹. Els protagonistes sempre han assegurat que es van dedicar a parlar de la cria de mules per als militars destinats a la muntanya, però el cert és que tots van haver de declarar davant del jutge el 14 de gener de 1982.

Tot i que mai confirmada, la teoria plantejada per l'expresident de la Generalitat, Jordi Pujol, en una entrevista amb el periodista Jordi Évole és que es va pactar en secret col·locar a Armada de president del Govern i convertir a Felipe González en vicepresident. És a dir, un sector de l'exèrcit planejava enderrocar Adolfo Suárez amb l'ajut dels socialistes. Això mai es va poder demostrar, però suggereix la força que tenia l'estament militar a Lleida²². Armada, a més a més, era una persona molt propera al Rei. Havia estat el seu instructor militar i va ser Secretari General de la Casa del Rei durant 17 anys. Va ser condemnat a 30 anys de presó, però només en va complir cinc i va ser indultat per Felipe González, que arribaria a ser president del Govern un any després de l'intent de cop d'estat.

²¹ (Múgica, Reventós y el alcalde de Lérida declaran ante el juez instructor del sumario del 23 de febrero, 1982)

²² (DDAA, 2001)

L'indult va obeir a suposats problemes de salut del militar que mai no van existir. De fet, va viure 25 anys més, fins l'1 de desembre de 2013, quan va morir amb 93 anys. Armada sempre va reconèixer que va informar a Joan Carles I que s'estava coent alguna acció als quarters d'Espanya i que això li hauria explicat a les pistes d'esquí de Baqueira-Beret.

3. Antecedents.

3.1. La literatura perseguida: de Zola a Dolors Miquel

Al llarg de la història, són molts els escriptors que han resultat incòmodes per al poder i han estat perseguits. Més de vuitanta anys després de la seva mort, encara es debat si cal obrir la fossa comuna on se suposa que reposen les restes del poeta 27 Federico García Lorca²³, afusellat a començaments de la Guerra Civil. Al cementiri de Cotlliure hi ha la tomba d'un altre il·lustre poeta que va patir l'exili, Antonio Machado²⁴, una altra víctima, encara que ell morís per causes naturals, de la mateixa Guerra Civil. I encara podríem parlar de Miguel Hernández²⁵, poeta que va morir en una presó franquista a la immediata postguerra. Són només alguns exemples. El deliri del nazisme també va obligar a exiliar-se a grans autors d'origen jueu, com Thomas Mann, Bertolt Brecht o Walter Benjamin, que es va suïcidar a Portbou, molt a prop de la frontera, el 1940²⁶. També va passar dos anys a la presó l'escriptor irlandès Oscar Wilde²⁷, que el 1895 va ser acusat de sodomia per mantenir una relació amb un jove admirador de la seva obra, Alfred Douglas.

Però no tan sols s'han perseguit autors per la seva ideologia i compromís polític, sinó també per allò que han escrit.

L'escriptor francès Emile Zola, un dels màxims exponents del moviment conegut com naturalisme, va ser condemnat a un any de presó i a pagar 7.500 francs per haver publicat el 13 de gener de 1898 al diari *L'aurore* una carta al president de la República Francesa, Felix Faure. L'article, titulat 'J'accuse...!' denunciava que s'haguessin emprat proves falses per acusar i condemnar per traïció a l'oficial Alfred Dreyfus, que finalment va ser indultat i

²³ Granada, 1898-camí que va de Víznar a Alfacar (Granada), matinalada del 18 d'agost de 1936. És un dels poetes més destacats de la Generació del 27. Llibres de poemes com *El romancero gitano* i *Poeta en Nueva York* són dues obres de referencia de la literatura espanyola del segle XX. També va destacar com a autor de teatre amb llibres com *Yerma*, *Doña Rosita la soltera* o *La casa de Bernarda Alba*, entre molts d'altres. (RSu & AMS, Federico García Lorca)

²⁴ Sevilla, 1875-Cotlliure, 1939. Entre les seves obres destaca *Campos de Castilla* (1912). Va ser un intel·lectual compromès amb la causa republicana, que el va obligar anar a l'exili, on va morir el 22 de febrer de 1939. (AnCo)

²⁵ Oriola, 1910-Alacant, 1942. Poeta empresonat per la seva participació en el bàndol republicà durant la Guerra Civil, autor d'obres com "Las nanas de la cebolla" (1939), que va escriure estant a la presó o *El rayo que no cesa* (1936) (RSu, Miguel Hernández Gilabert)

²⁶ Informació extreta d'un article de *La Vanguardia* (Zuleta, 2013)

²⁷ Informació extreta d'un article del diari *El Mundo* (Rosado, 2016)

rehabilitat. Aquest cas va ser molt polèmic perquè al darrere de les acusacions contra Dreyfus, que era jueu, hi havia el profund antisemitisme de bona part de la societat francesa de finals del segle XIX. Zola, que en aquells moments era un escriptor molt conegut, va denunciar públicament els fets i va haver d'anar a l'exili a Londres per evitar ingressar a la presó.

I del segle XIX es pot saltar al XX... i al XXI! Només cal tenir en compte que l'escriptor italià Roberto Saviano està amenaçat de mort pel capo de la màfia napolitana Carmine Schavione, per la seva novel·la *Gomorra*, publicada el 2006. Schavione ha posat preu al seu cap, de manera que Saviano ha de viure envoltat de policies les vint-i-quatre hores del dia²⁸. Dramàtic és, també, el cas de la periodista Anna Politkóvskaia, nascuda a Nova York però d'origen ucraïnès. Els seus llibres sobre la guerra de Txetxènia la van convertir en un personatge incòmode fins al punt que la van enverinar el 2004. Politkóvskaia va sobreviure a aquest intent d'homicidi, però el 7 d'octubre de 2006, quan tenia 48 anys, va ser trobada abatuda per quatre trets a l'ascensor de casa seva a Moscou, on vivia. El fet que fos molt crítica amb el govern de Vladimir Putin i que el crim, obra d'un sicari, tingués lloc el dia de l'aniversari de Putin, va fer planar l'ombra de la sospita sobre el Kremlin, però mai no s'ha pogut demostrar la implicació del govern rus en el cas²⁹.

Però com que aquest Treball de Recerca se centra en el cas de *La Higiénica*, en què el motiu de la persecució va ser religiós, és inevitable analitzar més a fons el cas de Salman Rushdie i els seus *Versicles satànics*. Salman Rushdie, nascut el 1947 a Bombai és un escriptor anglohindú, que el 1988 va publicar la que aleshores era la seva quarta novel·la, *The Satanic Verses*. Des d'un primer moment es va convertir en un llibre polèmic que va ser prohibit en alguns països perquè, suposadament, es tractava al profeta Mahoma amb irreverència. Tot va començar a l'Índia on, paradoxalment, havia nascut Rushdie i de l'Índia es va estendre a Sud-àfrica i, finalment, nou països musulmans es van sumar a la prohibició³⁰. Però aquell escàndol no va ser res comparat amb el que vindria després. El 14 de febrer de 1989 l'aiatol·là Ruhol·lah Khomeini, màxima autoritat de l'Iran, dicta una fàtua, una llei islàmica, contra l'escriptor. No tan sols se'l condemna pel que ha escrit, sinó que s'ofereix una recompensa de tres milions de dòlars a qui el mati al racó del món que sigui. Comença un autèntic calvari per a l'autor, que ha de viure protegit per agents

²⁸ Informació obtinguda d'un article del diari *El País* (Seisdedos, 2008)

²⁹ (Anna Politkóvskaia, 2018)

³⁰ (Los versos satánicos, 2017)

d'Scotland Yard i amagat. La fàtua va de debò, fins al punt que s'atempta contra la vida de dos traductors i un editor del llibre, que són brutalment assassinats per fanàtics. Salman Rushdie sempre va negar haver estat irreverent i irrespectuós amb l'Islam³¹ i en diverses entrevistes concedides sempre va sostenir que estava segur que aquells que el perseguien no s'havien llegit el seu llibre.

Per a l'experta en món islàmic, Dolors Bramon, "la fàtua de Khomeini va ser una acció xiíta i pròpia del règim teocràtic que va imposar a Iran. De moment, no hi havia terrorisme entre musulmans". Fos com fos, el 1997 es va doblar la recompensa i, per tant, s'augmentava encara més la pressió sobre l'escriptor gairebé deu anys després de la publicació del llibre. Finalment, el govern britànic i l'iranià van aconseguir reconduir el cas per la via diplomàtica i el 1998, una dècada després de la publicació dels *Versicles Satànics*, el govern iranià es va comprometre a no instigar la mort de Rushdie per la suposada irreverència amb què es tractava la figura de Mahoma a la seva obra.

L'afer de Salman Rushdie es va produir en un moment en què encara no es parlava d'islamisme radical. Faltaven molts anys perquè es produís l'atemptat contra les Torres Bessones de Nova York de l'11 de setembre de 2001, perpetrat per l'organització terrorista Al-Qaida, que liderava Osama Bin Laden. Des d'aleshores, hi ha hagut atemptats molt sagnants arreu del món en els quals les víctimes es comptaven a centenars. Així, doncs, per què un dels que va tenir més repercussió internacional va causar *només* dotze morts?

El 7 de gener de 2015 dos encaputxats van entrar a la redacció de la revista satírica *Charlie Hebdo* i van començar a disparar indiscriminadament contra totes les persones que hi treballaven en aquell moment. Aquest setmanari, fundat el 1969, sempre havia estat molt crític amb l'extrema dreta, el catolicisme, l'islam i el judaisme. El 3 de novembre de 2011 la revista va publicar un número en el qual la capçalera, l'espai reservat a la portada per posar el nom del mitjà de comunicació amb un cos de lletra gran, en comptes de portar el nom de *Charlie Hebdo*, mostrava el de *Charia Hebdo* (*Charia* en francès significa 'xaria', la llei islàmica fonamentada en l'*Alcorà*). A més a més, la portada mostrava al profeta Mahoma dient que donaria 100 fuetades als lectors que no es morissin de riure. Abans i tot de la publicació, la matinada del 2 de novembre de 2011, quan es va filtrar la portada a les xarxes socials, ja revista ja va ser atacada i va rebre moltes crítiques, si bé va comptar amb

³¹ (Astorga, 2012)

el suport del govern francès, que considerava que la llibertat d'expressió estava per sobre de les queixes personals d'aquells que poguessin sentir-se ofesos.

De fet, *Charlie Hebdo*, lluny d'abandonar la seva línia editorial, va publicar un any més tard caricatures que mostraven Mahoma despul·lat. Les reaccions van ser tan violentes que el govern francès es va veure obligat a tancar ambaixades, consolats, centres culturals i escoles internacionals en una vintena de països àrabs.³²

Anteriorment, el 30 de setembre de 2005, el diari danès de més tirada, *Jyllands-Posten*, havia publicat dotze caricatures satíriques sobre Mahoma en una de les quals el profeta s'amaga una bomba al turbant. Els dibuixos il·lustren un article sobre autocensura i llibertat d'expressió arran del fet que cap artista s'atrevisís a dibuixar els llibres infantils sobre Mahoma de l'escriptor Kåre Bluitgen per por a represàlies. La publicació va enutjar la comunitat musulmana de Dinamarca, però el govern va fer costat al diari, perquè defensava la llibertat de premsa. Hi va haver disturbis arreu del món per aquest fet. Es van incendiar les ambaixades de Dinamarca i Noruega a Damasc i Síria i, almenys dotze persones van morir en els disturbis que es van viure a diversos països després que el febrer de 2006 diversos mitjans europeus publicuessin els polèmics dibuixos en solidaritat amb *Jyllands-Posten*.³³

Tot i aquests fets tan greus, Bramon sosté que l'Alcorà no prohibeix explícitament els dibuixos de Mahoma, sinó que el llibre sagrat dels musulmans "vol que s'evitin els betils, és a dir, les pedres erectes on es feien sacrificis als déus dels pagans. Algú ho va voler entendre per 'ídols' i, per extensió, es creu (no pas tothom) que les representacions figuratives són prohibides. Però només cal veure les miniatures perses o otomanes per desmentir-ho. També les fotos de líders polítics o dels mal anomenats màrtirs que s'exhibeixen a les manifestacions i a les parets".

La religió islàmica, però, no és l'única que ha estat lligada a polèmiques i censure els darrers anys. El 22 de desembre de 2007 la Sala Gòtica de l'Institut d'Estudis Ilerdencs de Lleida havia d'inaugurar una exposició del músic i artista Carles Santos (1940-2017). Santos, però, no va assistir a la inauguració perquè va denunciar que la seva obra havia estat censurada per la Diputació de Lleida, responsable de l'espai. Es tractava de l'exposició *Crits de Crist al Crist de crits*, en la qual es barrejaven símbols religiosos com la creu amb

³² (Charlie Hebdo, 2017)

³³ (Caricaturas de Mahoma en el periódico Jyllands-Posten, 2017)

imatges de contingut sexual i escatològic. Carles Santos va denunciar que la institució lleidatana l'havia obligat a suprimir una trentena d'imatges³⁴.

El darrer episodi en el qual es barregen sexe, religió, art i polèmica va tenir lloc el febrer de 2016, quan la poeta lleidatana Dolors Miquel, fundadora de la revista *La Higiénica*, va llegir el poema *Mare Nostra* durant la cerimònia d'entrega dels Premis Ciutat de Barcelona, al Saló de Cent de la capital catalana. Aquesta paròdia feminista del parenostre es va convertir en notícia de portada a tot el país, sobretot després que Alberto Fernández Díaz, regidor del Partit Popular a l'ajuntament de Barcelona, abandonés l'acte en protesta per aquesta lectura, que considerava irreverent. El jutjat número 26 de Barcelona va arribar a obrir diligències en contra de Miquel.

3.2. De 1980 a 2016: una poeta a l'ull de l'huracà

Dolors Miquel, nascuda a Lleida el juliol de 1960, estudiava Filologia Catalana al Roser quan va esclatar el cas de *La Higiénica*. De fet, ella formava part de l'equip de redacció que va engegar aquesta publicació. La polèmica la va convèncer per anar-se'n a Barcelona a acabar la carrera. Confessa que estava espantada perquè en aquell temps els sectors més conservadors de la societat van reaccionar amb molta virulència i tenien molt de poder. Ja no ha tornat a viure a la seva ciutat i des que ja no li queda família directa, hi ve poc. Dolors Miquel va alternar la seva professió com a professora de llengua i literatura catalanes en centres d'educació secundària amb una carrera literària com ha poeta que l'ha portat a guanyar guardons com el Premi Ciutat de Barcelona de Poesia l'any 2005. Poc es podia esperar aleshores que en l'acte de lliurament d'aquests mateixos premis el 2016 reviuria el cas de *La Higiénica*. De nou, l'antiga estudiant de l'Estudi General de Lleida que va portar els mobles vells de la torre de la seva padrina per posar en marxa l'aula de poesia Cercle Viciós, es trobaria enmig d'una gran polèmica en què es barrejarien sexe i religió.

El 15 febrer del 2016 el líder del Partit Popular Català a Barcelona, Alberto Fernández Díaz, marxaria enfurismat del Saló del Consell de Cent en sentir-la recitar el seu poema *Mare Nostra* durant l'entrega dels Premis *Ciutat de Barcelona*. El polític, que va abandonar la sala en senyal de protesta, considerava els versos “blasfems” i “una paròdia

³⁴ (Serra, 2007)

satírica del Pare Nostre", i el seu germà, el ministre Jorge Fernández Díaz, que considerava *Mare Nostra* "repugnant" i "obscc", opinava que se li havia d'aplicar l'article 525 del Codi Penal³⁵, i animava a qui s'hagués sentit ofès pel poema a denunciar-lo³⁶.

Pocs dies després, l'Associació Espanyola d'Advocats Cristians les denunciaven a ella, al poema i a l'alcaldeessa de Barcelona, Ada Colau, a qui recriminaven el fet de no només no haver impedit que es llegís el poema, sinó també haver-lo defensat i aplaudit, la qual cosa consideraven "una burla al cristianisme, la creença majoritària del país". A Miquel l'acusaven d'haver comés un delictes contra els sentiments religiosos. Polònia Castellanos, presidenta de l'associació, opinava que el que per a la poeta podia ser un simple escarni, era una grolleria i una greu ofensa per als milions de ciutadans cristians espanyols.

Miquel, però, assegurava en una entrevista al diari Ara que el poema no era més que una dignificació del cos de la dona i un al·legat a la bondat. "El meu poema no és cap bomba de neutrons -afegeix-. Són quatre paraules que usen un llenguatge prohibit, el llenguatge vulgar. Les paraules són aire: els que les carreguen de prohibicions són els humans". Quan l'escrivia, deu anys abans de l'incident, no ho feia amb la intenció d'ofendre a cap col·lectiu, i tot i haver-lo recitat abans a molts llocs de Catalunya -el poemari del qual forma part, *Missa Pagesa*, va ser guanyador del premi Gabriel Ferrater el mateix 2006- mai li havia portat tants problemes, i va ser per això que tot aquell odi la va agafar tant per sorpresa. Explica que fins i tot se'n va fer una versió teatral que es va poder veure a La Seca el 2012³⁷.

L'alcaldeessa Ada Colau també seguia defensant els versos, i tot i que en una entrevista al programa *El Matí*, de Catalunya Ràdio, admetia que si eren o no "de mal gust" es podia obrir a debat, considerava que judicialitzar un poema feminista estava completament fora de lloc. Més que una vexació del Pare Nostre, ho llegia com una alabança al poder creador d'una mare. Afegia que lluitaria en defensa del poema i de la poeta fins al final, i avisa al PP que "ni la llei mordassa ni ningú ens faran callar"³⁸.

³⁵ "Incorren en la pena de multa de vuit a dotze mesos aquells que, per ofendre els sentiments dels membres d'una confessió religiosa, facin públicament, de paraula, per escrit o mitjançant qualsevol tipus de document, escarni dels seus dogmes, creences, ritus o cerimònies, o vexin, també públicament, a qui els professen o practiquen"

³⁶ (Redacció, Jorge Fernández Díaz reclama aplicar el Codi Penal contra la poeta que va ofendre el seu germà, 2016)

³⁷ (Nopca, 2016)

³⁸ (Redacció, Ada Colau: "Judicialitzar un poema feminista em sembla fora de lloc", 2016); (Redacció, Colau defensa el poema "Mare nostra" i avisa el PP que 'ni la llei mordassa ni ningú ens farà callar, 2016)

Però a reacció del president Fernández Díaz havia desencadenat tot tipus de reaccions en el públic català, des d'entusiastes missatges de suport cap a la poeta de gent que opinava que la seva obra era un signe de llibertat política i religiosa a gent que l'amenaçava i la deixava verda, opinant que el que havia escrit era una falta de respecte.

Miquel, però, sempre es va mantenir bastant al marge de la guerra que havia començat a favor i en contra seva a les xarxes socials. Una de les poques vegades que va manifestar la seva opinió, però, ho va fer a través d'un *post* de Facebook on declarava que se sentia "orgullosa" de la situació³⁹. Però tot i que allò no era mentida, a l'entrevista⁴⁰ que li vaig fer el passat octubre em confessa que en realitat va passar "bastanta por". La gent la reconeixia i l'assenyalaven pel carrer, i ni tan sols es sentia segura anant a passejar per la muntanya amb la seva gossa, que era una activitat que li agradava molt de fer. Patia tant per la seva integritat i la de l'animal, que m'explica que va fer una cosa que ara considera "bastant *xorres*": es va comprar un pot de laca als *xinos* per ruixar-ne als ulls dels seus hipotètics atacants, ja que havia llegit que coïa tant que per uns moments provocava ceguera, i ho va trobar una bona defensa. Després es va adonar de que si mai li anaven a fer mal de veritat no tindria temps de treure el pot, destapar-lo i *disparar* la laca, així que va decidir que simplement el faria servir per estabornir els atacants amb un cop al cap. Al final li va passar la por, va regalar el pot -o potser el va deixar a casa, no ho sap segur- i va tornar a poder anar pel carrer sentint-se segura.

Finalment, el 2 de febrer del passat 2017, l'Audiència de Barcelona tancava definitivament el cas contra Dolors Miquel i Ada Colau per la possible comissió d'un delictes contra els sentiments religiosos.

El tribunal considerava que no es podia admetre aquella querrela perquè ni Miquel ni Colau tenien intenció d'ofendre amb l'acció, i tampoc es podia considerar que hi hagués hagut "vexació per als qui professen o practiquen la religió catòlica". A més, es conclou que l'acció va ser un exercici de llibertat d'expressió i que el poema és una "sàtira", tot i que no neguen que els membres de l'associació denunciant s'haguessin pogut sentir realment ofesos⁴¹.

³⁹ (COLS, 2016)

⁴⁰ (Miquel, Vaig marxar de Lleida per por, 2017)

⁴¹ (ACN, 2017)

4. El cas de *El Papus*

El cas de *La Higiénica* no ha deixat d'estar mai d'actualitat malgrat que s'hagi oblidat amb els anys. Malauradament, també en l'època actual s'han viscut casos d'atemptats contra la llibertat d'expressió. Al febrer del 2016, durant el Carnaval de Madrid, dos joves titellaires de la companyia *Títeres desde Abajo*⁴² van ser enviats a la presó arran de representar una obra de teatre infantil anomenada *La bruja y Don Cristóbal*, que presentava un paral·lelisme entre les antigues caces de bruixes y la lluita del poble contra els quatre grans poders que, segons ells, regeixen la societat: la religió, la propietat, la força de l'Estat i la llei. La bruixa que protagonitza la història va superant aquests obstacles de maneres violentes que van inquietar el públic, i van ser denunciats per "enaltiment del terrorisme". Com en *La Higiénica*, però, els acusats van ser absolts.

I fins i tot hi ha hagut atemptats contra la llibertat d'expressió en el sentit literal del terme. L'atemptat terrorista contra la redacció de la revista *El Papus* de Barcelona, un setmanari satíric on els redactors expressaven la seva opinió, normalment contrària a la de l'Església i l'Estat, mitjançant la caricatura, està molt lligat al cas de *La Higiénica* i no tan sols per qüestions de cronologia. La mateixa ultradreta, com es veurà, va estar al darrere dels dos casos.

El Papus, com va passar *La Higiénica*, també va ser denunciat pels sectors més conservadors del país. I no una, sinó gairebé un centenar de vegades. El 20 de setembre de 1977, gairebé dos anys després de la mort del dictador Francisco Franco, la ultradreta va intentar acabar amb *El Papus* destrossant la redacció amb unes bombes casolanes que van suposar la mort del porter de l'edifici, Juan Peñalver, i van causar ferides molt greus a la telefonista de la publicació, així com ferides lleus a una quinzena de persones i greus danys al local, que va tardar força a recuperar-se'n.

Aquest cas, tan semblant al de *La Higiénica*, de seguida va captar la meua atenció, i vaig decidir dedicar-li un apartat en el meua recerca. Com que, igual que en el cas de la revista universitària, l'atemptat de *El Papus* sembla haver estat esborrat de la memòria de la nostra societat, em va sorprendre descobrir que el 26 d'agost del 2011 el canal de televisió

⁴²Companyia de titelles fundada a Granada el 2012 a partir de la necessitat de manifestar-se contra temes actuals d'injustícies socials com els desnonaments. (*Títeres desde abajo*, 2017)

espanyola *La 2*⁴³ va publicar un documental sobre el tema amb molts testimonis disposats a explicar el que recordaven. Així va ser com vaig descobrir que Juan José Bosch Tàpies, un estudiant de Dret que el 30 de maig de 1980 publicava un escrit a la premsa queixant-se obertament dels redactors de *La Higiénica*, i de l'Estudi General, acusant-los de "suciedad de alma" i de "auténtico atentado a la moral más elemental y un intento de corrupción pública" estava molt relacionat amb el cas: el novembre de 1981 va ser cridat a declarar per l'Audiència Nacional i condemnat pels fets. No va voler fer cap declaració per al documental, però tot i així hi vaig contactar. Em va sorprendre que m'escrivís, encara que només em va dir que no recordava el cas de Lleida. Quan li vaig trametre una còpia dels escrits que ell mateix signava per si així recuperava la memòria, no em va tornar a contestar. A Bosch se'l va condemnar per haver estat el responsable de facilitar els explosius amb els quals es va cometre l'atemptat. També van ser condemnats per aquest atemptat Isidro Carmona Díez i Miguel Gómez Benet, un altre membre de la ultradreta lleidatana que a finals dels anys setanta i principis dels vuitanta era l'*amo* dels carrers de Lleida⁴⁴.

David Fernández de Castro, el director d'aquest treball audiovisual, afirma en una entrevista⁴⁵ que gravar el reportatge no va ser gens fàcil: la família de la víctima mortal no en va voler saber res, ja que es van sentir totalment ignorats per la justícia i la societat en el moment dels fets. La telefonista, que encara avui arrossega les seqüeles del que va viure quaranta anys enrere, tampoc es va veure amb forces de tornar-ho a relatar. La policia nacional es va negar a ensenyar la seva documentació sobre el cas, i el propietari del local que va ser la redacció del *Papus* -compartida amb la de *El Cuervo*⁴⁶- els va voler fer pagar 4.000 euros per gravar allí. Però tot i aquestes dificultats, la voluntat de desenterrar la memòria i intentar fer justícia a les víctimes, encara que fos simplement mantenint-ne viu el record, era superior, i el documental es va acabar fent.

I és que encara que quan van ocórrer els fets el director era un nen petit, la seva vida va estar a punt de canviar per complet: el seu pare, el dibuixant Javier Fernández de Castro, estava a la redacció de la revista. El fill diu que recorda aquell dia com si fos ahir. Estava

⁴³ Canal públic de televisió amb la seu central a Sant Cugat del Vallès. Va ser fundat el 1966 i és el segon canal del grup *Televisión Española*.

⁴⁴ Vegeu més informació a la pàgina 8

⁴⁵ (Casals, 2010)

⁴⁶ Setmanari molt semblant a *El Papus*, també pertanyent al Grup Godó. Es dedicaven a repassar l'actualitat política de manera humorística i corrosiva. (humoristán)

berenant a casa de la seva padrina quan se'n va assabentar, i va pensar dues coses: que hagués pogut perdre al seu pare, i que aquest no tenia una feina normal⁴⁷.

“Pretenien aconseguir una massacre”

El matí del 20 de setembre de 1977, com ja s'ha dit, una bomba destrossava la seu de la revista *El Popus*, emportant-se la vida de Juan Peñalver, el porter de l'edifici, que va morir a l'instant: van esclatar els explosius just quan ell s'inclinava cap al paquet per dur-lo a la planta de dalt, on es trobaven els altres treballadors, i per això les seves restes van quedar escampades per tot arreu. D'altra banda, però, va ser així com va salvar la vida als seus companys, que segons els testimonis, es trobaven tots a dalt rient amb uns acudits.

Tot i que Peñalver va ser l'única víctima mortal també hi va haver disset ferits, entre els quals, un dels terroristes que van planejar l'atemptat. El que pretenien, però, era aconseguir una massacre com la de la Matança d'Atocha⁴⁸, i és que *El Popus* no era només una de les revistes més influents d'Espanya (era la quarta més popular) sinó que també era la més amenaçada. Curiosament, la seva “mare” era el diari conservador *La Vanguardia*⁴⁹, i el director, Javier Godó⁵⁰, tenia problemes constantment pel contingut de la revista. No la cancel·laven per la gran quantitat de diners que generava.

En aquells temps, la situació estava molt desestructurada, i, mentre que en podies dir una de molt grossa i no passava res, per qualsevol menudesa la cosa sortia de mare. I és que com diu al documental Carlos Giménez, un dels dibuixants: “el franquisme no estava desmuntat. Els guàrdies seguien sent els mateixos que dos anys abans, igual que la policia i els polítics.” En una ocasió, per exemple, la revista va ser segrestada arran d'un còmic fet amb fotografies reals on sortia una dona -que s'assumeix que era una prostituta- que acaba completament despullada davant de tota la redacció. Els van denunciar per pornografia vulgar. Per dibuixar a Sant Canuto amb un membre viril desproporcionat els van caure tres anys de presó menor i cinquanta mil pessetes⁵¹ de multa. Anys abans, el 1974, la revista va tancar per desig de Carmen Polo, l'esposa de Francisco Franco, que va considerar *El Popus* massa ofensiu i creia que s'havia de cancel·lar. I així va romandre uns quants mesos.

⁴⁷ Per redactar els fets m'he basat sobretot en la informació que proporcionava el documental i en el que va dir el mateix director en una entrevista posterior.

⁴⁸ El 24 de gener de 1977, uns terroristes d'extrema dreta tirotejaven un despatx d'advocats del centre de Madrid, matant-ne 5 i deixant 4 ferits. Es considera que aquest atemptat va marcar l'inici de la Transició espanyola.

⁴⁹ Diari espanyol editat a Barcelona, vigent des de 1881.

⁵⁰ Editor i president del Grup Godó, propietari de diverses empreses de Barcelona.

⁵¹ 300 euros amb 51 cèntims

Òscar Nebreda afirma que eren els únics que es jugaven la vida. Ell va ser enviat davant del jutge 66 vegades, i tot per casos semblants als exemples anteriors. Carlos Navarro, gerent de *El Paps*, va estar present en tots els judicis. "Teníem un advocat propi que de tant en tant passava pels jurats a mirar si hi havia alguna denúncia nova."

La persecució policial va ser llarga i poc fructuosa, tot i les múltiples proves i la evidència de la culpabilitat de la ultradreta: la Triple A⁵², per exemple, va trucar a la redacció poc abans de les explosions i, entre insults, els van donar 5 dies per liquidar la revista. Alberto Royuela⁵³, d'altra banda, també els va donar una pista de les seves intencions: un dia va convidar als dibuixants a fer un cafè i va deixar les coses força clares: els va dir que quan menys s'ho esperessin, la revista faria "BUM!" (gesticulant amb les mans i tot). Encara ho explica amb orgull. Quan l'estaven a punt de detenir, el van avisar -a ell i a 14 persones que es trobaven en la mateixa situació- i va decidir fugir. Així es va convertir en l'ultra més buscat del moment, va estar quatre mesos en cerca i captura. Al final, però, no es van presentar càrrecs contra ell.

L'escriptor Ernesto Milà⁵⁴, relacionat amb partits polítics d'ideologia d'ultradreta -sobretot durant els anys setanta-, també va ser sospitós de l'atemptat, però mai el van detenir. Va fer campanya per l'alliberament dels que sí que n'estaven.

Però no va ser difícil detenir la resta de terroristes: ells mateixos es van presentar als diferents diaris de Barcelona per explicar detalladament les característiques de la bomba i com ho havien preparat tot. Pertanyien al grup Juventud Epañola en Pie, i els sospitosos principals eren Juan José Bosch Tàpies, suposat expert en explosius, i Miguel Gómez Benet, l'autor intel·lectual, que va ser qui va facilitar els cartutxos de dinamita, que estaven exsudats, ressecs, caducats de més de cinc anys, i ni tan sols tenien detonants. Van decidir anar-ne demanant a personatges de l'extrema dreta de Barcelona, fins i tot a gent que se sabia que estaven col·laborant amb la policia.

Però com diu el periodista Xavier Vinader⁵⁵ al documental: "la policia de Barcelona portava la investigació fatal, pitjor impossible. Jo crec que ho portaven tan malament a

⁵² Coneguda també com *Alianza Apostólica Anticomunista* (AAA), era una agrupació terrorista tardo franquista d'ideologia d'extrema dreta.

⁵³ Barceloní de la ultradreta militant de La Falange.

⁵⁴ Barcelona, 1952. Escriptor, periodista i militant polític espanyol, ha col·laborat en diaris i diferents mitjans de comunicació internacionals.

⁵⁵ Sabadell, 1947-Barcelona, 2015. Discapacitat per haver patit la pòlio de petit, i mort als 68 anys per una pulmonia, era una icona del periodisme d'investigació. Al llarg de la seva vida va tractar temes "incòmodes"

consciència." Pel que sembla, vist com va anar el judici, tenien tant la policia com la justícia a favor: es va demostrar que el que va explotar a *El Papus* no era dinamita, sinó explosiu exogen. En tenien entre dos i quatre kilograms del més potent, el que s'utilitza per enderrocar edificis o a l'exèrcit, però no van utilitzar tot el que tenien. Per aquest motiu se'ls va exculpar del cas i es van rebaixar les penes (per propietat d'explosius es van quedar amb 6 mesos i un dia). Però la sentència sabia que els imputats pertanyien a un grup d'extrema dreta i que aquells explosius serien utilitzats -segurament- contra adversaris polítics.

Al final la pena es va rebaixar notablement sota els pretextos de "bona conducta" -encara que hi havia la sospita de que estaven implicats en altres atemptats i agressions públiques- i per haver tingut els explosius durant tres mesos i no haver-los tornat a fer servir.

Al final els van apujar les penes, però les víctimes seguien creient que era massa poc. Tot i això, la seva autoria no es va poder confirmar mai per falta de proves.

Cristina Almedia⁵⁶, advocada, opina que el cas d'*El Papus* és només un exemple de la tensió acumulada en la societat durant aquell any: la revolució estava a punt d'esclatar. La democràcia no estava clara ni organitzada, i l'extrema dreta tenia molt poder i estaven darrere d'aquest tipus de disturbis. Gràcies als moviments extremistes, el poble es va unir "al centre".

Óscar Nebreda diu que "quan l'extrema dreta va posar la bomba sabien perfectament on l'havien de posar, ja que *El Papus* era una revista de gran influència. I en part jo entenc que possessin la bomba: qui no sap fer dibuixets es dedica a utilitzar la pistola, és clar. Diuen que una ploma té més poder que una pistola, però això no és veritat. Té més poder la pistola, el que passa és que els que manejàvem la ploma fèiem el que fèiem per desanimar el contrari."

com l'atemptat d'*El Papus*, els assassinats a nacionalistes bascos i els atacs d'ultres. El fet de tocar aquests tòpics li suposava un gran risc, i li va portar problemes seriosos com dos intents d'assassinat. (Nerín, 2016)

⁵⁶ Advocada i política de Badajoz nascuda el 1944.

5. El cas de La Higiénica

5.1. Cronologia dels fets

El primer exemplar de *La Higiénica*⁵⁷, el número 0, surt el maig de 1980. La revista l'edita el Cercle Viciós de l'Aula 3, un grup d'estudiants de l'Edifici del Roser provinents de diverses carreres que en un principi només té la intenció de reunir-se i xerrar, jugar a cartes i simplement passar una bona estona. La idea d'escriure una revista amb aportacions de tots sorgeix de la poeta Dolors Miquel, i en tirar endavant el projecte aconsegueixen l'ajut econòmic de l'Estudi General de Lleida, que és el que fa enfadar al sector més conservador de la societat: no es vol que la Universitat doni suport a una revista irreverent, on constantment es barreja sexe i religió, i de tan poca seriositat.

Però ja es veu que des d'un principi els redactors, igual que l'Estudi General, tenen *La Higiénica* com una simple producció interna del claustre: amb una tirada de només 200 exemplars, s'ha de vendre entre els estudiants al preu de 50 pessetes. La portada consisteix en una fotografia de l'establiment que dóna nom a la revista. Era una botiga on, entre d'altres coses, s'hi venien preservatius, i estava situada molt a prop del Carrer Cavallers -i per tant molt a prop de l'Edifici del Roser-, una zona coneguda per acollir locals de prostitució.

Per tant, és comprensible que als joves escriptors i il·lustradors els agafi completament per sorpresa la reacció de la gent i les conseqüències judicials dels seus actes, sobretot a l'estudiant d'Història de Gimènells, Cèsar Alegre.

5.2. Esclata la polèmica

El 21 de maig de 1980, quan la revista encara porta poc temps publicada, apareix a la premsa local una carta del sacerdot Ramon Domènech i Castells, Director del Col·legi de

⁵⁷ Per fer tot aquest apartat del treball m'he basat sobretot en l'article sobre el cas d'Emili Junyent (Junyent, 2017) i en les respostes que em van proporcionar alguns dels testimonis en les entrevistes que els he fet.

Sant Antoni de Pàdua. La titula “Una pretesa llibertat d’expressió” i hi diu que la revista no és més que una mostra d’una “corrent desnaturalitzadora d’aquells que el que pretenen és ensorrar els valors de la civilització cristiana per imposar-ne després un model de societat del qual en veiem els fruits més allisonadors en qualsevol d’aqueixos paradisos de l’Est”. La considera una mostra de “llibertinatge” i de “mal gust” i, sobretot, diu que el més inacceptable és que l’Estudi General de Lleida la recolzi: “en nom d’una pretesa llibertat d’expressió, comencen per no respectar la llibertat dels altres, per acabar amb totes les llibertats”.

La carta de Domènec Castells provoca una revolució social, tant de gent a favor com en contra, i la premsa local es converteix en un camp de batalla: dos dies després, el 23 de maig, el Director de la Facultat de Geografia i Història Emili Junyent publica a la *Tribuna Lliure* de *La Mañana* un text anomenat “En defensa de la libertad? No gracias”, una carta on recomana al mossèn que, en comptes d’actuar com un censor i imposar les seves idees, exerceixi la seva llibertat abstenint-se de llegir la revista. Afegeix també que, si li és sol·licitat, la Facultat financaria el que fos.

5.3. Cartes creuades

També l’escriptor i professor Pere Rovira respon el mossèn amb un llarg escrit publicat el 24 de maig, “Llibertat d’expressió vol dir expressar-se lliurement”, on valora positivament les intencions que els estudiants declaren a l’editorial (citant l’actriu pornogràfica Linda Lovelace, deien que sabien que la Universitat no era la vida, però estava en les seves mans vivificar-la i vivificar-se ells com a acció recíproca), i reconeix el gran talent literari i artístic dels redactors i dibuixants que formen part de la creació de la revista. A més, recorda al mossèn que l’ateisme és també llibertat religiosa i recrimina la seva incapacitat d’acceptar lliurement el tractament del tema eròtic. Finalment, igual que Junyent, també li recorda que el fet que la Facultat de Filologia financi la revista és un exercici de llibertat, a part que no és la Universitat qui controla el que es publica. Destaca també que molts autors relacionats amb la religió, considerats clàssics, han escrit obres que, seguint la seva ideologia, haurien d’estar prohibides.

Els propis membres del Cercle Viciós de l’Aula 3 surten també en la seva pròpia defensa amb un text anomenat “Higienitzem-nos” publicat a la *Tribuna Lliure* el 29 de maig. En ell

assenyalen la hipocresia de l'Església, preguntant-se a quin tipus de llibertat d'expressió s'estava referint el representant d'una institució que "durant mil nou-cents vuitanta anys, més o menys, s'ha dedicat a la repressió de qualsevol principi que no coincidia amb una interpretació moral concreta, i que durant més de set segles cremà públicament a qui gosava dissentir". Citen obres com el *Càntic dels Càntics* mostrant que no es podia analitzar el llenguatge expressiu a partir de la ideologia, ja que això seria coacció, i a més, el llenguatge literari no es pot veure com el col·loquial, s'ha de llegir més enllà. Citen també el pròleg de *l'Érotisme*, de Georges Bataille (1957), on l'autor parla de l'autocensura i el rebuig de l'home a tot el que té un caràcter eròtic. Finalment, igual que Junyent i Rovira, recorden a Domènec Castells la llibertat de la Facultat de subvencionar les diferents activitats culturals estudiantils i mostren la seva sorpresa davant del rebombori que ells mateixos semblen haver provocat.

El mateix dia 29 de maig de 1980 la policia entra a l'Edifici del Roser i segresta els 16 exemplars de *La Higiénica* restants i les planxes d'offset. Tot i que no és segur qui va posar la denúncia que va portar a això, sembla ser que va ser ordre del fiscal mateix. La revista és segrestada per "escàndalo público" i Víctor Siurana i Cèsar Alegre han de declarar al Jutjat d'Instrucció de Guàrdia.

L'endemà, 30 de maig, surt publicat un escrit de Juan José Bosch Tàpies anomenat "Poca Higiene", on l'autor critica durament "la suciedad de alma de sus autores [de la revista], un auténtico atentado a la moral más elemental y un intento de corrupción pública", i diu que "la libertad de expresión de unos maníacos irrespetuosos, disfrazados de contra-culturales, está coartando un derecho inalienable, el derecho a la educación". Condemna el fet que el director Emili Junyent -al qual culpa en nom de tota la Facultat de Geografia i Història- invertís els diners de l'Estudi General en una activitat contrària a la que -segons ell- havien estat destinats en primer lloc, considerant-ho un "emblema estúpido y demagógico de 'libertad de expresión', que en su caso habría que llamar libertad de corrupción".

El mateix Bosch Tàpies, però, estava connectat a grups obertament violents de la ultradreta. Pocs dies abans d'aquest escrit, per exemple, havia emès un comunicat com a *Jefe Provincial de Lérida* de la *Falange Española de las JONS* en el que contemplava una possible unió amb altres grups de la ultradreta. Estava connectat als múltiples atemptats carregats de violència duts a terme pel grup terrorista *la Guardia de Franco*⁵⁸, i el

⁵⁸ Vegeu pàgina 9

novembre de 1981 seria condemnat per l’Audiència Nacional juntament amb Miguel Gómez Benet i Isidro Carmona Díez per l’atemptat de la revista *El Pappus* (1977)⁵⁹.

Quan vaig descobrir totes aquestes connexions, el vaig poder localitzar a Facebook i m’hi vaig intentar posar en contacte a través d’aquesta xarxa, preguntant-li el que recordava de *La Higiénica* i proporcionant-li el meu correu electrònic per si em volia respondre millor. Uns dies després, vaig rebre aquesta resposta:

“[...] La verdad: no me acuerdo de tal denuncia. Ni me acuerdo de haber oído jamás el nombre de tal revista. Supongo que esto debió acaecer hace bastante tiempo, y en Lérida, de la que estoy ausente desde hace muchos años. Y me extraña, por lo que dice de "poema sacrílego": no creo que denunciase a alguien por tal motivo, puesto que ni soy católico, ni cristiano, ni profeso religión alguna que provenga del judaísmo [...].”

Li vaig contestar que era possible que m’hagués confós de persona i que per si de cas li adjuntava una còpia escanejada de la seva denúncia per si li sonava. Aquest correu ja no me’l va respondre.

L’1 de juny de 1980 surt publicada una altra carta, en aquest cas del llavors estudiant de quart curs de Dret Carles Enric Florensa i Tomàs, titulada “El ‘amo’ de l’Estudi General de Lleida”, on també recrimina a Junyent el fet de controlar el que es publica o no amb els diners de l’Estudi, la qual cosa el converteix en “l’amo” del centre universitari. Ho compara amb el caciquisme, mofant-se del títol de l’escrit original del director (“¿En defensa de la libertad? No gracias”) i canviant-lo per “Caciques en el Estudi General de Lleida? No gracias”. Qualifica la revista de “panfleto” i parla de “grotesco escrito”.

El que pretenia Florensa amb aquestes declaracions, segons em va explicar per mitjà de correu electrònic, era defensar la suposada pluralitat de l’Estudi General, ja que creia que ningú tenia dret a patrimonialitzar els estudis universitaris en una sola línia de pensament. Quaranta anys després d’aquells fets, no és conscient d’haver rebut crítiques ni d’haver tingut problemes per haver fet pública la seva opinió, tot i que sí que el dia 4 de juny va rebre una resposta en forma de nota per part dels centres de l’Estudi General: “Geografía i Història i Filologia: ni cacics ni estafes”. Allà explicaven el funcionament i la manera de gestionar els recursos destinats a les diferents activitats culturals, i aprofitaven per reafirmar el dret dels estudiants de publicar el que volguessin i per denunciar la dura resposta que estava rebent la revista.

⁵⁹ Vegeu pàgina 22

5.4. El Bisbe entra en acció

La Higiénica no es salva tampoc de les crítiques del bisbe Ramón Malla Call que, el 8 de juny, amb motiu de la missa de celebració de la festivitat del *Corpus Christi*, pronuncia una homilia en la que parla de la revista, tot i que no en menciona el nom, com recull la crònica del *Diario de Lérida*:

“Hizo referencia a quienes degradan el concepto noble de cultura, y aludió claramente, pero de manera discreta, manifestando a la vez comprensión, a reprobables hechos recientes acaecidos en nuestra ciudad, que revelan una perversión de valores morales. Alabó la libertad de expresión como medio de comunicación, pero señaló que no puede hablarse de esta libertad cuando no se respetan las nobles creencias de los demás [...]”

Una de les persones que formava part de la processó eucarística que va seguir la missa era el general de brigada Alfonso Armada, que uns mesos més tard seria nomenat cap de l'Estat Major de l'exèrcit i seria un dels qui duria a terme l'intent de cop d'Estat del 23-F.

Dos dies abans, el llavors estudiant de Magisteri Jordi Curcó i Pueyo escriu una carta al *Diario de Lérida* -hi treballava de redactor en una secció universitària- que surt publicada en portada. A l'escrit es queixa del fet de que es barregi l'erotisme i la morbositat del sexe amb la religió, i descriu els textos de *La Higiénica* com a sacrílegs. Igual que tothom que s'havia manifestat en contra de la revista abans, critica el fet que allò fos la revista oficial de la Facultat: em diu a la entrevista que li vaig fer el passat desembre que si ho haguessin subvencionat els mateixos redactors seria diferent, però trobava que *La Higiénica* no podia representar tot l'Estudi General. A la carta també expressa la seva opinió vers el nom de la revista, que feia honor a la botiga on venien preservatius, i el nom del propi grup d'escriptors i il·lustradors, el Cercle Viciós. Trobava les dues coses una declaració explícita de les seves intencions.

En tornar a llegir el seu text després de gairebé quaranta anys, Curcó em confessa que tot el que va dir llavors ho segueix opinant ara, tot i que ho expressaria d'una altra manera. Però n'està segur de que actualment a ningú se li acudiria fer res semblant: eren temps de ruptura i rebel·lió. Igualment creu que, si passés, ara ja no s'hi ficaria. Tot i això, no va ser ell qui va decidir publicar aquell article al diari: va ser el director, el Mossèn Gené, qui li va encomanar.

5.5. “No siguis fatxa”

A diferència d’altres persones que van manifestar el seu desacord amb la revista, que en la majoria de casos no van rebre més rèpliques per part del sector que n’estava a favor que una carta, ell si que va rebre odi per haver manifestat la seva opinió a la premsa: trucades, amenaces, cartes anònimes, i sobretot, pintades per les parets dels carrers de la ciutat. En la majoria s’hi llegia: “Curcó, no siguis fatxa. Llibertat d’expressió” i anaven acompanyades del famós símbol de la llibertat d’expressió. Tot i que ho recorda impactant, assegura que la majoria no el van afectar massa, excepte una, que la van fer a la paret del cementiri, i li va saber molt de greu. Ara, recordant-ho, diu que hagués preferit que li responguessin amb una carta, i no amb totes aquelles amenaces, ja que li consta que ningú es va encarregar de contestar-li per escrit.

Recorda que la polèmica va durar uns quants dies, i hi havia molta gent en contra, però al final no va anar a més. Tot i això, reconeix que hi van haver algunes denúncies serioses, i el fet que condemnessin a l’Estudi General i -sobretot- a l’estudiant Cèsar Alegre li va saber greu.

Una de les queixes més fortes va arribar poc després de la carta de Jordi Curcó, el 10 de juny: “un numeroso grupo” de pares de família de Ponts escrivia una carta al *Diario de Lérida* que també sortia publicada en portada. En aquesta mostraven la seva indignació davant el que ells consideraven una manifestació de mal gust, erotisme, pornografia i una manca de respecte. Rebutjaven també el fet que *La Higiénica* estigués finançada amb diners públics i animaven a tota la gent a fer el que ells creien que els tocava: als governants, complir amb les seves obligacions; als bisbes i els sacerdots, confirmar la fe dels creients; i als ateus i agnòstics els animaven a il·luminar la seva ment per trobar *la Veritat*, si és que l’estaven buscant. Afegien que això últim ho deien des del respecte absolut, ja que per sort, els temps de la Inquisició ja havien passat i tothom podia exercir el seu lliure pensament.

5.6. S’obren diligències judicials

Aquell mateix dia, el magistrat jutge del Jutjat de Primera Instància número 2 de Lleida ordena al director de la Facultat de Geografia i Història Junyent que li informi dels noms, cognoms i adreces de totes les persones relacionades amb la confecció de *La Higiénica*.

Deu dies més tard, el 20 de juny, Hug Banyeres⁶⁰ escriu una “Carta oberta al senyor Pere Rovira” que apareix publicada a *La Mañana*. Allà es dirigeix més a l’escriptor que no pas a la revista, ja que, citant a un personatge de Chesterton⁶¹, creu que aquesta “és tan dolenta que no pot fer mal”. L’article consisteix en una llarga defensa del pare Ramon Domènech i en un intent de rebatre els arguments exposats per Pere Rovira en el seu escrit publicat el 24 de maig pel que veia com a “pobresa lògica, fosc retòrica i ambigüitat moral”

Però la carta d’Hug Banyeres era l’última que es publicava abans que les coses es possessin del tot serioses: el 24 de juliol de 1980 el magistrat-jutge d’instrucció Santiago Pérez Legasa declarava processat a César Alegre Roig a instància del propi fiscal, Martín Rodríguez Esteban. L’estudiant d’història va ser deixat en llibertat provisional, tot i que tenia l’obligació *apud-acta*⁶² els dies 1 i 15 de cada mes i se li exigia una fiança de 50.000 pessetes que el mateix Alegre em diu que mai va arribar a pagar ningú⁶³.

5.7. Comença l’activisme estudiantil

El 14 de gener de 1981, davant la imminència del judici contra Cèsar Alegre, anunciat pel dia 30 del mateix mes, l’Assemblea de professors i alumnes de les facultats de Geografia i Història i Filologia anuncia unes jornades de vaga activa pels dies 28, 29 i 30 de gener, que s’iniciaven amb una tancada al Roser, la celebració d’una Taula Rodona sobre la llibertat

⁶⁰ Professor de filosofia del Col·legi Maristes Montserrat de Lleida al moment dels fets, doctorat amb una tesi sobre la metafísica de la música. Actualment és el director de la Biblioteca del Seminari Diocesà, organista segon de la Catedral i col·laborador de *l’Instituto Santo Tomás* de la fundació Balmesiana (institució de creences religioses de Barcelona, consultable a <http://balmesiana.org/cream/>) [(Junyent, 2017) p. 238]

⁶¹ Gilbert Keith Chesterton (Kensington, 1874-Beaconsfield, 1936) va ser un periodista i escriptor britànic autor de llibres com *The man who knew too much* (1922) o *The Innocence of Father Brown* (1911)

⁶² En l’àmbit penal, l’article 530 de la Llei d’Enjudiciament Criminal obliga a que tots els encausats en llibertat condicional, tinguin o no fiança, compareguin davant del jutge els dies senyalats pel mateix durant un temps determinat.

⁶³ (Alegre, 2017)

d'expressió amb participació de personalitats destacades com Jaume Magre⁶⁴, Francesc Pané⁶⁵, Josep Borrell⁶⁶ i el llavors director de *La Mañana* Emilio Rey. Es farien també diferents activitats culturals obertes a tothom com representacions teatrals, lectures de poemes o interpretació de cançons populars catalanes. Durant els altres dos dies de vaga es convocaven concentracions estudiantils massives per a alumnes de l'Estudi General, Batxillerat i Formació Professional, com a mostra de la importància de la unió, la millor eina de pressió i defensa. Començava una època plena de manifestacions on hi prendrien part tot tipus d'entitats, de partits polítics a associacions de veïns, passant per instituts com el Samuel Gili Gaya o entitats com el Centre Català del PEN Club⁶⁷. Paral·lelament, la notícia ja sortia de Lleida i arribava a la resta de Catalunya a través de diaris com *El País*, *l'Avui* o *La Vanguardia*, que en parlaven els dies 23 i 24 de gener. Així, la Universitat de Barcelona s'uniria a la lluita per la llibertat d'expressió.

El 20 de gener de 1981, deu dies abans del judici, els Claustres de les Facultats de Geografia i Història i Filologia de l'Estudi General manifestaven definitivament el seu posicionament davant del processament en contra d'ells i de l'estudiant Cèsar Alegre. Exposaven quatre punts: en primer lloc, el rebuig d'un judici que consideraven una campanya contra la llibertat d'expressió; en segon, la reafirmació en la declaració que havien fet en la carta publicada a la premsa el 4 de juny de 1980, on recordaven que els estudiants tenien tot el dret a manifestar lliurement les seves idees així com de fer-les públiques en escrits i revistes; en tercer lloc, assumien plenament les seves responsabilitats i defensaven novament el dret dels alumnes a publicar *La Higiènica*, exercint així el seu dret a la llibertat d'expressió; el quart punt, finalment, feia públic el seu compromís solidari davant del que pogués passar en el judici. Aquest manifest es va fer públic als mitjans de comunicació de Lleida, i l'endemà, Emili Junyent, juntament amb Salvador Claramunt, degà de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona, qualificaven d'excel·lent i exemplar el comportament cívico-universitari de Cèsar Alegre, que llavors ja estava matriculat a Barcelona en quart curs de carrera. Remarcaven també el fet que *La Higiènica* no era més que una revista feta per estudiants i pensada per a circulació universitària subvencionada amb els fons d'Extensió Universitària. Com en

⁶⁴ Cervera, 1924-Lleida, 1999. Va ser un polític i promotor cultural català, i el 1981 era regidor a La Paeria.

⁶⁵ Borges Blanques, 1955. Poeta i polític català llicenciat en Filologia Catalana. Ha exercit de professor en un centre de secundària i ha estat nominat al Premi Miquel de Palol de poesia.

⁶⁶ Lleida, 1954. Ha estat catedràtic de l'institut Joan Oró i inspector d'educació.

⁶⁷ Acrònim de Poets, Essayists and Novelists, anomenat, normalment PEN o PEN Club. És una associació internacional d'escriptors que també té presència a Catalunya a través del PEN Club català.

l'escrit publicat pel Claustre el dia abans, asseguraven que assumien totes les responsabilitats, però recordaven també que, vist que estaven en una democràcia, l'alumnat tenia tot el dret a exposar lliurement les seves idees.

Poc després va arribar el dia del judici, i Lleida es despertava amb un article de Jaume Fuster⁶⁸ publicat a la secció Quatre Ratlles de l'*Avui* anomenat "Sobre la llibertat d'expressió encara". Al text deia que no coneixia a Alegre ni havia sentit a parlar mai abans de *La Higiénica*, "però l'estudiant i la publicació han pres un relleu tan important darrerament que com a escriptor, com a secretari de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana i, simplement, com a ciutadà em veig obligat a fer una reflexió pública sobre el tema". A continuació, comentava l'absurditat del fet que Alegre fos jutjat aquell mateix dia per escàndol públic quan la revista era interna i tenia una tirada de només 200 exemplars, com tornaria a destacar més endavant en el text. Però, deixant de banda la racionalitat o no de l'acusació, Fuster contemplava que tot allò no era més que un atemptat a la llibertat d'expressió, perquè "la publicació d'un poema, sigui quina sigui la temàtica, no ha de comportar una multa, un arrest menor i una inhabilitació civil". I creia, sense ànims de solidaritzar-se amb Pilar Miró⁶⁹ o els Joglars⁷⁰, que aquella vegada s'havien passat: li semblava grotesc que un estudiant fos jutjat per un poema breu "entre surrealista, escatològic i místic", publicat en una revista universitària interna de tan poc tiratge. I afegia:

"O fan befa de les grans declaracions contingudes a la Constitució o ens hem equivocat de país i aquí encara mana l'arbitrarietat del règim anterior. Cèsar Alegre és un exemple. Un exemple de la indefensió de la gent que treballa en la cultura i en la comunicació. I com a tal exemple voldríem que el seu cas fos el primer pas de la consolidació definitiva de la llibertat d'expressió. Per això, doncs, goso demanar la total absolució del jove poeta lleidatà".

⁶⁸ Barcelona, 1945-Hospitalet de Llobregat, 1998. Escriptor i polític, va ser autor de llibres com *Ana y el detective* o *La corona valenciana* (1982)

⁶⁹ Madrid, 1940-1997. Va ser una coneguda directora de cinema, teatre i televisió espanyola. El 1980 se li va denegar el permís per estrenar el film *El crimen de Cuenca* perquè les pel·lícules no podien tenir escenes delictives. Posteriorment, sense que la productora rebés cap avís previ, la policia va segrestar totes les còpies restants de la pel·lícula. Els fets es van considerar un atemptat a la llibertat d'expressió. (País, 1981)

⁷⁰ Vegeu nota al peu n.11

5.8. Càrregues policials

El mateix dia 30, començant a les 10 del matí, hi va haver una manifestació estudiantil en suport al company Cèsar Alegre en que la Policia Nacional, després "d'acorrallar" els joves a la Rambla Ferran de Lleida, on protestaven, va carregar contra ells. Tot i que segons l'informe que feien després les forces d'ordre només una persona -Glòria Tomàs- va resultar ferida "a consecuencia de un amago de carga y de haber agachado la cabeza ante el policía que esgrimía la porra", en realitat, segons em diu Antonieta Jarne a l'entrevista que li vaig fer el passat agost, "van pegar a tothom qui van poder i més". A ella mateixa, per exemple, després d'haver-li estat negat el refugi en un negoci proper, la van colpejar fortament al cap i va haver de ser atesa a la Creu Roja, juntament amb Maribel Pey i Glòria Tomàs, que es qui va sortir-ne més mal parada. Va ser per això que constaven els seus noms i no els d'altres persones també agredides, tot i que a l'informe que feia públic el Claustre el dia 3 de febrer també apareixien els noms de Carme Sellés, Neus Baiget i Marisa Boldú, que varen patir forts hematomes.

L'endemà de la publicació de la versió dels fets del dia 30 segons l'Estudi General, 4 de febrer, el Govern Civil comunicava, a través dels mitjans de comunicació, que la manifestació convocada aquell mateix dia a la Plaça Ricard Vinyes era il·legal perquè no havia estat sol·licitada. Es va acabar substituint per una concentració pactada en la que participaren més de dos-cents estudiants.

Mentre els estudiants de Lleida seguien en vaga, les protestes van començar a agafar força a Barcelona, especialment a la universitat central. El dia 6 de febrer, en una assemblea d'estudiants de la Facultat de Filologia, l'Aula Magna va acordar declarar una vaga indefinida a partir del dia 10 a la que convidaven a sumar-s'hi a la resta de facultats. Es va demanar al professorat que impartís classes sobre la llibertat d'expressió i es va convocar una mostra de poesia i una taula rodona d'escriptors i artistes. La premsa barcelonina n'anava plena, de notícies sobre el cas: a l'hemeroteca digitalitzada del diari Avui es pot comprovar que *La Higiénica* es menciona en deu ocasions en dies diferents durant els mesos de gener i febrer de 1891, i ho tornarà a fer unes quantes més durant el març i l'abril del mateix any⁷¹.

⁷¹ (Junyent, 2017) p. 245

Entre el 8 i el 19 de febrer, articles de diversos escriptors destacats com Alex Broch⁷², Montserrat Roig⁷³, Maria Aurèlia Capmany⁷⁴, el Doctor Scòpius⁷⁵ i Jordi Pàmias van sortir publicats al diari *Avui*, tots defensant *La Higiénica*, la Facultat de Geografia i Història de Lleida i sobretot el principal afectat, Cèsar Alegre.

En l'entrevista que li vaig fer el passat agost, Alegre m'explica que la carta d'en Jordi Pàmias és una de les anècdotes que recorda més i li té molt d'apreci, ja que quan estudiava a l'Institut Màrius Torres el va tenir de professor de literatura, i va ser qui li va encomanar el gust per la lectura. Com en Pàmias també recorda a l'escrit, l'estudiant anava sovint a la biblioteca a consultar llibres durant les hores de pati, i el professor, moltes vegades, li recomanava de llegir alguns dels llibres que ell considerava indispensables. Encara que llavors alguns no els entengués, l'alumne sempre li feia cas. Recorda que li va fer llegir fins a Santa Teresa de Jesús. El que Alegre aprecia més de la carta que va escriure en Pàmias a l'*Avui* és que fos capaç de veure-hi més enllà: tot i ser un home molt religiós, va tenir en compte d'altres coses més importants:

“Recordo Cèsar Alegre com a alumne de COU, a l'institut Màrius Torres. Sempre atent a classe -però inquiet i crític, renyit amb tota mena de convencionalismes-. [...] En les redaccions o en els treballs literaris de tema lliure mostrava una gran fantasia, una originalitat insòlita. Més d'una vegada li havia donat i l'animava a seguir pel camí de la llibertat creadora. Ara -després d'una queixa anònima- un jutge encotillat ridícul li ha volgut parar els peus. [...]”

Mentrestant, al carrer, la gent seguia activa: el dia 12 de febrer al matí es celebrava un acte sobre la llibertat de creació amb la participació de Montserrat Roig, Maria Aurèlia Capmany, Manuel de Pedrolo⁷⁶ -que al final no hi va poder anar, però es va excusar amb

⁷² Barcelona, 1947. Crític literari, assagista, autor, professor universitari i editor català. Defensor de que la crítica i l'assaig siguin considerats literatura. (Pitarch)

⁷³ Barcelona, 1946-1991. Llicenciada en Filosofia i Lletres, guanyadora de premis com el Víctor Català, per la seva obra *Molta roba i poc sabó... i tan neta que la volen* i el Sant Jordi (1976) per la novel·la *El temps de les cireres*. (Villar)

⁷⁴ Barcelona, 1918-1991. Novel·lista, autora de teatre i assagista. És considerada una de les escriptores catalanes més polifacètiques. El 1947 queda finalista del Premi de novel·la Joanot Martorell amb *Necessitem morir* i el guanya l'any següent amb *El cel no és transparent*. El seu prestigi com a narradora li arribarà, però, el 1956 amb l'obra *Betúlia*. (González)

⁷⁵ Pseudònim de Joan Rendé i Masdeu (Barcelona, 1943). És un periodista, narrador, novel·lista i professor de literatura. Guanya el premi Víctor Català amb el seu primer llibre, *Sumari d'homicida* (1978) i el premi de la Crítica Catalana amb *El barber violador* (1997). Bona part de la seva obra es caracteritza per la seva marcada ironia. (Trigo)

⁷⁶ Manuel de Pedrolo (l'Aranyó, 1918-Barcelona, 1990) va ser un escriptor molt sensibilitzat amb el tema de la censura, ja que la seva obra va ser molt castigada pels sectors més conservadors: els originals que enviava a Madrid per aconseguir publicar sempre tornaven censurats per tot arreu o amb el permís de publicació directament denegat. Va ser l'autor més censurat entre els anys 50 i 70 (ell mateix afirmava que era pels seus

una carta d'adhesió a l'acte-, Cèsar Alegre i estudiants de Lleida. A la tarda es va projectar l'obra *La Torna* (1977), el teatre pel qual Els Joglars van ser portats a un Consell de Guerra. L'endemà dia 13 al matí es feia una classe oberta ("Novel·la dels cinquanta i llibertat d'expressió") i un acte on hi van participar més de 500 estudiants i el crític Àlex Broch, els poetes Xavier Bru de Sala⁷⁷ i Maria Mercè Marçal⁷⁸ i els novel·listes Jaume Fuster i Maria Antònia Oliver⁷⁹. A la tarda, a es feia un col·loqui amb professionals de la ràdio.

5.9. Retorn a classe

Les protestes seguien, i haurien pogut durar sempre, però al final el cansament i la por als exàmens imminents van vèncer als alumnes, que el 18 de febrer reprenien les classes. L'endemà es van cloure els actes amb un recital de cançó als jardins de la Universitat. Les opinions del públic sobre el cas de *La Higiénica* van ressorgir a la premsa lleidatana durant el mes de març, quan Julián Acebrón, llavors un estudiant de BUP de l'Institut Joan Oró - avui professor de literatura a la Universitat de Lleida-, va publicar unes enquestes anònimes a *Porta Oberta*, la revista de l'institut, on demanava la opinió de la gent en diversos temes, entre ells *La Higiénica*. El pensament popular era unànime: la condemna estava fora de lloc i havien agafat Cèsar Alegre com a cap de turc.

ideals polítics, pel catalanisme -escrivia sempre en català- i per l'ús indegut del llenguatge). Per als censors, segons afirma la seva filla Adelais, l'obra de Pedrolo era "pornografia pura". Un dels motius pel qual el censuraven era que no només no "castigava" la homosexualitat i no la feia veure com "l'acte repugnant" que era, sinó que les seves obres tenien contingut de sexe gai altament eròtics. La censura durant el franquisme tenia moltes cares: a vegades les editorials o fins i tot el propi lector amagaven les seves obres a l'espera d'un temps millor. A finals dels anys setanta, quan la dictadura ja s'acabava, Pedrolo va ser acusat d'escàndol públic per la publicació d'*Un amor fora ciutat*, una novel·la amb dos protagonistes homosexuals. Encara que llavors el col·lectiu LGBT ja no rebia censura automàtica obligatòria, el govern encara podia impedir la publicació d'allò que es considerava "perillós" per als lectors, així que es va prohibir la venda del llibre. Però quan els agents de policia van anar a l'editorial a segrestar-ne les còpies, es van trobar amb el magatzem gairebé del tot buit: ja s'havien venut la gran majoria d'exemplars existents de la novel·la. (TV3, 2017)

⁷⁷ Barcelona, 1952. Escriptor, poeta i articulista català. Llicenciat en Filologia Catalana, ha escrit llibres com *La fil del fil* (1972), que li fa guanyar el Premi Carles Riba de poesia l'any següent. També te un gran paper com a impulsor de la cultura catalana. (Vidal)

⁷⁸ Barcelona (hi neix circumstancialment), 1952-1998. Va ser una escriptora catalana amb una gran trajectòria literària tot i la seva curta vida. Va ser guanyadora de premis com el Carles Riba de poesia pel llibre *Cau de llunes* (1976). També va ser una reconeguda activista feminista i va fer classes de català en plena resistència política antifranquista. (escriptors.cat)

⁷⁹ Manacor, 1946. Als 23 anys publica la seva primera novel·la, *Cròniques d'un mig estiu*, i les seves obres han estat traduïdes a l'anglès, el francès, l'italià, l'espanyol, el portuguès... El 2007 rep la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya, i el 2016, el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. (Bayà)

El dia 13 del mateix mes sortia a *l'Avui* una reflexió de Jordi Llovet, crític literari, filòsof, assagista, traductor i catedràtic -jubilat- de Teoria de la Literatura i Literatura Comparada a la Universitat de Barcelona. Al prompte, "Sobre la llibertat d'expressió poètica", opinava que, encara que desitjava de tot cor que al seu company Cèsar Alegre li anul·lessin la sentència, l'assumpte no era tolerable, i citant contínuament a Ramon Llull, convidava als qui havien secundat els versos de l'estudiant a "reflexionar sobre la vigència o la insolvència de la idea lul·liana del bell llenguatge".

Això va encendre a Pere Rovira, que el 24 de març publicava una carta anomenada "L'altre censor". Feia notar que, curiosament, Llovet havia arribat a les mateixes conclusions que aquells qui havien condemnat a Alegre, i assegurava que ell no es limitava a simplement "secundar" les línies de l'estudiant -i afegia que per a fer-ho no necessitava recolzar-se en les idees d'un altre autor-, sinó que defensava també el dret de tothom de publicar qualsevol cosa, sense importar la qualitat o la ideologia. Acabava la carta carregat de sarcasme:

"En fi, és probable que el mal gust dels qui secunden Cèsar Alegre ens impedeixi assolir el refinament literari indispensable per a ingressar en el paradís de les *Belles Lletres* i que pel nostre mal cap ens vegem condemnats a l'infern de la *Barroeria*. Però no hi fa res, perquè estic segur que el senyor Llovet serà capaç, com el nostre admirat Llull, de donar al país la literatura que ara necessita, això sí, si no li impedeixen la modèstia i l'heroisme crític. De tot cor li desitjo que no li passi mentre espero impacient tornar a llegir-lo".

El mateix Cèsar Alegre, que fins llavors s'havia mantingut al marge de la guerra mediàtica, va decidir que havia estat massa temps a l'ombra i havia de contestar. Dubtava de si al diari voldrien que hi col·laborés, ja que llavors no es considerava ningú però li van dir que sí, que encantats de que participés (Alegre, 2017). Així, el 3 d'abril de 1981 apareixia publicada a la secció *Quatre Ratlles* de *l'Avui* una carta de títol "Cal assumir les paraules".

El maig de 1981 va aparèixer el núm. 1 de *La Higiènica*. En l'acte de presentació, el professor de l'Estudi General Víctor Siurana va explicar breument la complicada història de la revista i va reivindicar un cop més l'autèntica llibertat d'expressió. Pere Rovira va tornar a defensar la validesa literària de la revista, i a l'acte hi van intervenir també Jordi Jové i Andreu Van Hooft, col·laboradors de la revista. Finalment, Cèsar Alegre el va cloure.

Durant la resta de l'any i els primers mesos de 1982, *La Higiènica* seguia sent mencionada ocasionalment en els mitjans de comunicació i el cas va ser recollit a l'anuari *Las trece*

*lunas de 1981. Però no faltava gaire per a que tornés a les boques de tothom: el 19 de febrer de 1982 es celebrava a Madrid, a la Sala Segona del Tribunal Suprem, la sentència contra Cèsar Alegre i la revista *La Higiénica*.*

6. Repercussió mediàtica del cas més enllà de Lleida

El cas de *La Higiénica* va sortir del Roser per convertir-se en primera pàgina dels diaris de Lleida. Primer, es van publicar cartes al director que recollien les queixes de lectors conservadors i cristians que consideraven irreverents els poemes i il·lustracions de la revista universitària. Ben aviat, aquestes cartes van tenir resposta per part d'intel·lectuals d'esquerres i professors de l'Estudi General de Lleida, que s'emparaven en la llibertat d'expressió per defensar *La Higiénica*. La polèmica va arribar a un punt que d'aquestes cartes creuades se'n va fer notícia i la bola de neu es va anar fent grossa, especialment quan el fiscal va judicialitzar el cas i va ordenar a la Guàrdia Civil que segrestés els exemplars de la revista que encara no s'havien distribuït així com les planxes amb què es va fer aquesta publicació. En deu dies, el cas va passar de ser un afer intern universitari a saltar a la premsa de Lleida i, finalment, a la de tot el país. Mitjans, sobretot catalans, però també espanyols, es van fer ressò de les protestes estudiantils arreu de Catalunya, dels actes en suport de Cèsar Alegre, així com de tot el seguiment del posterior judici. Aquesta repercussió mediàtica, també tenia a veure amb la notorietat de molts dels escriptors que van recolzar als estudiants de Lleida. Montserrat Roig, Maria Aurèlia Capmany, Manuel de Pedrolo, Jaume Fuster o Manuel Vázquez Montalbán⁸⁰.

El recull de premsa de *La Higiénica* és molt extens. Tot i que algunes de les publicacions on va sortir el cas ja no estan disponibles, Emili Junyent va poder documentar prop d'un centenar d'articles on se'n parlava. A continuació, incloc una tria representativa del que va suposar mediàticament el cas: cartes, articles a favor i en contra, notícies sobre les tancades universitàries i sobre el judici. Malgrat aquesta extraordinària repercussió amb els anys, *La Higiénica* va desaparèixer de l'actualitat, fins al punt que si es busca al cercador Google "La Higiénica Lleida" o similars fins a la setena entrada no hi ha una referència a aquest cas, que tampoc no té una entrada a la popular Viquipèdia.

⁸⁰ Manuel Vázquez Montalbán (Barcelona, 1939-Bangkok, 2003) va ser un escriptor espanyol conegut sobretot per les seves novel·les protagonitzades pel detectiu Pepe Carvalho. El 1979 va guanyar el Premio Planeta per la seva famosa novel·la *Los mares del sur*.

Il·lustració 1: Primera carta en contra de la revista, signada pel mossèn sacerdot Director del Col·legi Sant Antoni de Pàdua Ramón Domènech i Castells. Es va publicar el 21 de maig de 1980 al diari La Mañana de Lleida.

Il·lustració 2: El 23 de maig de 1980, el Director de la Facultat de Geografia i Història Emili Junyent responia a la denúncia del sacerdot amb un text, publicat també a La Mañana, anomenat "En defensa de la libertad? No, gracias."

Llibertat d'expressió vol dir expressar-se lliurement

Per Pere ROVIRA

Es veu que la vella institució de «La Higiénica» (jo sóc foraster, però m'han contat la població dels seus serveis) encara dona joc. Fa uns quants dies s'ha editat una revista que, per la seva portada i el seu nom sembla voler ser un hominípe a aquest establiment que tan útil fou per a la higiene del ciutadà. La revista es defineix com «a expressió», comença la intersecció amb la imatge, i l'edita el grup d'universitaris «cercle vicari de la casa de... amb el suport de la Facultat de Filologia de Lleida. A «edició» declaran les seves intencions: «La Universitat no és la vida, però, en nostres mans està vivificant i vivificant en recíproca ombra». El plantejament no és nou, però sí vigent encara, i no deixa de ser prou interessant: «La Universitat no és la vida, però, en nostres mans està vivificant i vivificant en recíproca ombra». El plantejament no és nou, però sí vigent encara, i no deixa de ser prou interessant: «La Universitat no és la vida, però, en nostres mans està vivificant i vivificant en recíproca ombra».

«La Universitat no és la vida, però, en nostres mans està vivificant i vivificant en recíproca ombra». El plantejament no és nou, però sí vigent encara, i no deixa de ser prou interessant: «La Universitat no és la vida, però, en nostres mans està vivificant i vivificant en recíproca ombra».

«La Universitat no és la vida, però, en nostres mans està vivificant i vivificant en recíproca ombra». El plantejament no és nou, però sí vigent encara, i no deixa de ser prou interessant: «La Universitat no és la vida, però, en nostres mans està vivificant i vivificant en recíproca ombra».

«La Universitat no és la vida, però, en nostres mans està vivificant i vivificant en recíproca ombra». El plantejament no és nou, però sí vigent encara, i no deixa de ser prou interessant: «La Universitat no és la vida, però, en nostres mans està vivificant i vivificant en recíproca ombra».

«La Universitat no és la vida, però, en nostres mans està vivificant i vivificant en recíproca ombra». El plantejament no és nou, però sí vigent encara, i no deixa de ser prou interessant: «La Universitat no és la vida, però, en nostres mans està vivificant i vivificant en recíproca ombra».

«La Universitat no és la vida, però, en nostres mans està vivificant i vivificant en recíproca ombra». El plantejament no és nou, però sí vigent encara, i no deixa de ser prou interessant: «La Universitat no és la vida, però, en nostres mans està vivificant i vivificant en recíproca ombra».

Il·lustració 3: El 24 de maig de 1980, poeta Pere Rovira protesta també contra la denúncia del Pare Domènec en l'escrit "Llibertat d'expressió vol dir expressar-se lliurement", on defensa els estudiants i l'Estudi General.

tribuna lliure

HIGIENITZEM-NOS

No volem suscitar discussions bizantines, però davant de certes opinions sobre la llibertat d'expressió ens qüestionem quin tipus n'intenta defensar el representant d'un organisme que durant mil nou-cents vuitanta anys, més o menys, s'ha dedicat a la repressió de qualsevol principi que no coincideix amb una interpretació moral concreta, i que durant més de set segles cremà públicament a qui gosava dissentir.

Estem d'acord amb la crítica contra els països de l'Est; d'altí procedeix el Vicari de Crist a la terra: el Papa Wojtila, que ha iniciat la més dura repressió des del Concili Vaticà II. Si no, que ho preguntin als milers de clergues que es veuen impotents per recuperar la seva llibertat civil —una forma més de llibertat d'expressió—, per la decisió papal de congelar els processos de secularització.

En els anys de la més dura Contrareforma, Juan de Yepes (San Juan de la Cruz), un dels grans místics de la literatura castellana, clergue també, com el Pare Ramon Domènech (director del Col·legi Menor Sant Antoni de Pàdua), va escriure aquests versos:

«¡Oh noche que gustaste
¡Oh noche amable más que
[el alborada]
¡Oh noche que juntaste
amada con amado
amada en el amado trans-
[formada]
[La noche oscura
del alma]

«scubre tu presencia
tíeme tu vista y her-
[mosura

Mira que la dolencia
De amor no se cura
Sino con la presencia y la
[figura]
(Cántico Espiritual)

Llegim també la Bíblia, per
què no?

«Me he quitado mi túnica,
¿cómo ponérmela de nue-
[vo?]
He lavado mis pies,
¿cómo volverlos a man-
[char,]
Mi Amado metió la mano
por el agujero de la puerta;
y por él se estremecieron mis
[entrañas]
(Cantar de los Can-
tares)

Triem aquestes, entre moltes d'altres possibles.

Està mancot («Una pretesa llibertat d'expressió», aparegut a LA MAÑANA de 21 de maig de 1980), d'informació clara. Econòmicament, «La Higiénica» se sustenta amb una determinada quantitat pecuniària del pressupost de la Facultat de Filologia, destinada a activitats culturals de qualsevol tipus, desenvolupades pels estudiants del centre.

Recordem, així mateix, que analitzar un fenomen expressiu a partir de pressupòsits morals particulars és fer-ho des d'una perspectiva còctiva. Mai no vam creure que uns versos poguessin motivar reaccions exacerbades a nivell periodístic; tampoc no hem d'oblidar que el llenguatge literari no pot ser tractat com a llenguatge col·loquial.

Finalment, ja deia Bataille:
«El espíritu humano esta ex-
puesta a las más sorprenden-

tes conminaciones. Se teme sin cesar a sí mismo. Sus movimientos eróticos le aterrorizan. La santa se aparta con horror del voluptuoso: ¡gustora la unidad de posiciones inconfesables de este último y de las suyas propias... No pienso que el Hombre tenga la oportunidad de arrojar un poco de luz sobre sí mismo antes de dominar lo que le horroriza [...] Pero el Hombre puede...»

CERCLE VICIOS DE L'AULA 3

Revista «La Higiénica»
Facultat de Filologia.

Il·lustració 4: El 29 de maig, els propis alumnes del Cercle Viciós de l'Aula 3, els creadors de la revista, publiquen un escrit a La Mañana anomenat "Higienitzem-nos", on criticaven la hipocresia de l'Església a l'hora de parlar de llibertat d'expressió,

Il·lustració 5: El 30 de maig sortia publicat l'escrit "Poca Higiene", de Juan José Bosch Tàpies, on es criticava durament la revista.

Il·lustració 6: L'1 de juny de 1980 es publicava a la premsa l'escrit "El 'amo' del Estudi General de Lleida", on Carles Enric Florensa i Tomàs, llavors estudiant de 4rt curs de Dret, criticava el fet que Emili Junyent hagués decidit subvencionar la revista

"LA HIGIENICA"

Revista publicada por el "Cercle Viciós" de la Facultat de Filologia de Lleida

Hay dedicaremos nuestro comentario, respetuoso, claro está, a la publicación denominada "La Higiénica" en su número "0", recientemente sacada a la luz y publicada por el autodenominado "Cercle Viciós" del Aula 3 de la Facultat de Filologia de Lleida, con el apoyo económico de la misma y secuestrada por orden judicial el pasado jueves por escándalo público.

Por una parte la cabecera de la revista, que hace alusión a cierto establecimiento, del cual omitimos el hablar y por otra el autodenominado "Cercle Viciós" del Aula 3 del Estudi General, nos dan ya dos puntos clave de por donde van los tiros.

Sus textos "literarios" y "poéticos" (mítese las conuillas), se sirven bajo una presentación que pretende ser cuidadosa y digna, pero que en el fondo y en líneas con su contenido de toda ella deja mucho que desear.

Dibujos de Aubrey Beardsley, el famoso --según algunos-- ilustrador del "Modern Style" inglés y las imágenes del español Op; ilustraciones en su mayoría "provocativas" y "audaces", propias de revistas como "Climax", "Pierrot", etc., etc., y de las que los quisosens están llenas, sin necesidad de que se aumente su número.

Y en cuanto a los textos allí expuestos podemos dividirlos y cruzarlos entre sí en dos claves y tonos: El sexo, tratado con la morbosidad y el erotismo propios del caso y lo religioso, tratado con la falta de respeto y profanación de lo más sagrado que el caso también requiere; símbolo el primero de libertad y placer y el segundo de opresión, para el que no se escamotean alusiones irrespetuosas, verticándose escritas que sobrepasan incluso la línea de lo sacrilego.

Ello a simple vista no nos muestra más que la mal entendida libertad de expresión de sus autores que, tal vez, confunden el no ser creyente o religioso, con el consiguiente respeto para los que lo son y sus instituciones religiosas; con ser irrespetuoso atentando contra la libertad y el respeto que se merecen quienes lo son y así lo manifiestan, así como sus Instituciones.

En lo concerniente al tema sexual, sólo nos permitimos calificarlo como pornográfico en el sentido estricto de la palabra. Revistas como la presente hay las suficientes, e incluso mejor hechas, en cualquier pueblo de revistas de nuestras ciudades.

En resumen, pues, y haciendo uso de esta libertad de expresión que nos permite hoy la ley y con respeto para sus autores, nos permitimos en calificar dicha publicación con un 0 en cultura y con un 10 en falta de respeto, pornografía y "échenle guindas al pavo". Y si lo que querían sus autores era llamar la atención y hacer anticultura --que tanto está de moda hoy-- de verdad que lo han conseguido y a pleno pulmón.

Por lo que se refiere a la ayuda económica de la Facultat de Filologia de Lleida para con la citada publicación, sólo nos permitimos recordarles a sus responsables que esa ayuda sale de los bolsillos de los contribuyentes, de nuestros bolsillos y que como pagar impuestos significa --según se dice por ahí-- da derecho a exigir, desearíamos que las ayudas prestadas a estas actividades que algunos --hay que tener cara-- llaman artísticas y creativas, llevaran también consigo el control de lo que con tales "dineros" se vaya a realizar y que entre --claro está-- dentro de los amplios márgenes de nuestras libertades actuales. De lo contrario se pueden volver a repetir casos como es el presente que no tienen nada de actividad universitaria ya que en él no hay ni investigación, ni divulgación, ni estudio, ni profundidad... sino más bien todo lo contrario, que nunca debería ser propio de una Facultat, dejando más en baja forma el concepto que de ella tenemos los lleidanos.

Y a más de todo lo dicho, la citada publicación no hizo ni siquiera el Depósito Legal, requisito de ley para la edición pública de cualquier revista. O sea, que se trata al mismo tiempo, de una publicación ilegal, atalada por la Facultat de Filologia de Lleida cuyos patronos son, en definitiva, el Ayuntamiento de Lleida y la Diputación Provincial. ¿hay alguien que entienda ello?

Creo que tras lo aquí expuesto nuestros lectores tendrán una noción clara de dicha publicación y de las razones que llevaron a su secuestro por la autoridad judicial.

Y todo lo aquí dicho espero que no sea tomado como un comentario revelatorio y "facha", ya que de ello nada de nada. Pero a lo que nunca nos negaremos, en honor y buen uso de la libertad de expresión, es a decir las cosas por su nombre y luego allá cada uno con sus responsabilidades.

Quisiéramos hacer recordar aquellos de que la libertad de uno termina en donde empieza la del otro y sólo está que muchos no valen donde tiene el final la voz - y por ello no es de extrañar que no sepan tampoco en donde empieza la del prójimo.

JORDI CURCÓ I PUEYO

Il·lustració 7: Jordi Curcó i Pueyo, actual director de Serveis Territorials de Governació i Relacions Institucionals a Lleida, llavors estudiant de Magisteri, fa públiques les seves opinions sobre el cas, que surten a la portada del Diario de Lérido, on treballava.

10-6-80.

"NO", A LA HIGIENICA "SI", A LA VIDA

Pons, 7 de junio de 1980.
Sr. Director de DIARIO DE LERIDA,
LLEIDA.
Sr. Director:

Después de haber leído la revista núm. 0 que editan los estudiantes de la Facultad de Filosofía y Letras del Estudio General de Lleida titulada "LA HIGIENICA" y a la vista de la actitud y escritos aparecidos en algún periódico —no DIARIO DE LERIDA— como padres de familia residentes en Pons queremos manifestar nuestro repudio sobre este tema a la mencionada Facultad de Lleida y al periódico aludido.

Nosotros siempre habíamos entendido que la Filosofía respondía un noble afán de saber; pues en sus raíces encontramos a Platón y especialmente Aristóteles cuyas orientaciones no van, precisamente, por los caminos del mal gusto, erotismo, pornografía y falta de respeto para con los demás.

Nosotros creíamos y seguimos creyendo, que toda persona dedicada al estudio de la Filosofía era un amante de la Sabiduría. Con la edición de "LA HIGIENICA" parece que la Facultad de Filosofía de Lleida se ha olvidado de los más altos principios de esta Ciencia.

Los filósofos son los constantes buscadores de la VERDAD y, por supuesto, la mayoría de ellos creyentes en el Ser Supremo, para los católicos Dios. Y si han existido filósofos agnósticos o ateos ha sido precisamente su Sabiduría la que ha hecho que sus conducta y sus escritos sean un modelo de respeto para con el prójimo, para quienes discreparan de ellos y hasta para sus oponentes. No parece que con la edición de "LA HIGIENICA" la Facultad de Lleida vaya por estos caminos. ¿Podemos, en conciencia, seguir financiándola y enviar a ella nuestros hijos? En una Democracia los padres y la sociedad tenemos el derecho a exigir la calidad de enseñanza; las revistas y los periódicos acordes con nuestros principios si los pagamos con dinero de nuestros bolsillos. En cualquier caso quienes quieran otra cosa que lo paguen con su dinero.

Es triste ver cómo una mayoría que está acorde con estos principios calla cómodamente. ¡Ya está bien de ser bueyes mudos! Los gobernantes han de cumplir con sus obligaciones y los obispos y sacerdotes, a los creyentes, nos han de confirmar en la fe, y a los ateos y agnósticos procurar iluminar sus mentes para que libremente puedan encontrar la Verdad, si la buscan. Eso sí, con respeto, muchísimo respeto, pues los tiempos de la Inquisición afortunadamente ya pasaron.

Los principios de la Constitución, especialmente en sus artículos 20, párrafo 4; 27, párrafo 3; 16, párrafo 3 son válidos para todos.

Atentamente,
**UN NUMEROSO GRUPO DE PADRES DE
FAMILIA DE PONS.**

Il·lustració 8: Un grup de pares de família de Pons escriu una carta al Diario de Lérida, que surt també en portada, on es queixen dels atemptats contra la religió.

Il·lustració 9: El 23 de gener de 1981, L'AVUI informava als seus lectors del cas de La Higiénica

Il·lustració 10: Retalls de diaris on s'informa dels disturbis a les manifestacions per Cèsar Alegre el 30 de gener, dia del judici.

Libertat d'expressió

AVUI, 30-1-81

Solidaritat amb l'estudiant processat a Lleida

El Centre Català del PEN i l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana han fet públic un comunicat en relació amb el judici que avui tindrà lloc a Lleida contra l'estudiant de quart curs de geografia i història, per escàndol públic. El motiu d'aquest judici és un poema publicat l'estiu passat a la revista universitària «La Higiénica». Per aquest motiu, els

estudiants universitaris de Lleida aquests dies fan vagues i han programat actes en defensa de la llibertat d'expressió.

Les dues entitats esmentades en l'escript fet públic «se solidaritzen amb els acords i l'actitud de l'assemblea d'estudiants i del claustre de professors per la llibertat d'expressió».

Quatre ratlles

Sobre la llibertat d'expressió, encara

No conec César Alegre i no havia sentit parlar mai de «La Higiénica», revista interna de la Facultat de Filosofia i Lletres de Lleida. Però l'estudiant i la publicació han pres un relleu tan important darrerament que com a escriptor, com a secretari de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana i, simplement, com a ciutadà em veig obligat a fer una reflexió pública sobre el tema.

Avui, César Alegre serà jutjat per un poema breu que va publicar fa temps en el paper intern de l'esmentada Facultat. L'acusen d'escàndol públic. Escàndol públic? L'amic Jaume Pont, professor de la universitat lleidatana, escriptor i crític de l'AVUI, m'ha confirmat que el paper és intern, que no es distribueix en els quioscos i que no més circula a l'interior del recinte universitari. I que se'n fan dos-cents exemplars!

Però no es tracta de veure si l'acusació és raonable o no. Més aviat es tracta, un cop més, d'un atemptat contra la llibertat d'expressió. Perquè la publicació d'un poema, sigui quina sigui la temàtica, no ha de comportar una multa, un arrest menor i una inhabilitació civil.

Messa sovint llegim a la premsa que un periodista, un director de teatre, un realitzador cinematogràfic o un escriptor són acusats en raó de l'exercici de la seva professió. I massa sovint, també, als altres professionals ens veiem en l'obligació de recordar que la Constitució espanyola parla explícitament de la llibertat d'expressió i la garanteix.

Goearia dir que aquest cop s'han sortit de mare. Més encara que les altres vegades. I això no vol dir que em dessolidaritzi de Pilar Miró, de Xavier Vinader o dels Joglars. Però que un estudiant sigui jutjat per un poema breu —quatre o cinc versos— entre surrealistes, escatològic i místic, que publica en un paper intern que tira —repeteix— dos-cents exemplars, em sembla grotesc.

O fan befa de les grans declaracions contingudes a la Constitució o ens hem equivocat de país i aquí encara mana l'arbitrarietat del règim anterior.

César Alegre és un exemple. Un exemple de la indefensió de la gent que treballa en la cultura i en la comunicació. I com a tal exemple voldriem que el seu cas fos el primer pas de la consolidació definitiva de la llibertat d'expressió. Per això, doncs, goso demanar la total absolució del jove poeta lleidatà.

Jaume Fuster

Il·lustració 11: El 30 de gener de 1981, el dia del judici, surt publicat a la secció Quatre ratlles del diari AVUI un article on Jaume Fuster manifesta el seu suport a Alegre i la revista, defensant la llibertat d'expressió.

Tribunales Periódico 31-1-1981

Càries Gené

César Alegre, el autor del poema, en el centro y sin bigote, justo antes de entrar en la sala donde se celebró el juicio

Lleida: piden arresto mayor para el autor de un poema

César Alegre fue juzgado por escándalo público

Lleida (Segrià). — Tres meses de arresto mayor, 20.000 pesetas de multa y seis años de inhabilitación profesional pidió ayer el fiscal de la Audiencia para César Alegre, acusado de escándalo público a consecuencia de un poema publicado en la revista universitaria *La Higiénica*.

El acusado se definió como católico y manifestó no tener intención de ofender en absoluto a nadie. Los diez testigos de la defensa, importantes personalidades del mundo universitario y literario de Lleida, explicaron que el poema no debía ser interpretado literalmente, sino atendiendo a su estilo surrealista.

Así, el escritor Jaume Pont indicó que la madre superior que aparece en el poema simboliza el poder superior, la serpiente a la purificación, la virginidad es el símbolo de la fecundidad y la paloma, la elevación espiritual.

Un grupo de estudiantes se manifestó mientras se celebraba el juicio ante las puertas de la Audiencia. La Policía cargó contra ellos y resultaron heridas tres estudiantes. Una de ellas tuvo que ser trasladada a la casa de socorro donde se le practicó una sutura en la cabeza con cuatro puntos. — M. M.

Il·lustració 12: El dia 31 de gener, l'endemà del judici, el diari El Periódico publica la notícia del cas i informa del judici.

De nuestra Redacción,
por J. C. MIRANDA, pe-
riodista GÓMEZ VIDAL,

MANIFESTACION Y TRES HERIDOS COMO FONDO

SEXO Y RELIGION MARCARON LA VISTA CONTRA CESAR ALEGRE

- El fiscal pide seis años y un día de inhabilitación
- La defensa explicó que no había habido escándalo ni escarnio a la religión católica

A puerta cerrada. Los testigos se preparan en los pasillos. — (Foto: Gómez Vidal).

DOCUMENTO CONTRA TESTIGONIOS

A las nueve de la mañana, encabezaron a llegar en una fila a la segunda planta del Palacio de Justicia. El juicio no comenzaba hasta las diez y media, pero los jurados doctores tuvieron suerte ya que, a partir de las diez, hora en que hizo su promesa la Fiscalía Nacional, no se permitió la entrada a nadie que no estuviese acreditado. Así pues, Esteban, hermano de la víctima, tuvo sus ojos y sus manos para mirar debido a que no había entrada la entrada correspondiente.

El concausante de la Fiscalía Nacional, Jaime Boza, escuchó, sobre las diez y veinte, a la circunscripción de primera que se pronunciaba frente a la puerta de la Asistencia Provincial, que la víctima había colaborado a partir de un momento de haber percibido que se aproximaban al momento

LA MANIFESTACION ACABO MAL

Unos cuarenta estudiantes llegaron a las once minutos tarde, desde el Palacio de Justicia. Envalentados por la multitud de expresiones y palabras pronunciadas en favor de Cesar Alegre, se desoyeron los discursos institucionalizados de la Policía Nacional. Sobre las once, tras encontrarse se en la Plaza de Sant Joan, y ya sobre un número de cuatrocientos, comenzaron por la Plaza de la Ball, hasta llegar a la calle de la Asunción

Y quisimos llevar a la entera a la Casa de Socorro, pero ella se negó y fue trasladada en un coche particular.

Las fuentes estudiantiles, muchas de ellas heridas y de golpeadas en el interior de una tienda, donde se había refugiado, sacada al exterior, donde recibió nuevos golpes.

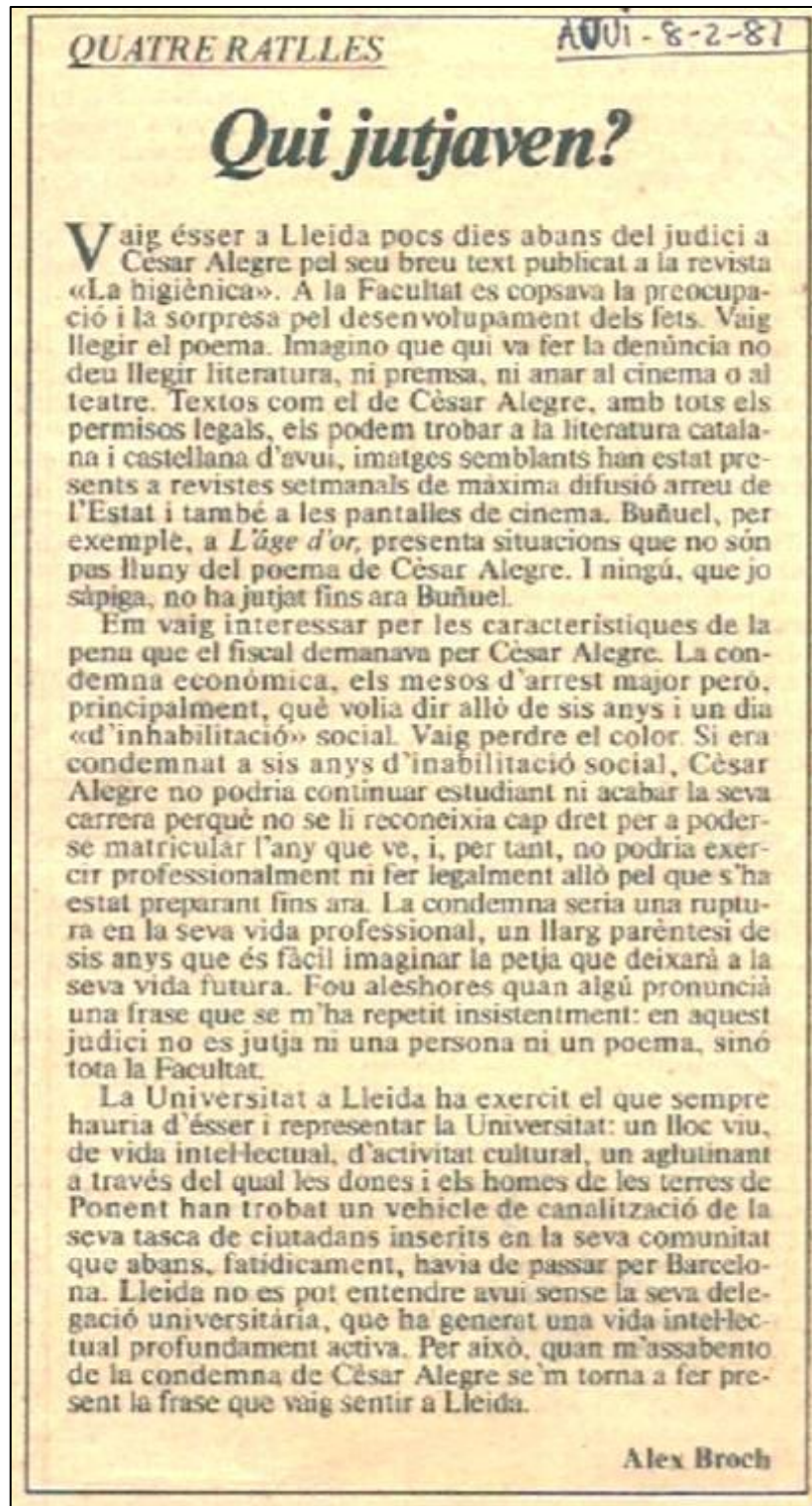
LA MAÑANA pudo conocer que las heridas fueron, Martí del Rey, de 20 años; Antonio Figueras, de 20 años; delegado de Figueras, de 20 años; delegado de Figueras, de 20 años; delegado de Figueras, de 20 años.

MAÑANA EN EL ROSE

Por último, Cesar Alegre y sus abogados se trasladaron al Rose, donde aguardaban en asamblea los estudiantes para explicar los términos en que se había desarrollado el juicio. Cesar Alegre — que fue largamente orientado al exterior en el Rose — dijo, en un momento dado, que "era analítico". En la asamblea que precedió el próximo juicio, se discutía la posibilidad de presentar una querrela contra la Policía Nacional por la actuación frente a la manifestación venetiana.

En relación al juicio de Cesar Alegre, se han recibido en la Redacción, comunicaciones de solidaridad de la Federación d'Associacions de Veus y de "Nacionalistes d'Alguer".

Por su parte, los alumnos de Derecho, reunidos en su propia sede, hicieron un comunicado en el cual se encontraban satisfechos con Cesar Alegre afirmando que "el espíritu que informa al Código Penal, es el espíritu de la Constitución. Creemos que cualquier conflicto entre la norma constitucional y el Código Penal tiene que resolverse siempre a favor de la Constitución, y no de este Código como parece ser que ocurre últimamente". En consecuencia, coincide con la petición de liberación y de amnistía para nuestro país.

Il·lustració 14: El 8 de febrer surt publicada a l'AVUI una carta en suport a La Higiénica del prestigiós intel·lectual Alex Broch

ELOGI DE...

Un estudiant sincer

En Cèsar Alegre, un estudiant de Lleida amb nom d'emperador, acaba de conèixer, abans de publicar cap llibre, que la sinceritat dins del camp de la creació engendra repressió. Per publicar en una revista interna de la facultat de lletres lleidatana un escrit que li suggerí la pel·lícula *Els diables* de Russell, el fiscal li ha demanat tres mesos de presó, sis anys sense poder estudiar i vint mil pessetes de multa. Un text qualificat d'obscè i antireligiós per un fiscal que no deu conèixer, per exemple, la meravellosa traducció del llatí medieval que un senyor tan catòlic com en Francesc de B. Moll ha fet de Gianfrancesco Poggio Bracciolini, impúdic renaixentista que va ser secretari de vuit papes...

A ben segur que, tampoc, al senyor fiscal no li deuen sonar els noms de Bernat Merce o, més enllà, de François Villon. Ni tampoc la fantàstica alegoria que frega el líndar de la religió i el sexe anomenada *Josafat*, d'en Prudenci Bertrana... El fiscal no té per que llegir llibres —que et conduïxen a la vida—, la seva missió és aplicar la llei —que et muni la vida...

El fenomen és tan vell com la mateixa literatura. Així que va néixer la paraula, sorgí el canal controlador del poder. Que ho preguntin a Flaubert, jutjat per la seva *Madame Bovary*, a Quevedo o al mateix Llorenç Villalonga, el qual fou llençat simbòlicament al mar a través del seu llibre *Mort de dama*... O a l'autor de *La Celestina*, que sabia molt bé que era l'acte de prevenció literària, o sigui, l'autocensura... El fiscal no deu conèixer?... Però, per què l'hem de convèncer? Ell fa la seva feina, o sigui, la d'entotillar, o esquarterar, l'impetu creador.

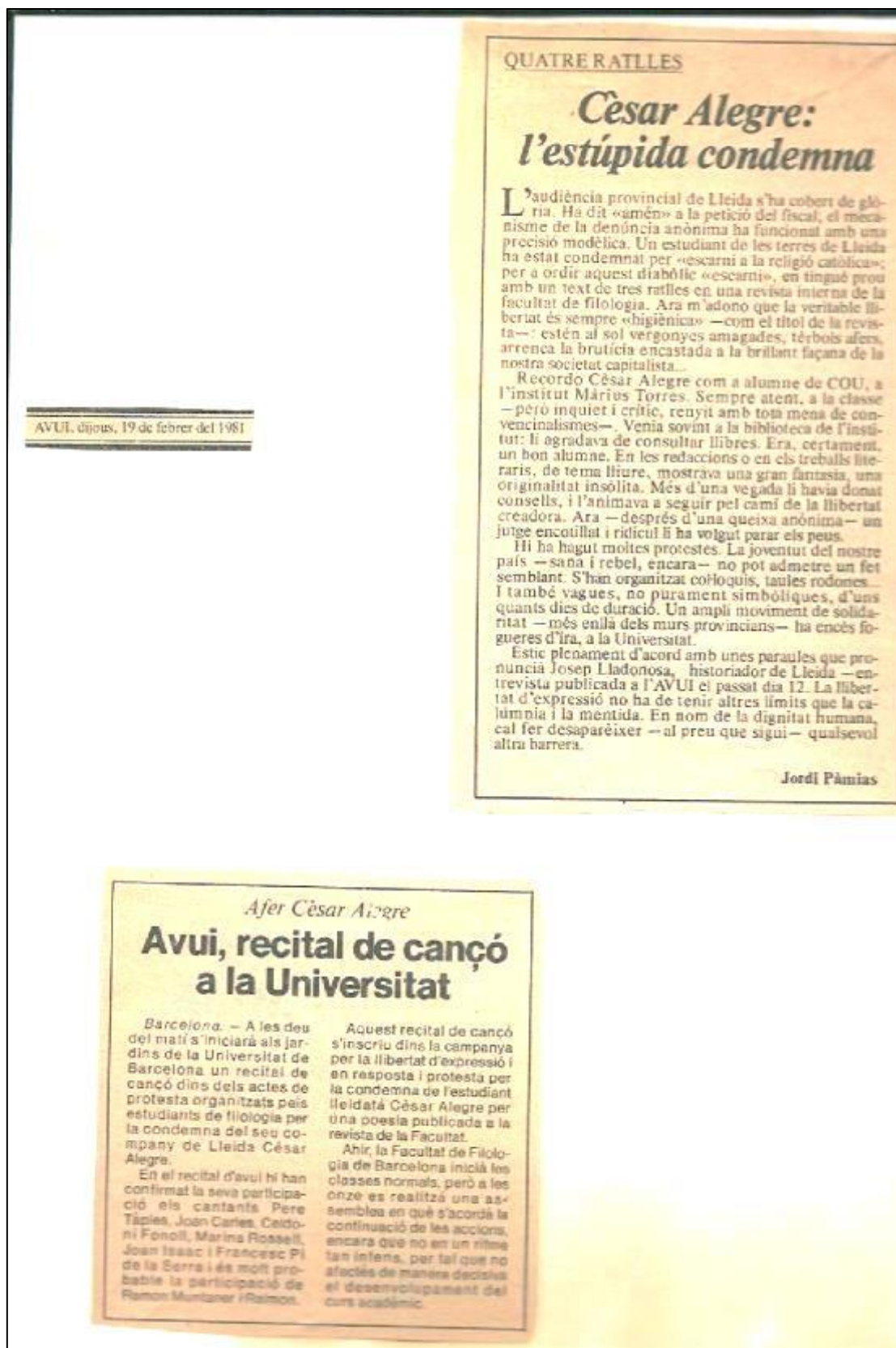
La llàstima és que en Cèsar Alegre ha conegut ben d'hora què vol dir passar, a través de les paraules, per la corda fluixa. Què vol dir col·locar subtils filferrades de prevenció a tot allò que flueix de manera natural i que necessita traslladar al llenguatge de les idees i els pensaments. Però, potser el senyor fiscal ignora que la creació sempre s'acaba venjant, i que la seva venjança és la resistència i la paciència. Així han sorgit els grans llibres, els poemes més vitals i apassionats. Contra la negació de la paraula i de la imatge, sorgeix el poderós treball del creador. Del creador que es resisteix a morir davant de tota mena de fiscals, i també davant d'aquells que utilitzen, per la seva banda, la fallàcia de les seves pròpies paraules. I, d'això darrer, també la nostra literatura en va plena.

Montserrat Roig

N. de la R. Amb aquest article Montserrat Roig inicia una sèrie de col·laboracions, que esperem oferir cada setmana.

AVUI, 10 febrer 1981

Il·lustració 15: El dia 10 de febrer la famosa escriptora Montserrat Roig també defensa Cèsar Alegre en un escrit que es publica a l'AVUI

Il·lustració 16: El 19 de febrer apareix, també publicada a l'AVUI, una carta de suport del poeta Jordi Pàmias, que recorda a Cèsar com alumne del Màrius Torres

24 CULTURA

AVUI, divendres, 13 de febrer del 1976

Acte al paraninf de la Universitat

Capmany, Pedrolo i Roig, per la llibertat de creació

Hom va posar en relleu la contradicció que implica la impunitat de les revistes pornogràfiques en relació amb la repressió exercida contra un poema surrealista

Barcelona. — Maria Aurèlia Capmany, Montserrat Roig i el mateix Cèsar Alegre van participar, ahir al matí, en l'acte celebrat al paraninf de la Universitat de Barcelona dins la setmana de protesta per la condemna de l'estudiant Cèsar Alegre per la publicació d'un poema en una revista interna de l'extensió universitària de Lleida.

L'acte va començar amb una paròdia de la crida de l'inquisidor a tots els acusats pel fet d'haver-se expressat lliurement. A continuació, els estudiants que redactaven la revista «La Higiénica», revista en la qual es va publicar el poema motiu de la condemna, explicaren la història i les vicissituds de la revista.

Cèsar Alegre, l'estudiant condemnat, va llegir la sentència de l'Audiència i la va comentar i va demanar la solidaritat de totes les universitats i de l'opinió pública a favor de la llibertat d'expressió.

Abans de començar els parlaments de les dues escriptores convidades, es va llegir la carta d'adhesió a l'acte de l'escriptor Manuel de Pedrolo, premi d'Honor de les Lletres Catalanes, en la qual denunciava que la llibertat d'expressió només la poden exercir

uns grups molt concrets. Maria Aurèlia Capmany, en la seva intervenció, va expressar la seva sorpresa per la poca capacitat de reacció de la universitat «davant d'aquest procés inquisitorial que ens ataca a tots». Va al·ludir a les formes diverses de repressió i va afirmar que els acusadors que van formular la denúncia van ser moguts per un esperit de revenja que fa por. En aquest sentit, hom ha comentat que la denúncia fou presentada per un altre estudiant de Lleida, capellà regular. Finalment, va parlar Montserrat Roig reivindicant el dret a pensar «que sembla impossible en aquest país». Va afirmar que els atemptats contra la paraula, el pensament i la raó «tenen un rostre anònim» i tenen por «al poder transformador de l'acte de creació». Concretament, es va referir a la impunitat amb què proliferen revistes pornogràfiques que degraden el cos de la dona i la veritable llibertat sexual mentre que hom reprimeix un exercici de creació com ara el poema de Alegre. L'acte va ser seguit d'un col·loqui en el qual van intervenir diversos estudiants.

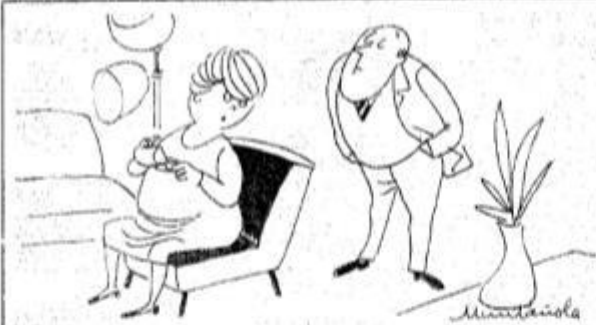

Al paraninf de la Universitat, tres intel·lectuals polsaren a favor de la llibertat d'expressió

Il·lustració 17: El diari AVUI informa de l'acte celebrat per la llibertat d'expressió el 12 de febrer a la Universitat de Barcelona protagonitzat per Montserrat Roig, Maria Aurèlia Capmany i Cèsar Alegre

EL COLOR DE MI CRISTAL

per MUNTAROLA

DIA DE LOS ENAMORADOS

-¿De qué te quejas? Hace cien años te lo habré regalado una corlita de seis reales y una suscripción para un mes de «La Vanguardia», por seis reales más.

El proceso del estudiante César Alegre

La defensa ha recurrido en casación el Supremo

Cuando el caso pasó de la sala de primera instancia a la sala de lo criminal, el abogado de César Alegre...

Colaboración entre las Ferias de Barcelona y Lisboa

Se fomentarán y acrecentarán intercambios en todos los aspectos

Ha tenido lugar en la sede de la Institución Feriil Lisboa la firma de un protocolo de colaboración entre las ferias de Barcelona y de la capital portuguesa...

La firma de dicho protocolo viene incluido en los actos de presentación en Portugal de la FIB y del certamen Continental de cuando con los programas de ambas ferias...

El señor Alegre estuvo acompañado durante el acto de la firma del protocolo por el director de la FIB, José Domingo Galil y otros personalidades de la Institución Feriil barcelonesa...

El texto, que llegó a conocimiento de Lisboa, en este caso la Autoridad Provincial, por intermedio de sus oficinas, según se conoce del texto...

Almuerzo y servicios complementarios en cruz Autopista A18-B30

Almuerzo, Servicio de taxis, Teléfono 719600

* La Compañía Mercantil Kas, S. A.

- 1. Quiere hacer pólizas de aseguramiento a las Compañías de Europa de las grandes corporaciones de Europa... 2. Destacar y evaluar adecuadamente la política corporativa que se sigue...

Talleres de Reparación de Automóviles

El Gremio también quiere más inspección

«La Conselleria de Indústria debería sancionar muy ejemplarmente a "clandestinos" y "piratas"»

El Gremio de Talleres de Reparación de Automóviles manifestó a «La Vanguardia» su descontento por la información cedida el pasado día 10 de febrero bajo el título «Casos de reparar un vehículo, asegúrese de la garantía que le ofrece el taller...»

Cesardó V. Oros, en el nombre del Gremio, dice que se debe a la mala información que se dio en el artículo...

Más de 800 talleres sin plica oficial

Para la mala información, cuenta el presidente del Gremio, que se debe a la mala información que se dio en el artículo...

El señor Alegre, en el momento de la firma del protocolo, dijo que se debe a la mala información que se dio en el artículo...

Por otro lado, y refiriéndose al caso del obrero que se quejó por el taller, dijo que se debe a la mala información que se dio en el artículo...

El letrado, como siempre, perdón

Casidos: casado según el presidente del Gremio...

Advertisement for CALDERAS DE VAPOR Y TERMOLUIDO SERTERSA, featuring technical specifications and contact information.

Il·lustració 18: El 14 de febrer, diari La Vanguardia informa als lectors dels actes cel·lebrats a favor de la llibertat d'expressió durant el dia anterior

AVUI, divendres, 13 de març del 1981

IMPROMPTUS

Sobre la llibertat de l'expressió poètica

El company Cèsar Alegre, a qui desitjo de tot cor que els magistrats anul·lin la sentència de què ha estat víctima, tan precipitada com les seves línies, ha estat coronat com un heroi literari en cosa de setmanes i a canvi de quatre ratlles més aviat peregrines.

Així com sembla l'assum més a fuster que versava, així mateix parlava, però d'uns conceptes que no s'expressaven amb paraules que són d'altres o venen d'altres. Així com parlava, així mateix pensava i actuava. Així com pensava i actuava, així mateix sentia i vivia. Així com sentia i vivia, així mateix feia i canviava.

Ramon Lluís, *Llibre de Conceptes*, CCCLIX, v. 25

Proposo avui al lector un exercici d'interpretació textual. Tingiu l'habilitat de tornar a llegir el fragment de Lluís que he estat explicant. És, si li ha passat per alt, torni encara a llegir-ho amb cura per primer cop: en proposo d'ajudar els meus i el sentit fosc que aquesta citació pugui tenir per a un lector corrent dels nostres dies.

El nostre més cosmopolita filòsof que mai no hem tingut, el suïssa Lluís, comenta en aquest passatge del *Llibre de Conceptes* alguns caràcters tènues del seu llenguatge, ja alguns asserverats d'ordre estètic de la més gran importància i voluts públics.

Diu Lluís, per començar, que l'èsser no s'ajuda amb la veritat, sinó amb l'ocasió, que en aquesta oportunitat estètica hom d'entendre, per dir-ho amb paraules clares, com allò «que ja al cas», com una cosa adequada. Així és una tesi filosòfica, general. Lluís passa immediatament a fer una inferència lírica — en el sentit més ampli del terme — i assegura que, si això que acaba de dir és cert (i ell no ho dubta), llavors s'ha de conèixer que un llenguatge construït adequadament a la idea que es vol expressar, és un llenguatge més bell que aquell que fagi estar fet «de qualsevol manera», o avança.

La tesi és aquesta, però l'anàlisi dialèctica de Ramon el porta a uns perfils molt estranys, una mena de correlació en el qual són encara més presents que en la tesi principal els arguments d'ordre estètic i lògic. Diu com que les paraules dites de qualsevol manera s'acostumen més a la manca que a la plenitud i la perfecció de l'èsser, per això mateix s'han de deixar, o tal vegades, són «mes lleugeres, més desordenades i més desordenades» que les paraules dites amb coneixement de causa, és a dir, les paraules «que fan al cas», aquelles

una veïgués adequació a l'èsser.

El llenguatge ordenat

Si nosaltres portem les operacions lògiques un punt més enllà arribarem a la conclusió que l'únic llenguatge que és alguna cosa, per a Lluís, és el llenguatge ordenat i adreçat a l'expressió de la cosa. Per contra, un llenguatge desordenat, fet de qualsevol manera, a l'aventura i desprovist de coherència racional (*alocorrelat*), un tal llenguatge, diu Lluís, és, a més de lleig, quelcom equivalent a la privació i a la manca d'emocionalitat: amb poques paraules, un llenguatge així, no és, o és com si no fos. Naturalment, Lluís via en un temps poeu lògic per a no haver d'afegir res més. Vull dir que no li cal expressar, més enllà del que ja ha dit, que un tal llenguatge «no hauria d'expressar» o no s'hauria de produir. Com que Lluís veu poeu clar que un llenguatge fet de qualsevol manera no té èsser, ja suposa que ningú que vegi això tan il·luminatament com ell (i tots els seus contemporanis ho veien igualment clar, després d'haver passat pel *Freud* i el *Quadrivium*) no tindria l'ocasió de perdre el temps i posar-se a escriure de qualsevol manera.

Doncs, bé, — Se m'ha acudit, en un dels pròlegs que donen nom a la meua secció inusual, que tota la companyia que he secundat aquelles línies precipitades de Cèsar Alegre escrites en les pàgines d'una revista de la secció universitària de Lleida, se m'ha acudit, deia, que aquesta companyia, ara que sembla que s'ha permès un abús, podria parar-se a reflexionar sobre la vigència o insolència de la idea lírica de bell llenguatge.

El company Cèsar Alegre, a qui desitjo de tot cor que els magistrats anul·lin la sentència de què ha estat víctima, tan precipitada com les seves línies, ha estat coronat com un heroi literari en cosa de setmanes, i a canvi de quatre ratlles més aviat peregrines, en aquest país, s'hi assolit tot sovint amb una rapidesa fulgurant i amb una facilitat escrividolosa — alguns dels pòrters en una sessió d'homogeneïtat i suport a l'alegre estudiant de Lleida que vam poder presenciar al parlament de la Universitat de Barcelona em, els mateixos, tenets coronades amb aquesta rara mena de discors, un lliçer que creix i arbrum sense haver necessitat llavor ni cura de jardiner. Així bé, aquesta oportunitat mai no s'ambava fet amb tanta velocitat i amb el criteri lliçer tan obert.

que, en el camp de la llibertat d'expressió, cal establir algunes diferències. A l'edat mitjana no calia escribir-hi, perquè una expressió amb paraules recitava l'ordenament i la qualitat de composició a què al·ludia Lluís. Avui dia, certament, i com ja havia subratllat Aristòtil a la *Poètica*, no és la mateixa la qualitat exigida al poeta que la que s'exigeix al polític o al veïdor ambulador de desgracies i religions milenaristes.

Els «denues» del llenguatge poètic

Jo diria que, avui, el llenguatge poètic és prouament l'únic llenguatge que encara és obligat a ésser un llenguatge adequat, fet amb precisió i ocasionalment. Potser els poetes tenen encara l'ocasió, i només ells, de demostrar que el llenguatge, en principi, és un instrument al servei de la raó i de la civilitat. En aquest sentit, doncs, la llibertat d'expressió, en el terreny de la poesia i de la literatura en general, és una pura fal·làcia, és una paradoxa i un contrasentit. El llenguatge poètic sempre ha estat (i tot en temps del surrealisme) *encara de la forma*. En la literatura, la llibertat d'expressió s'ha pagat, querebre sempre, al preu d'un esclavatge més que sever. Això no vol dir que la poesia no sigui un exponent de la llibertat espiritual dels homes: vol dir exactament tot el contrari.

Ramon Lluís, en una miniatura de la *Vida Cotidiana*

Vol dir, com és prou evident, que la llibertat d'expressió només s'assoleix pel viatj d'una mesura adequada del llenguatge.

La bèl·la, pot ser que s'hagin equivocats Ramon Lluís i Bouleau i Horaci i Aristòtil i tota la ramada de teòrics de la literatura del món, i que, al capdavall, per un galdó roques de cronologia que tal vegada ja és possible d'avaluar, ens

Jordi Llovet

EL LLenguatge

Viatjar

El verb *viatjar* significa, segons el Diccionari Fabra, «fer viatge», definició a la qual la Gran Enciclopèdia Catalana afegeix «anar de viatge». Cal remarcar que el significat d'aquest verb és «fer viatge» i no «fer un viatge», perquè la distinció és important. En resulta que es tracta d'un verb clarament imperfectiu, és a dir, que no implica el terme de l'acció en la seva significació, com *viatjar, saber o dormir*. Amb aquest verb, per tant, són possibles frases com *Li agrada molt de viatjar, Ha viatjat molt, Sempre viatja d'indignat, Fa molt de temps que no viatja, Han viatjat per tot Europa, Ja no viatjaré més, Amb aquest verb, per tant, són possibles frases com *Li agrada molt de viatjar, Ha viatjat molt, Sempre viatja d'indignat, Fa molt de temps que no viatja, Han viatjat per tot Europa, Ja no viatjaré més, Amb aquest verb*.*

Avui, són molt usuals en alguns mitjans d'informació, frases amb les quals hom dona compte dels viatges de personatges importants, com és ara les legacions, «El president ha viatjat a Girona», «El rei ha viatjat al Japó», «El papa va viatjar a les Illes Filipines», «El vicelvícar viatjarà a Madrid». De fet, no cal anar-se'n gaire a considerar l'aspecte del verb *viatjar* — si és perfectiu o imperfectiu — per a adonar-se que es tracta d'unes frases artificioses, que representen una innovació desonant en l'ús d'aquest verb clar que, a còpia de dir-les i de sentir-les, moltes frases podrien ser escrites.

venit familiar, i fins i tot més d'un deu haver-les incorporades al seu llenguatge usual: «L'visitant vindrà viatjant a Soerabaja». Però es tracta d'un cas que caldrà evitar: el verb *viatjar* no pot, en un llenguatge correcte, usar-se amb un complement de destinació, ni tan sols quan el viatge ha conclòs, perquè aquestes frases s'utilitzen fins i tot en els casos en què el viatge de què hom dona compte no just s'ha iniciat. I com és possible que diguin que el rei «ha viatjat» al Japó quan hi acaba d'arribar? Però si es vol indicar l'acompliment total del viatge, és a dir, que el personatge de qui es qüestionava ja ha tornat al seu punt d'origen o de residència, cal dir, en tot cas, que *he fet un viatge*, si no és que s'especificuen més detalladament totes les seves etapes.

Heus ací com sol trobar-se aquest cas el nostre diari en les seves pàgines informatives. *El president de la Generalitat viatja a Poble, L'abat de Poblet va venir a Barcelona, Un rei va arribar a la tardar a Indonèsia, A primera hora de la tarda el ministre va anar a Lleida en helicòpter, El conseller de Cultura viatja a Venècia, El president de la República Francesa inicia un viatge a la Unió, El primer secretari del PSC va arribar a París, Es possible que el papa visiti el País Basc.*

Albert Junc

Il·lustració 19: El 13 de març sortia publicada a l'AVUI una reflexió del crític de literatura Jordi Llovet, que es manifestava en contra de La Higiénica

L L E T R

«La Higiénica» de l'Estudi General de Lleida

Recentment es va presentar a Lleida el número 1 de la revista «La Higiénica», el nom, o de la qual va ser segregat el maig del '80 per ordre judicial, acusada d'escàndol públic. El cap de furc —tothom ho recorda— fou César Alegre com a autor d'un breu relat dins de la més ortodoxa línia d'inverència surrealista, a l'ombra d'un Artaud, d'un Buñuel o un Dali.

L'acte fou encetat pel doctor Victor Siurana, director de Filologia de l'Estudi General, que va fer un breu històric de l'enxarxada trajectòria de «La Higiénica» i va acabar amb una crida per l'autèntica llibertat d'expressió. Va intervenir, a continuació, Pere Rovira, professor de Literatura i premi de poesia «Vicent Andrés Estellés» 1980, amb una fervent i aguda defensa de la validesa literària de la revista, en contra de tots aquells interessats a desprestigiar la mateixa Universitat de Lleida com a entitat emissora de cultura progressiva. Jordi Jové, poeta i professor de Llengua, i Andreu van Hooft, col·laborador de «La Higiénica», van valorar la importància de tirar endavant la revista. Jo mateix vaig intervenir per posar en evidència la manca d'higiene ideològica del país, fent un repàs de la salubritat

mental (en franca regressió) que a través de la nostra història ha arribat a fites realment notables com el meravellós segle XV o el catagòric XVII, a la vegada que retia homenatge a Francesc Vicenç Garcia, que havia passat amb èxit per les aules de l'Estudi General amb el mateix humor càustic dels actuals estudiantis de Lleida, però sense que ni la terrible Inquisició posés posar-li un sol accent a la seva creació poètica.

Va cloure l'acte César Alegre mateix, que va expressar, amb divertit to líric, la seva angiosa katiana davant dels esdeveniments, impropis fins i tot d'un país tercermundista (i que se'ns perdont l'expressió, dita sense voler ofendre els països no alineats que hom encioui sota aquesta designació tan forassenyada).

A més a més de «La Higiénica» surten les revistes literàries «Quaderns de Ponent» de la mà de Jaume Pont i Pere Rovira, i «L'estref» al recer del grup «La dalia i la gralla», mentre s'ha iniciat també una revista de tipus «underground» anomenada «Garabatús».

D'altra banda, voldria donar la referència de dos noms joves —d'entre una fornida munió— que ens revien l'essència vitalista (d'alcohol, de

bordell i de poesia) d'una Lleida que —com València— ens ofereix una alternativa cultural a tenir ben en compte. L'un, Alfred Mangués, un xicot d'una producció poètica febril i escridassada, enèrgica i renovelladora, arrebossada de vida i de desig. Un nom que cal tenir present, car prompte ha de sonar entre la més nova generació poètica. L'altre, César Alegre, que no és l'enfant terrible que algú hauria desitjat, ni pretén ser cap Rimbaud català, ans al contrari, conscient de les seves possibilitats, aplicat en el treball i no gens escandalós en el seu tarannà. César escriu cada vegada millor, sense les bizantines pretensions avui tan «à la page».

Finalment, voldria fer constar que «La Higiénica» és una d'aquestes puntes de llança que donen una perspectiva esperançadora a la cultura universitària «de comarques», i que la seva continuïtat és una prova de força contra els enemics d'aquesta cultura que van voler escapar-la un dia acudint a una tórbida heil que ben aviat s'haurà d'esbandir.

Per cert que el nom de la revista prové d'una encantadora botigueta al carrer dels Dolers (la «poble de fembres peccadrius» lleidatana) on es

vanen «artículos de higiene», ço és, tota mena de tradicionals astris, remeis i potingues de profilaxi sexual. Cal visitar-la. Quan la fotografàvem, una meuca, repenjada al llindar de la porta del costat, ens va detallar els tipus de condons de què es disposava: «condó de pixa i condó de llengua», i va voler avisar a «Carmilla, la condonera» perquè presidis el seu establiment.

Endavant a «La Higiénica» —revista i botiga—, endavant la tasca de l'Estudi General, endavant la cultura catalana...

J. Francesc Massip

Il·lustració 21: J. Francesc Massip publica al setmanari català Canigó un article ple de complicitats amb la revista (número 750, 20 de febrer de 1982)

EL PAÍS, miércoles 17 de marzo de 1982

TRIBUNALES

Estudiante condenado por escarnio a la religión católica

La condena de un mes y un día de arresto mayor y de inhabilitación especial de seis años y un día para ejercer la enseñanza pública o privada, impuesta por la Audiencia Provincial de Lérida al estudiante de la Facultad de Filología de dicha ciudad Cesáreo Alegre Roig en febrero de 1981, como autor de un delito de escarnio a la religión católica, ha sido confirmada íntegramente por la Sala Segunda del Tribunal Supremo.

El motivo de la condena del estudiante fue la publicación por un grupo de la facultad de Filología de Lérida, entre los que figuraba el procesado, de una revista con trabajos literarios de los propios alumnos y para ser difundida entre ellos, con el título *La Higiénica*. Según la sentencia, varias de las páginas de la citada publicación, de la que se hicieron 200 copias, eran de un contenido libidinoso y pretendidamente jocoso, pues algunos dibujos representaban figuras de hombres y mujeres, vestidos o desnudos, en posturas procazes, mientras que los textos eran, al menos algunos de ellos, de contenido irreverente o excitante para las pasiones sexuales. En su página 13, debajo de un dibujo que representaba un reptil en una habitación con su parte anterior introducida dentro del sacapuntas, aparecía el texto considerado como escarnio a la religión católica.

La publicación, realizada con la ayuda económica de la facultad de Filología de Lérida, fue secuestrada por orden judicial. El estudiante condenado recurrió la sentencia de la Audiencia de Lérida, pero la Sala Segunda del Tribunal Supremo ha desestimado el recurso y ha confirmado la sentencia condena-

toria dictada por dicho tribunal.

Dice la Sala Segunda del Tribunal Supremo que "se trata de una revista universitaria que, con el extraño título de *La Higiénica* y con el pretexto de cumplir finalidades culturales, abunda en procaacidad y mal gusto, conteniendo textos bilingües y dibujos lindantes, cuando no plenamente inmersos, en lo obsceno y soezmente descarnado, y tras los consabidos ataques a frailes y a monjas, cuyos votos y vida de renuncia y de sacrificio, los redactores de dicha revista ni agradecen ni comprenden, suponiéndoles anhelos lascivos no reprimidos, más o menos criptoconcupiscentes y satisfechos onánisticamente, se encuentra el texto debatido, el cual —hasta examinar la revista— no es ningún poema, sino breve prosa, pretendidamente ingeniosa y plena de simbolismo, en la que, de modo claramente irreverente e inverecundo, se ofenden los sentimientos religiosos, vilipendiando, ultrajando y ridiculizando a dos personas de la Santísima Trinidad, y con ello, a uno de los dogmas fundamentales de la religión católica, sin que a dicha burla sirva de excusa o de exoneración ni el invocado tono cultural, totalmente ausente de la revista dicha, ni la libertad de expresión".

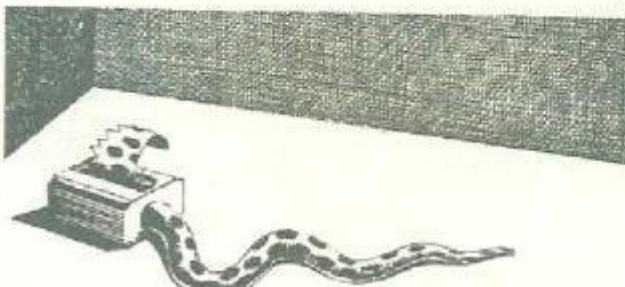
Il·lustració 22: El País informava de la sentència del Suprem el 17 de març de 1982

Il·lustració 23: L'Egin, un diari basc d'ideologia d'esquerres, també informava de la sentència el 21 de març del 1982

¿Murió la inquisición?

La Higiénica: ropa más blanca, imposible

La Madre Superiora acababa de cerrar el Misal, cuando notó que una víbora con la cabeza del Cristo Crucificado la desfloraba. Su virginidad cayó al suelo. Tomó la forma del Espíritu Santo y huyó de aquella sala impúdica.

Esta es la prueba del delito. Ilustración y texto aparecieron en la página 13 de la revista estudiantil «La Higiénica». Obsérvense en el dibujo al taninus injuriando introduciéndose en el escarño-sacapuntas, con nocturnidad y alevosía. Si se piensa que a su autor la broma le ha costado seis años de inhabilitación profesional para la enseñanza, la cosa no tiene ninguna gracia.

Lo que sí tiene gracia es que la Sala Segunda del Tribunal Supremo, que ratificó la sentencia contra César Alegre el pasado Febrero, será le encargada de juzgar el asunto 23-1, si los defensores deciden emprender un recurso de casación ante el Supremo (Je, je, je...).

En aquel mayo, de comienzos de década, la ciudad de Lleida (Lérida), vio nacer en el portal del Estudi General (Facultad de Filología, sucursal de Barcelona), un opúsculo de 30 páginas, hijo de súcubos y estudiantes al que pusieron por nombre: LA HIGIÉNICA.

Y como es sabido, a los vástagos de comuniones camales indebidas se les vilipendia, ultraja y ridiculiza: Qué pequeño es! Vaya bodrio de niño! Y... Qué mal huele!

En tanto la tonadilla primaveral infundía reposo y tranquilidad de espíritu: «Venid y vamos todos con flores a porfía, con flores a María, que Madre nuestra es...»

Un día, se levantaron los inquisidores y sin limpiarse las legañas, amenazaron con la hoguera de la excomunión y el ostracismo cultural. Uno de ellos, Ramón Domenech i Castells (franciscano) director del colegio san Antonio de Padua, en un artículo aparecido en el periódico local «LA MAÑANA» el 21/5/80 dice: «...Lo que se pretende, es hundir los valores de la civilización cristiana para imponer, después, un modelo de sociedad del cual vemos los frutos más alucinadores en cualquiera de los paraísos del Este»...

«De nuevo, aquí nos tienes purísima Doncella más que la luna bella postrados a tus pies...»

Se fueron prodigando las críticas del Santo Oficio y las defensas a ultranza, defensas personales a los ataques exacerbados, atonales e intrusos, de todo un movimiento substancialmente reaccionario no dispuesto a ceder ni un ápice de terreno conseguido a fuerza de tesón dictatorial más que con inteligencia. Llevando a la ciudad a la miseria, el provincianismo y a la contaminación, de algún reducto de libertad aprehendido, por parte de planteamiento excesivamente morales y discursivamente nefastos.

El nexo de unión entre la corriente hipercatólica y la burguesía a su servicio fue, sin duda, Juan J. Bosch Tapies, álgido representante del ismo litúrgico fascista. Tapies fuera de la óptica ética, y por extensión estética, (hoy en prisión «como presunto autor, junto con otros seis, del asesinato de Juan Peñalver Sandoval, trabajador del PAPS»), dice en LA MAÑANA, 30/5/80: «Sí porque lo que tengo en las manos —refiriéndose a la revista— es un auténtico libelo, que refleja, aparte de la suciedad de alma de sus autores, un auténtico atenta-

do a la moral más elemental y un intento de corrupción pública...»

Es curioso señalar, la coincidencia de la aparición de la crítica de Bosch Tapies en la prensa, el mismo día en que se efectuó el secuestro de la Higiénica, por las fuerzas de seguridad, a petición del juez. Hay que añadir que Tapies cita el texto, surrealista ortodoxo, de César Alegre —causante de toda la polémica y que más tarde sería llevado a los tribunales. En setiembre se le decreta la libertad provisional, y el día 30/1/81 es juzgado en la Audiencia Provisional de Lleida por un presunto delito de escarnio a la religión católica sin circunstancias, cambiando la tesis inicial que se remitía, únicamente, a escándalo público.

Tragicomedia con rebajas.

La mañana del treinta, amaneció bajo los cascos irremediables del aparato represivo. Cargaron sobre el movimiento estudiantil, causando heridas y angustando a los asistentes que se iban amontonando en las proximidades de la sala de vistas —al celebrarse la tragicomedia a puerta cerrada, no quisieron que se superpoblaran los rellanos de la Audiencia y no se produjeran altercados—. Les falló la estrategia y hasta el Consistorio de la oposición, pactista, en pleno (UCD inclusivo), firmó un documento en contra del brutal comportamiento de los asalariados del orden.

Los cuatro magníficos, que formaban el plantel de actores de la comedia eran: D. Luis Me Capell y Bergadá, en el papel de presidentes; D. José Gual Solá y D. Joaquín (s. «Chino») Delgado García, en la representación de magistrados. Y en el papel de fiscal, el aséptico Martínez Sol. El cusi en repetidas ocasiones, mientras el transcriptor de la sala dormitaba y perdía los papeles por el suelo, y sus señorías eludían el tratamiento o que le lugar en los juicios (aquellos de «con la venias etc. dijo al presidente refiriéndose al «acusado»: Yo no tengo nada contra ese muchacho... Y el presidente —al «acusado»— «¿Tiene Vd. conocimientos de Teología Mística...?» Y el acusado: «Sí, soy católico, apostólico...» Al final, por ir a espectáculos bochornosos, recae sobre C. Alegre seis años de inhabilitación (que implica no poder trabajar en el medio en que te deservuelves) que, con la cuéstá de enero, quedaron en

Il·lustració 24: El suplement cultural "Bicicleta" mencionava el cas el maig del 1982 al número 76

7. El procés judicial

7.1. La sentència que va condemnar Alegre

La transició de la dictadura a la democràcia va ser difícil en el camp de la política, però en el de la justícia les resistències als canvis van ser encara més importants. Per a fer-nos-en una idea, hem de pensar que la Constitució espanyola, que establia les lleis del règim democràtic acabat d'estrenar, és de l'any 1978, mentre el que seria el seu equivalent en el camp de la justícia no va arribar fins l'any 1995, quan es va redactar l'anomenat 'Codi Penal de la democràcia'. La sentència del Tribunal Suprem que va condemnar Cèsar Alegre n'és un bon exemple. Per començar, pels aspectes formals i el llenguatge utilitzat. El primer que destaca és el nom de l'acusat: "Cesáreo-Alberto" en comptes de Cèsar.

En els escrits judicials previs a la sentència, la justícia demanava el certificat de naixement de l'acusat o bé, en el cas que no en tingués, el seu expedient de bateig, que tenia una validesa equivalent en aquells anys. Aquest fet demostra fins a quin punt la força de la religió catòlica era encara molt important en el nou estat democràtic, la qual cosa era una clara deriva del caràcter confessional del franquisme a pesar de que la Constitució aprovada el 1978, dos anys abans que es publicqués *La Higiénica*, afirma que Espanya era un estat aconfessional. El text constitucional no va tocar alguns privilegis de l'església catòlica que encara continuen vigents, com per exemple no haver de pagar l'IBI⁸¹ de les esglésies i la resta dels seus edificis.

La pròpia sentència del Tribunal Suprem en relació al cas de *La Higiénica*, dictada l'11 de febrer de 1982, remet als articles del Codi Penal llavors vigent relatius a "la libertad religiosa, la religión del Estado y las demás confesiones". És a dir: el Codi Penal parlava encara de "religión del Estado" (la catòlica, evidentment) a pesar de que quatre anys abans que es dictés la sentència s'havia aprovat la Constitució que declarava el caràcter aconfessional de l'estat. Ho feia a l'article 16.3, que diu: "ninguna confesión tendrá carácter estatal".

⁸¹ Impost sobre Béns Immobles. És un impost anual marcat pels ajuntaments que marca el valor i d'altres drets legals de cada habitatge, garatge o ajuntament, que el propietari ha de pagar només per tenir-los. No s'aplica a les esglésies.

La Constitució no descriu un estat exactament laic, ja que diu que l'Estat ha de mantenir relacions amb les religions, especialment amb la catòlica. L'esmentat article afirma: "los poderes públicos tendrán en cuenta las creencias religiosas de la sociedad española y mantendrán las consiguientes relaciones de cooperación con la Iglesia católica y las demás confesiones". Però una cosa és això i una altra de molt diferent és "la religión del Estado" de la que parlava encara, com si fos en plena època franquista, el Codi Penal que estava vigent l'any 1982, a partir del qual el Tribunal Suprem va condemnar Cèsar Alegre.

Hi ha diverses raons que poden explicar per què la democratització de la justícia va ser molt més lenta que la de la política i de la societat. Una d'elles és la independència dels poders que ha de prevaldre en qualsevol estat democràtic. Aquesta seria una raó positiva. El poder judicial ha de ser completament independent del polític perquè en pugui controlar i evitar possibles abusos.

La divisió de poders (executiu, legislatiu i judicial) és un dels pilars bàsics que ha de tenir tota democràcia. Però aquest ideal d'independència, a la pràctica, s'ha posat en dubte sovint durant els quaranta anys de democràcia, i moltes vegades s'ha acusat els polítics d'utilitzar la justícia per defensar els seus interessos. L'actual crisi en l'encaix de Catalunya a Espanya i la repressió judicial amb la que ha reaccionat el govern espanyol n'és una bona mostra.

La independència de la justícia respecte de la política, doncs, moltes vegades no s'ha acomplert, i el fet de que la justícia es mogui per normes diferents a la política ha fet que la renovació judicial hagi estat molt més lenta, ja que els jutges i els fiscals, a diferència dels polítics, no són elegits pels ciutadans, sinó que d'alguna manera s'autoelegeixen, i això provoca una mena d'endogàmia que dificulta la renovació.

Quan es produeix el canvi de règim a Espanya, a partir de la mort del dictador Franco, els càrrecs de la justícia estaven lògicament molt vinculats a l'antic règim franquista. Com que la renovació d'aquests càrrecs no es fa amb els vots dels ciutadans, sinó a partir de votacions de persones vinculades d'alguna manera al món judicial, és normal que aquest món hagi estat molt més reticent a la democratització del que ho ha estat la política o el conjunt de la societat.

Tornant al cas de *La Higiénica*, és destacable que l'auto de processament de Cèsar Alegre, dictat pel jutjat d'instrucció de Lleida el 24 de juliol de 1980, es fa per un presumpte delictes d'escàndol públic. Es tracta d'un tipus de delictes que va desaparèixer de Codi Penal el 1988, ja que protegia la moral sexual de la societat, que lògicament ha canviat molt al llarg

dels anys. El delicte d'escàndol públic perseguia en temps del franquisme conductes avui tan normalitzades com fer topless o mostrar l'afecte amorós al carrer i a les places públiques. El 1988 es va retirar aquest delicte del Codi Penal i es va substituir per d'altres, com el d'exhibicionisme, que s'allunya de la moral sexual i té la intenció de protegir d'abusos els menors d'edat i els discapacitats.⁸²

7.2. La sentència

La sentència del Tribunal Suprem explica que

“en el caso presente, se trata de una revista universitaria que, con el extraño título de *La Higiènica* [amb accent castellà] y con el pretexto de cumplir finalidades culturales, abunda en procacidad y en mal gusto, conteniendo textos bilingües y dibujos lindantes, cuando no plenamente inmersos, en lo obsceno y en lo soezmente descarnado”.

Com dèiem al començament d'aquest apartat judicial, el llenguatge del Suprem ha envellit moltíssim i les paraules utilitzades pel tribunal tenen encara un ressò que recorda clarament els anys del franquisme: “procacidad”, “mal gusto”, “obsceno”, “soezmente descarnado”... La presència del “mal gusto” seria anòmala en una sentència d'avui dia perquè el gust és un concepte que en una democràcia no ha de tenir mai cap rellevància penal, però ja hem explicat que en aquell moment existia encara el delicte d'escàndol públic, directament relacionat amb una determinada moral sexual, i aquest va ser el càrrec inicial pel qual va ser processat Cèsar Alegre.

Aquestes primeres frases de la sentència del Suprem tenen també dues coses reveladores: en primer lloc, afirmar que *La Higiènica* és un “extraño título”, una expressió que ja denota poca predisposició a valorar la bona intenció dels responsables de la revista i de l'acusat; i, en segon lloc, el fet que barregi entre els conceptes que el tribunal considera escandalosos (“procacidad”, “mal gusto”, “obsceno”, “soezmente descarnado”) el fet que la revista contingui “textos bilingües”.

Queda clar que l'ús del català encara comportava en aquells anys una clara controvèrsia. També en aquest aspecte es nota molt el retard en la normalització democràtica en el camp de la justícia. Avui només un 30% de les resolucions judicials que es dicten als jutjats de

⁸² Informació extreta de les còpies de les sentències que em va deixar Alegre quan el vaig entrevistar, consultables als annexos.

Lleida, aproximadament, estan redactades en català, mentre que a la resta de les administracions quasi tot es fa en català. L'any 1981 no n'hi havia ni una, de sentència en català, tot i que ja eren habituals les revistes i altres publicacions editades de forma bilingüe, com *La Higiénica*, i fins i tot les publicades completament en català. El diari *Avui*, per exemple, ja feia quatre anys que existia quan es va produir la polèmica amb la revista de la universitat lleidatana.

La sentència continua explicant que,

“tras los consabidos ataques a frailes y a monjas, cuyos votos y vida de renunciación y sacrificio los redactores de dicha revista ni agradecen ni comprenden, suponiéndoles anhelos lascivos no reprimidos, más o menos criptoconcupiscentes, y satisfechos onanísticamente, se encuentra el texto debatido”.

Continua el llenguatge forçat i, sobretot, anacrònic, com d'un altre temps: “anhelos lascivos no reprimidos, más o menos criptoconcupiscentes, y satisfechos onanísticamente”. A més a més, en aquest paràgraf destaca el caràcter moral de la resolució del Tribunal Suprem, que seria completament anòmal avui: els redactors de la revista, diu, ni comprenen ni agraeixen els vots i la vida de renúncia i sacrifici dels frares i les monges. Tot això no té res a veure amb el dret penal, evidentment. És una cosa que avui dia no tindria la més mínima importància en un judici, però el Suprem de 1981 considerava oportú destacar-ho.

Sobre el “texto debatido”, aquest tribunal en diu que “basta examinar” la revista per saber que “no es ningún poema”. Els jutges que van condemnar Alegre sembla que desconeixien l'existència del poema en prosa. El Suprem diu que el text és

“breve prosa pretendidamente ingeniosa y plena de simbolismo, en la que, de modo claramente irreverente e invencundo, se ofenden los sentimientos religiosos, vilipendiando, ultrajando y ridiculizando a dos Personas de la Santísima Trinidad y, con ello, a uno de los dogmas fundamentales de la Religión Católica”.

Aquest fragment de la sentència fa pensar dues coses: en primer lloc, que avui dia resulta molt estrany que una sentència del Tribunal Suprem doni per indiscutible un dogma d'una religió com és el de la Santíssima Trinitat, cosa que quedar clar en aquesta sentència quan parla de dos “Personas” (en majúscula) d'aquest misteri; i en segon lloc, que l'any 1982 per a la justícia estava claríssim la preponderància de la “*Religión Católica*” sobre les altres professions, ja que la sentència s'hi referia també amb majúscules.

El Suprem, en relació al “vilipendio”, l’“ultraje” i la “ridiculización” de les dues “Personas” de la Santíssima Trinitat, afirma que aquestes desconsideracions es donen:

“sin que, en dicha burla o chacota, sirva de excusa o de exoneración ni el invocado tono cultural, totalmente ausente de la revista dicha, ni la libertad de expresión proclamada en el artículo 20-1 a) de la Constitución, que tiene sus límites perfectamente señalados en el apartado 4 de dicho precepto, ni la incomprensible simbología a la que, se dice, responde el texto que, en ningún caso, logra disfrazar la aviesa intención que se transparenta en el mismo”.

En aquest fragment queden clares dues coses: que el tribunal no respecta en absolut la revista, de la que diu que invoca un to cultural “totalmente ausente” en la publicació, i que no pensa transigir en el punt clau de la polèmica: el de la llibertat d'expressió. Els jutges s'agafen en els límits que posa la Constitució a la llibertat d'expressió per poder condemnar Cèsar Alegre. Òbviament es tracta d'un punt fonamental de la sentència, i en conseqüència l'analitzarem tot seguit.

7.3. La llibertat d'expressió

La defensa d'Alegre al·legava, lògicament, el dret a la llibertat d'expressió recollit a l'article 20 de la Constitució. Del que diu aquest article en el seu punt 1, en aquest treball ens interessa això: “Se reconocen y protegen los derechos:

- a) A expresar y difundir libremente los pensamientos, ideas y opiniones mediante la palabra, el escrito o cualquier otro medio de reproducción.
- b) A la producción y creación literaria, artística, científica y técnica”.

També ens interessa el que diu en el seu punt 2:

“El ejercicio de estos derechos no puede restringirse mediante ningún tipo de censura previa”.

Però la sentència es va agafar en els límits a la llibertat d'expressió fixats en el punt 4 de l'esmentat article, que diu:

“Estas libertades tienen su límite en el respeto a los derechos reconocidos en este Título, en los preceptos de las leyes que lo desarrollen y, especialmente, en el derecho al honor, a la intimidad, a la propia imagen y a la protección de la juventud y de la infancia”.

El Títol al que es refereix el text és el dels drets i deures fonamentals, basats sobretot en la Declaració Universal de Drets Humans.

La sentència explica que aquest punt 4 de l'article 20 de la Constitució és suficient per justificar que a Cèsar Alegre no l'emparava la llibertat d'expressió. En base a aquests límits, el Tribunal Suprem afirma que el fet de que es tracti d'una producció literària o artística no acredita "la ausencia de *animus criticandi*, el cual es manifiesto y patente a lo largo de toda la revista y, especialmente, en el pasaje suspecto". Segons la sentència, el poema està ple de "befa, mofa e irrisión de dogmas fundamentales -véase artículo 16 de la Constitución-".

Ja hem parlat de l'article 16 de la Constitució en la introducció d'aquest apartat sobre la sentència. Aquest article té tres punts. En el primer diu:

"Se garantiza la libertad ideológica, religiosa y de culto de los individuos y las comunidades sin más limitación, en sus manifestaciones, que la necesaria para el mantenimiento del orden público protegido por la ley".

En el segon diu:

"Nadie podrá ser obligado a declarar sobre su ideología, religión o creencias".

I en el tercer diu:

"Ninguna confesión tendrá carácter estatal. Los poderes públicos tendrán en cuenta las creencias religiosas de la sociedad española y mantendrán las consiguientes relaciones de cooperación con la Iglesia Católica y las demás confesiones".

És evident que els dos darrers punts no tenen cap relació amb el poema de Cèsar Alegre. Si la sentència del Tribunal Suprem el condemna al·legant l'article 16 de la Constitució, ha de ser perquè s'entén que vulnera el primer punt d'aquest article: el que regula la llibertat ideològica, religiosa i de culte. I ho considera perquè creu que el poema d'Alegre coarta la llibertat, en aquest cas religiosa, a partir de la "befa, mofa e irrisión de dogmas fundamentales".

La resolució del Tribunal Suprem destaca que aquests dogmes són els "de una religión mayoritaria en España y reconocida legalmente", i conclou que "ni siquiera el intentado descrédito de la Religión Católica es original o revela inventiva", ja que en una altra sentència del mateix tribunal de l'any 1980 es va tractar un cas molt similar.

Per tot això, el Suprem va confirmar la condemna de Cèsar Alegre a un mes i un dia d'arrest major i inhabilitació especial per a l'exercici de l'ensenyança pública i privada

durant 6 anys i 1 dia dictada per l'Audiència de Lleida per un delicta d'escarni a la religió. El tribunal provincial havia dictat aquesta condemna el 2 de febrer de 1981.

8. La justícia de fa 40 anys, vista avui per l'advocat Francesc Sapena

L'advocat Francesc Sapena, que encara està actiu després de mig segle de carrera des del seu despatx de Lleida i com a professor a la Facultat de Dret de la UdL, va defensar en aquest cas Víctor Siurana, degà de l'Estudi General en aquells anys (tècnicament era director de la Secció de Filologia de la delegació de Lleida de la Universitat de Barcelona). Siurana va declarar com a imputat en el començament de la instrucció judicial com a responsable de la universitat lleidatana, que donava suport a 'La Higiénica'. Després va ser desimputat i el judici va ser només contra Cèsar Alegre. Avui, quaranta anys després d'aquells fets, Sapena recorda quan Siurana va anar a declarar els van acompanyar dos policies judicials.

Després de la declaració, Siurana va quedar lliure sense càrrecs (l'acusació es mantenia només per a Alegre) i Sapena li va dir que no calia que patís més pels policies. "Ah", li va contestar Siurana. "Em pensava que m'acompanyaven per seguretat". Sapena diu avui que aquesta anècdota explica com era l'exresponsable universitari de Lleida, a qui recorda com un savi molt despistat que es va comprometre molt en la causa, fins al punt que va elaborar un informe de defensa d'Alegre que va aportar la defensa al judici. N'hi va haver tres, d'informes exculpatoris aportats per la defensa: un dels poetes i professors Jaume Pont i Pere Rovira; un altre de Víctor Siurana i Gabriel Oliver Coll, degà de la Facultat de Filologia de la Universitat Central de Barcelona els primers anys vuitanta; i un tercer d'Andreu Trilla Llobera, capellà, llicenciat en Teologia i sacerdot de la parròquia de Sant Benet de Can Serra (L'Hospitalet de Llobregat), i Jaume Salas Olivé, sacerdot de la mateixa parròquia. Cap dels arguments exposats per aquests sis perits van ser valorats per la sentència del Tribunal Suprem. Però no és només que no els tingués en consideració. És que ni tan sols hi fa esment.

Quatre dècades després d'aquells fets, Francesc Sapena explica que la relació de la societat i la justícia sempre ha estat ambivalent. Algunes vegades, diu, les lleis s'avancen als costums de la societat, però molt sovint és a l'inrevés. En el tipus de delictes que van motivar la persecució judicial i la condemna de Cèsar Alegre, relacionats amb la llibertat d'expressió, és evident, explica Sapena, que la justícia ha reaccionat molt més tard que la societat. Aquest advocat destaca que un bon exemple d'aquest retard de la justícia és el delicte d'escàndol públic que va motivar el judici contra Cèsar Alegre. "Era un delicte

estretament relacionat amb els costums de la societat, i és evident que els costums han canviat molt", explica Sapena. "No tindria cap sentit, per exemple, perseguir avui algú que fes topless, com es feia en aquells anys". Per aquest motiu és normal, diu aquest advocat, que el delicte d'escàndol públic desaparegués del Codi Penal. Com sabem, finalment la condemna contra Alegre no va ser per escàndol públic, sinó per un delicte d'escarni a la religió catòlica.

8.1. Els arguments que no va considerar la sentència

Com hem explicat, la sentència no fa cap consideració als arguments que van aportar al judici sis perits de la defensa d'Alegre. Començant pels de Pere Rovira i Jaume Pont, que van presentar un informe en el que destacaven que el poema d'Alegre "no és susceptible d'una valoració literal i concreta, ja que la seva estructura imaginativa respon a motivacions visionàries i simbòliques". Per a aquests dos poetes i professors, aquesta premissa invalida qualsevol interpretació del poema d'Alegre limitada a la realitat, que és la que va aplicar en tot moment la sentència del Tribunal Suprem. Pont i Rovira deien que "no és un poema que descrigui evidències -en literatura no hi ha res evident-, sinó transcendències".

Segons ells, "un text, si opera des de l'ordre de l'imaginari, és susceptible de múltiples interpretacions i lectures", però els magistrats del Tribunal Suprem només en van fer una, de lectura: la que els va dur a condemnar Alegre per un delictes d'escarni a la religió catòlica. Pont i Rovira expliquen en el seu informe que "el poema en qüestió obeeix una colla de motivacions relacionades amb la tradició mística de la nostra literatura" (tots dos han exercit durant dècades com a professors de Literatura Espanyola a la universitat lleidatana). Per aquest motiu, diuen, la interpretació del poema ha de passar pel coneixement dels símbols d'aquesta mística. I els citen:

Mare Superiora: pel context del poema, segons Rovira i Pont, es tracta d'una dona ornada de poder i en trànsit d'executar una acció mística.

Missal: l'ésser humà se sent motivat per la lectura divina ("acababa de cerrar el Misal..."). És la iniciació del trànsit. La dona (Mare Superiora) vindria a purgar els seus pecats o a redimir-los amb la veu de la lectura divina.

Escurçó: la tradició simbòlica uneix la imatge de l'escurçó al poder diví. La serp representa l'agent de les transformacions físiques i espirituals. Se li atribueix un caràcter purificador i se la considera portadora de la llibertat total. En la tradició grega clàssica, Zeus, el pare dels Déus, es transforma en serp. En la tradició judeocristiana, en temps d'Herodes es va produir la visita d'una serp a una verge jueva, "la qual cosa ens apropa", diuen Pont i Rovira en el seu informe, "a la figura de la verge Maria". Segles després, en l'època cristiana, la imatge del Crist que regenera i salva la humanitat serà representada moltes

vegades com la serp a la creu. Aquesta imatge espiritual de la serp, que no eludeix la caracterització del Crist, "té també una dimensió simbòlica d'ordre sexual". La serp simbolitza fecunditat i força, tal com la representa, per exemple, el Dant a l'Infern de la Divina Comèdia. Rovira i Pont destaquen que el símbol és capaç, doncs, d'unir idees en aparença contradictòries: poders espirituals i, a la vegada, materials o sexuals, fonts de vida i de mort. La medicina, una ciència que es desenvolupa a mig camí entre els designis de la vida i els de la mort, utilitza la serp com a símbol.

Crist Crucificat: la seva figura, ja ho hem vist, està relacionada amb el símbol de la serp.

Desflorament: En el poema de Cèsar Alegre l'acte de desflorament s'ha de prendre com a signe d'unió entre l'Espòs i l'Esposa, el Jo i la Divinitat mística. El desflorament és la ruptura del lligam de l'ésser a la terra. Pont i Rovira diuen que pot interpretar-se en un sentit estrictament sexual, però no necessàriament. Quan Cèsar Alegre diu "Cristo crucificado la desfloraba" pot entendre's, segons expliquen en el seu informe aquests dos poetes i professors, "en el sentit místic que es produeixen les contínues unions eroticomístiques a San Juan de la Cruz, Santa Teresa de Jesús o les fonts bíbliques del Càntic dels Càntics", la qual cosa duria a interpretar que "l'ésser humà és inundat d'amor diví, és a dir, concebut de Gràcia".

Virginitat: Rovira i Pont diuen que s'ha de fer una interpretació mística. "L'acte sexual s'ha de prendre en un sentit metafòric: la Verge, o l'ésser que ostenta la virginitat, és inundat i penetrat per la Gràcia Divina". Els professors interpreten que el fet que Alegre denoti la caiguda de la virginitat al terra subratlla el desinterès, per part de l'ésser il·luminat per la Gràcia, dels béns i signes terrenals. "S'ha produït *la Iluminatio*, segon estadi del viàtic diví que el poema vol transcriure".

Esperit Sant: "*La Iluminatio*", diuen Pont i Rovira, "porta l'ésser a un canvi d'estat, a una mutació espiritual i física. Espiritual en el que és diví, física en el símbol del colom". Símbol de la Pau eterna, de l'Harmonia i de l'Eros Sublimat, *fugeix* d'aquella "sala impúdica", és a dir, "deixa el que és terrenal i ascendeix al que és diví".

Pont i Rovira acaben amb la conclusió que el poema d'Alegre "tradueix en termes simbòlics una experiència mística. El subjecte actuant és un ésser femení que es veu inundat per la Gràcia Divina, que pren la forma de la serp". Abandonats els llaços que el lliguen a l'àmbit terrenal, i posseït per la Gràcia, el nou ésser, transformat en un colom, símbol de l'Esperit Sant, ascendeix als cels".

Res de tot això és tingut en compte en la sentència del Tribunal Suprem, que es limita a dir que el poema d'Alegre és un escarni a la religió catòlica, sense entrar en cap moment a fer-ne una valoració literària. En realitat, considera que no té cap valor artístic, i no comenta cap dels arguments plantejats per Pont i Rovira. Tampoc va considerar gaire les consideracions aportades per Víctor Siurana i Gabriel Oliver en un altre informe que també va presentar la defensa al judici i que expliquem a continuació.

8.2. L'anàlisi de Víctor Siurana i Gabriel Oliver

Víctor Siurana era professor de Semàntica General i director de la Secció de Filologia de la delegació universitària de Lleida de la Universitat de Barcelona quan es va produir l'escàndol de 'La Higiénica'. Gabriel Oliver, per la seva banda, era degà de la Facultat de Filologia de la Universitat Central de Barcelona. Tots dos van elaborar un informe en el que analitzaven el poema d'Alegre i la defensa també el va aportar al judici, però el Tribunal Suprem en va fer molt poc cas.

Siurana i Oliver expliquen al seu informe que "es tracta d'un poema en prosa d'influència surrealista en el que, mitjançant l'ús de recursos estilístics de la retòrica clàssica, s'entronca amb la tensió i la simbologia del llenguatge místic tradicional". Això, per a Siurana i Oliver, vol dir que s'han de fer tres consideracions lingüístiques i estilístiques:

1.- "La funció poètica del llenguatge centra la comunicació lingüística en el fet mateix del llenguatge". Això vol dir que "tota poesia obliga a una lectura connotativa, polisèmica i ambigua del text, en la que el llenguatge informatiu i literal és ultrapassat per la metàfora".

2.- Ja que la comunicació poètica es desenvolupa a nivell metafòric, s'ha de tenir en compte que el que realment importa en una metàfora és la profunditat psíquica a la que les coses del món, siguin reals o fantàstiques, són transportades per la imaginació. El procés de transformació que això comporta, diuen Siurana i Oliver, "ha de ser descrit com un moviment semàntic, i la seva idea va implícita en la pròpia paraula 'metàfora', ja que el moviment ('phora') que el terme connota és de naturalesa semàntica". Es tracta, diuen aquests dos professors, de traspasar el significat obvi de les paraules i combinar. En conseqüència, "la metàfora, pel simple fet de ser-ho, comença agafant el significat usual d'una paraula i després aplica el mateix vocable a una altra cosa, aprofitant la facilitat de comparació amb el que ens és familiar". Aquest moviment, afegeixen, "es caracteritza per passar d'una imatge més concreta i més fàcilment entenedora a una altra de més vaga, problemàtica i estranya".

3.- Ja que el poema de Cèsar Alegre té una influència surrealista, diuen Siurana i Oliver, per interpretar-lo s'ha de tenir en compte el pensament de

Breton, pare del surrealisme, per a qui "l'objecte d'art és una cosa espiritual que apareix com a material". Per a Breton, "l'art i la poesia s'adrecen als sentits i a la imaginació, un món d'ombres, de fantasmes, de representacions fictícies".

Els dos professors conclouen que en relació al poema de Cèsar Alegre "en cap cas es pot recórrer a una simple lectura literal -com si es tractés d'un text informatiu o descriptiu-, ja que aquesta lectura negaria el que és l'essència mateixa del poema -el seu caràcter metafòric- i podria conduir a notables errors d'apreciació". Siurana i Oliver afegixen que "el poema, doncs, ha de llegir-se des d'una perspectiva simbòlica que, a través del surrealisme, entronca amb una tradició mística". Aquesta tradició, especifiquen, inclou des del Càntic dels Càntics fins a tota la mística occidental "utilitzant simbologies pràcticament codificades, la qual cosa, si bé li resta novetat, facilita una correcta lectura poètica com a paràfrasi de la sublimació misticoreligiosa, i no com un acte concret de personatges i objectes concrets".

El Tribunal Suprem només coincideix en tota aquesta anàlisi en el fet de destacar que el text d'Alegre és en prosa, però ho fa per argumentar que per aquest fet no es tracta d'un poema, obviant fins i tot una cosa tan bàsica com que existeix el poema en prosa. De la resta del dictamen de Siurana i Oliver no en recull res i fa exactament el que recomanen no fer aquests dos professors: una lectura literal del text d'Alegre, com si es referís a coses concretes i persones concretes, sense tenir en compte en cap moment el seu caràcter simbòlic i metafòric.

8.2.1. La defensa del poema d'Alegre per part de dos capellans

La defensa va aportar un tercer informe al judici: un dictamen elaborat per Andreu Trilla Llobera, llicenciat en Teologia i capellà de la parròquia de Sant Benet de Can Serra (L'Hospitalet de Llobregat), i Jaume Salas Olivé, capellà de la mateixa parròquia.

Aquests dos sacerdots van exposar en el seu dictamen els següents deu punts:

1.- El fet de tractar-se d'una revista que s'autoqualifica com a d'expressió fa pressuposar, d'entrada, una voluntat d'experimentació literària, molt allunyada de tot el que puguin ser afirmacions dogmàtiques o, simplement, religioses. Els dos capellans expressen que "el llenguatge del poema creiem que no pot ser interpretat en clau dogmàtica, sinó literària".

- 2.- Aquesta pressuposició ve corroborada pel fet que el poema d'Alegre forma part d'una sèrie de textos inspirats en imatges d'un humorista, i tots ells tenen una forta càrrega surrealista.
- 3.- És cert, no obstant això, que el poema d'Alegre utilitza com a mitjà d'expressió una determinada fraseologia religiosa, per la qual cosa, diuen Trilla i Salas, "mereix una anàlisi més detallada".
- 4.- Els dos capellans creuen que no hi ha elements per afirmar el desig de l'autor d'expressar un contingut religiós. Més aviat hi ha elements per dubtar-ho o negar-ho. Creuen que els termes religiosos utilitzats són "expressius".
- 5.- Per aquest motiu, Trilla i Salas no veuen fonament objectiu per afirmar que hi ha un ànim d'injuriar en el poema d'Alegre.
- 6.- En les expressions religioses utilitzades en el poema, "no només no sembla haver-hi negació o burla d'algun dogma de l'Església Catòlica, sinó que ni tan sols es fa una referència directa a algun d'aquests dogmes".
- 7.- Les expressions que poden resultar malsonants són, segons ells, "una víbora con la cabeza de Cristo crucificado" i "tomó la forma del Espíritu Santo".
- 8.- Sobre la primera diuen que, deixant de banda que no té sentit, és evident que s'ha d'interpretar de forma onírica. També es podria entendre com una representació simbòlica de la possessió diabòlica, de les que hi ha molts exemples en la història de la literatura universal i del cinema, o com una al·lusió a l'Anticrist.
- 9.- Sobre la frase "tomó la forma del Espíritu Santo", diuen que no queda clar el subjecte. "No sabem si es refereix a la Mare Superiora o a l'escurçó, o fins i tot a la virginitat". També recorden que la forma de l'Esperit Sant és una manera religiosa de dir colom.
- 10.- Finalment, Trilla i Salas mostren la seva estranyesa, "des del punt de vista moral", que es qualifiqui de públicament escandalós un text que només ha arribat a unes poques persones donat el caràcter de publicació interna de la revista, i que difícilment pot ser causa de dany i ruïna espiritual per a algú.

Tampoc cap d'aquests arguments és recollit per la sentència del Tribunal Suprem, qui ni tan sols cita cap dels tres informes aportats per la defensa al judici.

8.3. La valoració de la polèmica del poeta Jordi Pàmias 40 anys després

Quan es va conèixer aquest cas, el poeta Jordi Pàmias, professor de l'institut Màrius Torres avui jubilat, va publicar un article al diari *Avui* en el que denunciava la polèmica. Cèsar Alegre té un gran record de Pàmias. Quaranta anys després dels fets explica que una de les imatges més vives que li ha quedat de l'institut Màrius Torres és la del poeta de Guissona a la biblioteca a l'hora del pati. Diu que Pàmias -un dels impulsors del nom de l'institut- va ser un dels docents que més van incentivar la seva creativitat. Entre les persones que el van

recolzar fa quaranta anys, a qui recorda amb més gratitud és a aquest professor de literatura espanyola.

Pàmias també té avui un bon record d'Alegre, a qui descriu com un bon alumne. Va publicar el seu article al diari *Avui* per denunciar la polèmica el 19 de febrer de 1981. "Quatre dies abans que es produís el cop d'Estat de Tejero", recorda Pàmias per emmarcar la situació històrica en la que es van produir aquells fets. En aquell article explicava que "recordo Cèsar Alegre com a alumne de COU, a l'institut Màrius Torres". I afegia: "sempre atent, a la classe -però inquiet i crític, renyit amb tota mena de convencionalismes-. Venia sovint a la biblioteca de l'institut: li agradava de consultar llibres. Era, certament, un bon alumne. En les redaccions o en els treballs literaris, de tema lliure, mostrava una gran fantasia, una originalitat insòlita. Més d'una vegada li havia donat consells, i l'animava a seguir pel camí de la llibertat creadora. Ara -després d'una queixa anònima- un jutge encotillat i ridícul li ha volgut parar els peus".

Pàmias valorava llavors la polèmica d'aquesta manera: "l'audiència provincial de Lleida s'ha cobert de glòria. Ha dit 'amén' a la petició del fiscal; el mecanisme de la denúncia anònima ha funcionat amb una precisió modèlica. Un estudiant de les terres de Lleida ha estat condemnat per "escarni a la religió catòlica"; per a ordir aquest diabòlic "escarni", en tingué prou amb un text de tres ratlles en una revista interna de la facultat de filologia. Ara m'adono que la veritable llibertat és sempre "higiénica" -com el títol de la revista-: estén al sol vergonyes amagades, tèrbols afers, arrenca la brutícia encastada a la brillant façana de la nostra societat capitalista..." I arribava a aquesta conclusió: "la llibertat d'expressió no ha de tenir altres límits que la calúmnia i la mentida. En nom de la dignitat humana, cal fer desaparèixer -al preu que sigui- qualsevol altra barrera".

Avui, quaranta anys després, Pàmias pensa de manera semblant. Diu que el cas de *La Higiénica* va ser "una mostra de supervivència de la mentalitat franquista, en els primers anys de la transició". I afegeix: "Cèsar Alegre va ser un bon alumne de l'institut Màrius Torres. Recordo que la condemna la vaig trobar clarament injusta. Quaranta anys després, em sembla un episodi inconcebible. Ara no es repetiria, ja que l'Església Catòlica ha perdut influència en la societat. I els costums són molt diferents. L'evolució, doncs, ha estat positiva".

Explica que la lectura, després de tants anys, del poema d'Alegre i dels informes que la defensa va aportar al judici "m'ha fet reviure una experiència intensa, el record de la qual

s'havia diluït amb el pas dels anys". Avui pensa que "la conclusió principal és que la defensa de Cèsar Alegre, per part de Jaume Pont i Pere Rovira, va ser impecable -amb una aguda interpretació del text en clau mística. I em sembla encertada també la intervenció dels dos sacerdots -que, per a ells, no era fàcil".

Pàmias resumeix que aquesta polèmica "va reflectir la inseguretad i els vells prejudicis, propis dels anys de la transició democràtica... no acabada encara!", en al·lusió a l'actual procés polític que viu Catalunya quaranta anys després d'aquells fets.

9. Conclusions

El dia que vaig entrevistar a Cèsar Alegre, Miquel Abad, un amic seu que l'acompanyava, va fer un comentari de passada que, inesperadament per a mi, acabaria sent la columna vertebral d'aquest treball de recerca. L'autor del polèmic poema publicat a *La Higiénica* es va definir com un cap de turc d'una situació política excepcional.

Com ell deia, no va ser casualitat que tres setmanes després que se celebrés el judici en contra seu hi hagués un intent de cop d'Estat a Espanya. Arran de fer aquest comentari, Abad va explicar que a la Lleida de finals dels setanta i principis dels vuitanta la ultradreta tenia una impunitat absoluta. Que molts joves armats amb pistola amenaçaven a sindicalistes i gent d'esquerres i que entre ells, fins i tot n'hi havia que havien estat condemnats per l'atemptat contra la revista *El Papus* el 1977.

En aquell moment, les vivències en primera persona d'un estudiant condemnat per escriure un poema em semblaven tan absolutament anormals que no vaig fer massa cas d'aquesta observació. Dies més tard vaig entrevistar a una de les estudiants que van resultar ferides en els disturbis que hi ha haver en una manifestació en suport a Cèsar Alegre. Antonieta Jarne, en l'actualitat, és una professora de la Universitat de Lleida. És historiadora i experta en la Transició. Curiosament ella em va explicar, per estrany que sembli, el mateix, afegint que havia estat testimoni directe de l'entrada d'un jove de la ultradreta en una cèntrica cafeteria de la ciutat que, a punta de pistola va fer cantar el *Cara al Sol* a tots els presents a la sala quan, en teoria, ja estàvem en democràcia.

Per sort, havien transcorregut pocs dies entre les dues entrevistes i les paraules de Miquel Abad encara flotaven al meu cap. Li vaig preguntar a Antonieta Jarne si, realment, a Lleida la Transició va ser més complicada que en un altre lloc del país i ella em va confirmar que el cas de Lleida era excepcional. El cas de *La Higiénica* era una metàfora del que havia estat la Transició. D'una banda, es podia publicar tot, la censura havia desaparegut. Però a la realitat el franquisme no s'havia acabat, malgrat que Franco hagués mort. Totes les persones del règim dictatorial seguien manant, encara que fos a l'ombra. Si a Lleida la ultradreta actuava amb més impunitat era perquè el governador militar, Miguel Gómez Benet, era un franquista molt ben connectat amb grups feixistes europeus; i això, sumat al fet que molts d'aquests ultres eren fills de l'alt funcionariat franquista, els atorgava una llibertat per seguir actuant com si Franco estigués encara viu. Cal tenir en compte que eren

uns temps en què hi havia molta alegria per haver recuperat la democràcia, però també molta por. Això feia que poca gent gosés enfrontar-se a aquests feixistes, que van arribar a disparar contra l'aparador d'una botiga de discos del Carrer Major, l'Orley, només perquè venia discos de Lluís Llach o que van apallissar a dirigents de Comissions Obreres sense que ningú fos detingut per aquests fets, tot i que van ocórrer a plena llum del dia i que molts testimonis podien assegurar el que havia passat.

Veient el perill que comportava llavors manifestar-se en contra dels ideals de la ultradreta, crec que s'hauria de destacar la importància de la implicació de tots aquells professors, poetes i escriptors que van defensar la llibertat d'expressió i, paral·lelament, la d'un estudiant, un jove escriptor, sense importar-los les conseqüències i sent conscients de contra qui s'estaven enfrontant, que no deixava de ser una societat, una judicatura, un estament militar, amb unes profundes conviccions conservadores i religioses.

Fent aquest treball també me'n vaig adonar de la fragilitat del nostre estat social i de com de fàcil és fer-lo trontollar: en aquest cas, un poema va ser suficient per a revelar la seva debilitat.

Així doncs, el cas de *La Higiénica* no tan sols és un interessant exemple de debat sobre la llibertat d'expressió, sinó una metàfora de la Transició. Dels temps en què Franco havia mort però el franquisme seguia viu. Que Cèsar Alegre fos condemnat en un judici celebrat només tres setmanes abans que es produís el cop d'Estat del 23-F n'és un indicador. Em sorprèn que mai abans ningú hagués estudiat aquest cas, com em va fer saber el mateix Cèsar Alegre, que estava molt content de que per fi es fes memòria històrica des de la ciutat on va passar tot.

10. Agraïments

M’agradaria donar les gràcies a una sèrie de persones sense les quals no hagués estat possible la realització d’aquest treball: en primer lloc, evidentment, vull agrair-li a Cèsar Alegre, el protagonista indiscutible d’aquesta història, que sense conèixer-me de res, accedís, no tan sols a que l’entrevistés, sinó a desplaçar-se des de Granollers, on viu, per facilitar-me la feina. Vam quedar el dia del meu aniversari, tot i que, lògicament, ell això no ho sabia. I em va *regalar*, a banda del seu preuat testimoni, una carpeta plena d’imatges i material inèdit que m’ha sigut de gran utilitat. A més, s’ha mostrat molt atent i disposat a solucionar-me qualsevol dubte que tingués al llarg d’aquests mesos.

Una altra persona clau a l’hora de fer aquest treball ha estat Emili Junyent, que a part de confiar-me tots els retalls de premsa que ell mateix va estar buscant per fer la cronologia dels fets, em va deixar veure i treballar el seu article “El cas *La Higiénica* (1980-1981): Universitat, ciutat i llibertat d’expressió” abans i tot que sortís publicat. Aquest document ha estat indispensable per a la realització d’aquest TdR.

També li volia agrair a Antonieta Jarne el fet d’haver-se entrevistat amb mi i, a part de proporcionar-me el seu testimoni, d’haver-me confirmat la meua hipòtesi de treball. Aquesta entrevista va ser determinant perquè a banda, em va facilitar informació sobre el context històric en el qual treballava.

A Dolors Miquel li vull reconèixer la generositat amb què es va obrir i em va parlar de coses íntimes i doloroses tant relacionades amb el cas de *La Higiénica* com amb la polèmica de *Mare Nostra*, que li va suposar sentir-se perseguida com a poeta i com a persona.

Aprecio molt el fet que Jordi Curcó, tot i les reticències inicials, es disposés finalment a remenar un passat ja gairebé oblidat, fins i tot quedant amb mi per explicar-me tot el que recordava. Li agraeixo molt que, igual que Carles Florensa, m’ensenyés a veure el cas des d’un altre punt de vista.

A Pere Rovira, Jordi Pàmias i Francesc Sapena els agraeixo molt haver-me ajudat a ser més precisa a l’hora de redactar la part judicial, responent els meus correus electrònics. I a l’historiador Manuel Lladonosa el fet d’haver-me aportat les dades concretes de la implantació dels estudis universitaris a Lleida.

Igualment agraeixo a Juan José Bosch Tàpies, que tot i negar-me haver tingut res a veure amb *La Higiénica*, es va prendre la molèstia d'escriure'm un correu per explicar-m'ho.

Una altra persona que vull destacar en els agraïments és Dolors Bramon, que tot i estar considerada la màxima experta en món islàmic del nostre país, es va mostrar disposada a atendre a una estudiant de batxillerat a la qual no coneixia de res. L'èxit d'aquesta entrevista també es deu al fet que Marga del Campo, treballadora del Museu de Lleida, em facilités l'adreça personal de correu electrònic de Dolors Bramon, la qual cosa em va permetre accedir a ella més directament.

Finalment, voldria donar les gràcies a l'Esther Riba per la seva ajuda constant durant els mesos de realització d'aquest treball: primerament, va ser ella qui, des del Club de Lectura del Màrius Torres, em va remarcar la importància de triar un tema que m'omplís, ja que havia d'estar moltes hores treballant-lo -de fet, en un principi vaig fer una tria que no m'apassionava del tot, i va ser una de les persones que més va insistir perquè canviés el TdR. També li voldria donar les gràcies per la seva paciència infinita, per haver-me escoltat i guiat quan estava encallada o no sabia fer alguna part del treball. Per ajudar-me sempre i per haver-se pres la molèstia de corregir-ho tot sempre que ho necessitava sense ni tan sols ser la meva tutora.

I per descomptat, al meu tutor, Eduardo López Truco, que va ser qui va tenir la idea de fer aquest treball i m'ha estat acompanyant durant aquests últims mesos.

A tots, moltíssimes gràcies!

11. Índex d'Il·lustracions

Il·lustració 1: Primera carta en contra de la revista, signada pel mossèn sacerdot Director del Col·legi Sant Antoni de Pàdua Ramón Domènech i Castells. Es va publicar el 21 de maig de 1980 al diari La Mañana de Lleida	39
Il·lustració 2: El 23 de maig de 1980, el Director de la Facultat de Geografia i Història Emili Junyent responia a la denúncia del sacerdot amb un text, publicat també a La Mañana, anomenat "En defensa de la libertad? No, gracias."	40
Il·lustració 3: El 24 de maig de 1980, poeta Pere Rovira protesta també contra la denúncia del Pare Domènech en l'escrit "Llibertat d'expressió vol dir expressar-se lliurement", on defensa els estudiants i l'Estudi General.	41
Il·lustració 4: El 29 de maig, els propis alumnes del Cercle Viciós de l'Aula 3, els creadors de la revista, publiquen un escrit a La Mañana anomenat "Higienitzem-nos", on criticaven la hipocresia de l'Església a l'hora de parlar de llibertat d'expressió,	42
Il·lustració 5: El 30 de maig sortia publicat l'escrit "Poca Higiene", de Juan José Bosch Tàpies, on es criticava durament la revista.	43
Il·lustració 6: L'1 de juny de 1980 es publicava a la premsa l'escrit "El 'amo' del Estudi General de Lleida", on Carles Enric Florensa i Tomàs, llavors estudiant de 4rt curs de Dret, criticava el fet que Emili Junyent hagués decidit subvencionar la revista	44
Il·lustració 7: Jordi Curcó i Pueyo, actual director de Serveis Territorials de Governació i Relacions Institucionals a Lleida, llavors estudiant de Magisteri, fa públiques les seves opinions sobre el cas, que surten a la portada del Diario de Lérida, on treballava.	45
Il·lustració 8: Un grup de pares de família de Ponts escriu una carta al Diario de Lérida, que surt també en portada, on es queixen dels atemptats contra la religió.	46
Il·lustració 9: El 23 de gener de 1981, L'AVUI informava als seus lectors del cas de La Higiénica	47
Il·lustració 10: Retalls de diaris on s'informa dels disturbis a les manifestacions per Cèsar Alegre el 30 de gener, dia del judici.	48
Il·lustració 11: El 30 de gener de 1981, el dia del judici, surt publicat a la secció Quatre ratlles del diari AVUI un article on Jaume Fuster manifesta el seu suport a Alegre i la revista, defensant la llibertat d'expressió.	49
Il·lustració 12: El dia 31 de gener, l'endemà del judici, el diari El Periódico publica la notícia del cas i informa del judici.	50
Il·lustració 13: El 31 de gener surt publicada al diari La Mañana una detallada crònica del dia del judici signada pel periodista José Carlos Miranda.	51
Il·lustració 14: El 8 de febrer surt publicada a l'AVUI una carta en suport a La Higiénica del prestigiós intel·lectual Alex Broch	52
Il·lustració 15: El dia 10 de febrer la famosa escriptora Montserrat Roig també defensa Cèsar Alegre en un escrit que es publica a l'AVUI	53
Il·lustració 16: El 19 de febrer apareix, també publicada a l'AVUI, una carta de suport del poeta Jordi Pàmias, que recorda a Cèsar com alumne del Màrius Torres	54
Il·lustració 17: El diari AVUI informa de l'acte celebrat per la llibertat d'expressió el 12 de febrer a la Universitat de Barcelona protagonitzat per Montserrat Roig, Maria Aurèlia Capmany i Cèsar Alegre	55
Il·lustració 18: El 14 de febrer, diari La Vanguardia informa als lectors dels actes celebrats a favor de la llibertat d'expressió durant el dia anterior.	56
Il·lustració 19: El 13 de març sortia publicada a l'AVUI una reflexió del crític de literatura Jordi Llovet, que es manifestava en contra de La Higiénica	57
Il·lustració 20: Cèsar Alegre publicava a la premsa per primera vegada des que s'havia desencadenat tot, i ho feia al diari AVUI el 3 d'abril de 1981 per contestar les crítiques de Llovet	58
Il·lustració 21: J. Francesc Massip publica al setmanari català Canigó un article ple de complicitats amb la revista (número 750, 20 de febrer de 1982)	59

Il·lustració 22: El País informava de la sentència del Suprem el 17 de març de 1982	60
Il·lustració 23: L'Egin, un diari basc d'ideologia d'esquerres, també informava de la sentència el 21 de març del 1982.....	61
Il·lustració 24: El suplement cultural "Bicicleta" mencionava el cas el maig del 1982 al número 46.....	62
Il·lustració 25: Alegre sosté un cartell on s'anuncia un concert per la llibertat d'expressió on apareix el seu nom durant l'entrevista que li vaig fer el 25/08/2017.	86
Il·lustració 26: Amb la historiadora davant l'antic Edifici del Roser el dia de l'entrevista	93
Il·lustració 27: Portada del primer exemplar de la revista, el número 0.	109
Il·lustració 28: els crèdits de la revista, amb tots els seus creadors.....	110
Il·lustració 29: Editorial del número 0 de La Higienica	111
Il·lustració 30: A partir d'aquesta portada començaven tots els poemes i els escrits de Cèsar Alegre	112
Il·lustració 31: Il·lustració d'OPS que acompanyava els textos d'Alegre	113
Il·lustració 32: Escrit d'en C.Alegre.....	114
Il·lustració 33: un altre escrit del mateix estudiant.....	115
Il·lustració 34: El poema objecte de la demanda judicial	116
Il·lustració 35: Un altre dibuix que il·lustrava els seus escrits.....	117
Il·lustració 36: L'escrit que anava amb la il·lustració anterior	118
Il·lustració 37: Portada que introduïa els escrits de la poeta lleidatana Dolors Miquel	119
Il·lustració 38: Text de l'escriptora	120
Il·lustració 39: Poema on D.Miquel barreja el català i el castellà, cosa que es mencionava a la sentència ...	121
Il·lustració 40: El poema "Oda a la masturbació d'un monjo en el meu honor" li va portar alguns problemes després que esclatés la polèmica.....	122
Il·lustració 41: Contraportada del número 0 de La Higienica.....	123
Il·lustració 42: Portada del segon -i últim- número de la revista	124
Il·lustració 43: Crèdits del número 1 de la revista	125
Il·lustració 44: A l'editorial del número 1 de la revista s'expliquen els fets amb humor	126
Il·lustració 45: Alegre dedica un dels poemes del segon número de La Higienica	127
Il·lustració 46: Contraportada de la revista. Els seus creadors van fer un collage amb retalls de premsa que reunien un resum dels fets	128
Il·lustració 47: Cèsar Alegre, a la roda de premsa que es va fer després del judici i la manifestació on alguns dels seus companys van resultar ferits.....	129
Il·lustració 48: Cèsar Alegre, després del judici	130
Il·lustració 49: Alegre seu amb Víctor Siurana durant l'acte que es fa després del judici	131
Il·lustració 50: Cèsar Alegre amb el poeta Pere Rovira, després de la conferència	132
Il·lustració 51: 12 de febrer de 1981. Cèsar Alegre, Montserrat Roig i Maria Aurèlia Capmany protagonitzen un acte per la llibertat d'expressió i de creació.....	133
Il·lustració 52: Cèsar Alegre ,davant d'un cartell al carrer que diu "Llibertat d'expressió-La Higienica"	134
Il·lustració 53: Els alumnes de la Universitat de Barcelona mostren el seu suport amb la revista i amb Alegre amb pintades i encartellades per l'edifici	135
Il·lustració 54 L'auto del 24 de juliol, dia en que Cèsar Alegre és declarat processat	136
Il·lustració 55: Continuació de l'auto del 24 de juliol	137
Il·lustració 56: 29 de febrer de 1982. Es celebrava a la Sala Segona del Tribunal Suprem de Madrid el segon judici contra Cèsar Alegre. Al final, se'l condemna a tres anys d'inhabilitació, tot i que al final no va el afectar realment.....	138
Il·lustració 57: Continuació de la sentència del 19 de febrer de 1982.....	139
Il·lustració 58: Tercera part de la sentència de 1982.....	140
Il·lustració 59: Continuació de la sentència de 1982.....	141

Il·lustració 60: Continuació de la sentència de 1982.....	142
Il·lustració 61: Sisena part de la sentència de 1982.....	143
Il·lustració 62: Final de la sentència de 1982	144
Il·lustració 63: El peritatge de Jaume Pont el dia del judici.....	145
Il·lustració 64: Continuació del peritatge de l'escriptor Jaume Pont	146
Il·lustració 65: Tercera part del peritatge de Jaume Pont	147
Il·lustració 66: Peritatge del poeta Pere Rovira (primera part)	148
Il·lustració 67: Segona part del peritatge de Pere Rovira	149
Il·lustració 68: Tercera part del peritatge de Pere Rovira.....	150
Il·lustració 69: El peritatge dels sacerdots	151
Il·lustració 70: Continuació del peritatge dels sacerdots	152

12. Annexos

12.1.1. Entrevista a César Alegre

César Alegre no és un nom que resulti familiar a molta gent. Tot i haver protagonitzat una de les polèmiques amb més ressò que es van viure a Catalunya durant la transició, ell sempre es va mantenir en un discret segon pla, sense formar part -almenys no activament- de les manifestacions de suport i sense respondre als atacs ni fer pública la seva opinió sobre el tema.

Ara, després de 40 anys de silenci donant classes d'història i història de l'art a l'Institut Giola (Llinars del Vallès) accedeix a recordar per a aquest Treball de Recerca el seu passat d'estudiant convertit, a la força, en icona de la llibertat d'expressió. Li agrada que el cas no s'hagi oblidat. De fet, durant l'entrevista m'explica que encara en parla als seus alumnes, però només quan per exemple es parla de llibertat d'expressió i surt a la conversa, mai per afany de protagonisme. Alguna vegada el seu nom ha provocat que algun company de feina nou recordi haver-se manifestat en defensa seva durant la joventut.

Quan César va acabar la carrera ja gairebé no es parlava del tema, i finalment l'any 84 va néixer el seu fill i ell va entrar a treballar a l'ensenyament, deixant gran part d'aquest passat enrere.

Il·lustració 25: Alegre sosté un cartell on s'anuncia un concert per la llibertat d'expressió on apareix el seu nom durant l'entrevista que li vaig fer el 25/08/2017.

“No és casualitat que 23 dies després del meu judici hi hagués un intent de cop d’Estat”

Quan vostè escrivia el poema que es va publicar a *La Higiénica* ja ho feia amb una actitud provocadora o realment el va agafar per sorpresa la reacció de la part més conservadora de la societat?

Bona pregunta. De fet jo portava tot aquell any escrivint coses que ahir llegia i ara considero que eren molt fortes, com li explicava al meu fill. Però com que era una cabra no n’era conscient. Sincerament, no n’era conscient.

Per exemple, quan ja s’havia acabat tot, els del PST⁸³ em van demanar que participés en un acte, però jo estava una mica apartat de tot i no vaig voler. Tot i això vaig escriure un article⁸⁴ on es fan referències a ETA⁸⁵ i d’altres coses que ara es consideren políticament molt incorrectes.

Llavors no era d’esperar, no, que la bola es fes tan gran?

No, no, no, no, no.

Era la primera vegada que publicava, quan va sortir això?

Em sembla que abans vaig presentar coses a algun concurs.

Què va pensar quan va veure que el que era només una revista universitària es convertia en un tema omnipresent en els diaris de Lleida i Barcelona?

El que vaig pensar va ser sobretot que l’extrema dreta de Lleida ens estava atacant. Recordava aquest matí que a la facultat de Lleida, que llavors estava al carrer Cavallers, al matí hi anàvem els alumnes d’història i d’història de l’art i a la tarda els que estudiaven dret. Entre aquests hi havia un personatge, Juan José Bosch Tàpies, que va ser el que primer va fer un article a *La Mañana* criticant l’actitud de la facultat de lletres, queixant-se de que defensessin un producte tan “ofensiu” contra l’església catòlica i contra la religió.

⁸³ Partit Socialista dels Treballadors, és un partit comunista espanyol format el 1979 i dissolt el 1993

⁸⁴ Article consultable a la pàgina dels annexos.

⁸⁵ Euskadi Ta Askatasuna, traduïble com “Euskadi i llibertat”, és una organització terrorista i nacionalista basca fundada el 31 de juliol de 1959 a Bilbao. Va estar lluitant per la independència del país amb atemptats violents contra Espanya que van començar durant els anys 60 i van acabar el 21 d’octubre de 2011, quan van comunicar que deixaven les armes definitivament. Els seus anys més violents van ser els 80, anomenats “els anys de plom”, en que es va atacar gairebé a diari de manera indiscriminada. El total de persones assassinades per atemptats etarres és de 858.

Com el van fer sentir les múltiples manifestacions en defensa seva i el suport d'escriptors i escriptores importants?

Jo estava molt superat perquè no entenien res, em deien "vine aquí, vés allí..." em volien entrevistar ara un periodista, ara un altre, "ara vés a la ràdio"...

Estava molt superat, no era conscient del que realment passava.

Va venir tot molt de cop?

Sí, molt de cop.

I clar, llavors vostè no era gaire més gran del que sóc ara jo, devia de tenir vora 20 anys...

Sí, sí...

Què va pensar quan va saber que una de les manifestacions havia acabat violentament?

Fatal, sobretot en la del dia del judici, que va haver-hi una manifestació al carrer i la policia va carregar. Realment em vaig sentir fatal, molt malament. De fet estic *molt fatal*, encara.

Com va canviar la seva vida durant i després del cas? Va tenir conseqüències reals la pena d'inhabilitació? Va poder continuar els seus estudis?

Realment no. És a dir, es va fer molt d'escàndol, i jo havia de pagar una multa de cinquanta mil pessetes⁸⁶ que crec que no va pagar mai ningú, i m'havien d'inhabilitar durant sis anys, tot i que jo estava a punt d'acabar la carrera. Havia d'anar a la presó, però com que no tenia antecedents no m'hi van posar... En realitat no m'ha passat res. L'únic que sí que em va afectar i era una molèstia era que els dies u i quinze de cada mes havia d'anar al jutjat a fer acte de presència, a dir "hola, estic aquí" "*ah muy bien chico, váyase, váyase.*"

I durant quant temps?

Això va ser durant gairebé un any. I fins i tot la Guàrdia Civil de Gimenezells, on viuen els meus pares (bé, ara només hi viu la meua mare) anaven sovint a casa i preguntaven a la

⁸⁶ Tres-cents euros i mig

meva mare com m'estava portant. I llavors ja havia passat molt de temps, jo ja estava donant classes.

Perquè clar, a casa seva tot això com es va viure?

La meva mare, que és molt creient, va patir una mica, i el meu pare també es va preocupar perquè pensava que em tancaven a la presó, però després ja va veure que no... en general van reaccionar bé. Al moment no, però després sí.

I al final va poder seguir els estudis i no va passar res?

Sí, sí, no va passar res. És a dir: tot va ser molt gros, però al final res.

Però aquí no podem oblidar una cosa que és molt important: el judici va ser cap a mi, però el que en realitat s'estava jutjant era una altra cosa. 23 dies després va venir el cop d'estat. És a dir que la lectura que s'ha de fer de tot això és sempre girant al voltant d'un intent de cop d'estat que aparentment va fracassar i va afectar molt totes aquestes històries. Per això se li va donar tanta transcendència, i després del cop d'estat la premsa s'hi va bolcar moltíssim, tothom parlava de la llibertat d'expressió, tothom volia que fos una cosa que es tingués clara i molt interioritzada... però som un país de merda i per tant aquestes coses no funcionen.

Algú el va anar a buscar com a símbol polític?

Sí [riu]. Partits d'extrema esquerra... Encara que potser al PP si que li hagués dit que sí!

Diguéssim que vostè va fer una retirada discreta i va seguir amb la seva vida, no?

Sí, perquè tu no pots militar en un partit que no creus, si ets d'una altra ideologia que lluita per la cultura, la convivència...això només té un nom, i és una A amb un cercle. Que no vol dir ni desordre ni violència!

Quina va ser la seva reacció en assabentar-se de la denúncia del sacerdot Domènec Castells?

Quan vaig llegir allò vaig pensar: "no és possible, no té massa sentit". No li desitjo cap mal, la veritat, però vaig pensar que era un imbècil, que realment tenia problemes, perquè si una cosa et molesta tampoc cal llegir-la, ningú t'hi obliga.

Tot estava molt sortit de mare, però és que Lleida en aquells moments era l'epicentre dels fatxes del feixisme més arrelat. N'hi havia molts, i manaven molt, eren potents. Fins i tot

en una de les Homilies de Malla Call es va fer una crítica indirecta a *La Higiénica*. El bisbe!⁸⁷

Una de les poques vegades que vostè va respondre a una de les cartes públiques de protesta que s'havien fet va ser a l'abril de 1981, quan va contestar a Jordi Llovet. Per què en aquest cas es va veure amb la necessitat de dir alguna cosa?

Perquè després de tant temps... vaig pensar que ja era hora de que jo digués alguna cosa! Jo estava molt superat i sobrepasat, i no em considerava ningú. Però vaig trucar al diari i em van dir que sí, que encantats de que escrivís. Em van fer moltes ofertes, fins i tot a *l'Interviu*⁸⁸, i vaig dir que no... i ara me'n penedeixo!

Realment vaig tenir moltes ofertes, que igual si me les fessin ara acceptaria, però en aquell moment vaig pensar que no em podia vendre per tan poc.

Dins de tot això hi ha un parell d'històries a les quals els tinc molta estimació. Una de les persones que va escriure una carta en defensa meva va ser un professor meu de l'institut, el senyor Jordi Pàmias, professor de literatura. És una persona que sempre admiraré, perquè va ser qui em va obrir el camí de la literatura: recordo un dia que el vaig anar a veure a la biblioteca de l'institut Màrius Torres i li vaig demanar de llegir-ho tot. Durant aquell any vaig llegir fins a Santa Teresa de Jesús, i ell va estar molt content amb mi, em feia llegir tot el que em donava, encara que li digués que no ho entenia.

A part d'ell, una altra persona en qui hi tinc molta fe es Vázquez Montalbán, que va fer un article a *El Periódico*⁸⁹ en el que parlava de diverses coses i em citava. Jo vaig pensar: "Ostres, Vázquez Montalbán m'està citant a mi, que no sóc ningú!". Vaig trucar al diari i demanant de parlar amb ell i em van dir "sí, ara s'hi posa" i ell em va dir "¿dígame?" i quan li vaig dir que era César Alegre em va dir: "¡Hola muchacho! ¿Cómo estás? La has liado, ¡qué bárbaro, qué titanio! ¿por qué no nos vemos y tomamos un café?" i jo pensava "Vázquez Montalbán m'està convidant!". Hi va haver un moment que em va agradar molt, en que jo li vaig dir "però si jo no sóc ningú! I vostè m'està convidant a mi!" i ell em va contestar "*muchacho, hoy por ti, mañana por mí*".

⁸⁷ Es refereix a les homilies pronunciades pel bisbe Ramón Malla Call en motiu de la festivitat del Corpus Christi el 8 de juny de 1980 (vegeu p.20). [E. Junyent, "El cas de La Higiénica (1980-1981): Universitat, ciutat i llibertat d'expressió" ("Tot recordant Víctor Siurana") p.236]

⁸⁸ Revista espanyola d'actualitat setmanal.

⁸⁹ Diari espanyol editat a Barcelona fundat el 1978.

Enmig de tota aquella història en tinc molt bon record, d'aquestes dos persones. Jordi Pàmias, per exemple, va fer una carta a *l'Avui*⁹⁰ espectacular.

A més el Pàmias, que és una persona molt religiosa, per tant te més mèrit, no?

Ui, molt! Per això ho valoro molt, perquè era una persona que potser veia una mica més enllà, no es va quedar en el tema del text i tal, sinó que valorava altres coses. Suposo que valorava el meu interès, la meva actitud a classe... aquestes coses.

Ha seguit escrivint després del cas o la publicació del poema li va deixar escarment?

Si t'he de ser sincer, jo he escrit per a mi, però de publicar no. Són sempre col·laboracions, quan m'han demanat alguna cosa per alguna editorial, normalment per assumptes d'ensenyament. Però personal no, encàrrecs. Però ara quan em jubili, sí! Ho tinc tot pensat ja. I *la venganza será terrible!* Posaré molt d'humor en tot el que passa. Hi ha una idea d'un llibre que parli de tot el que hem de fer els professors i com solucionar els problemes a l'aula, sempre vist des de la broma. I és que realment els instituts van fatal, es una guerra constant, i si no t'ho prens bé...

Clar, i a més amb tota aquesta història té un llibre, casi! Ser el protagonista no devia ser agradable, però és una història que quan te l'expliquen, el que més fort trobes és que la sentència judicial fos el 1982, que ja s'associa amb *l'Espanya moderna*...

Clar, jo quan vaig llegir la sentència em vaig quedar... és molt divertida, no he rigut mai tant com llegint la sentència del suprem, que te l'he portat. Hi ha l'alto on el jutge diu que se m'ha de jutjar perquè clar, "m'he passat tres pobles."

Amb la perspectiva del temps, creu que va tenir un judici just?

Sincerament vaig trobar la meva defensa desastrosa, perquè vaig haver de dir coses que no creia. La meva advocada, Eva Labarta⁹¹, em va fer dir que jo era catòlic, apostòlic i romà, que no ho sóc. Era ridícul, perquè ja sabíem que la cosa aniria malament, per tant hi vas de cara i ja està.

Creu que el fet que tota aquesta polèmica succeís en plena democràcia vol dir que la censura no és només cosa de dictadures?

⁹⁰ Diari català editat a Barcelona actiu del 1976 al 2011. Actualment forma part de la fusió *El Punt Avui*, diari nascut el 31 de juliol de 2011 format per *l'Avui* i *El Punt* (1979).

⁹¹ Advocada Penalista. Va cursar Filologia Francesa i és llicenciada en Dret a la Universitat de Barcelona. És també diplomada en Dret Internacional Comparat i Intèrpret i Traductora jurídica franco-espanyola.

És que no vivim en una democràcia! Tot és un projecte de democràcia. Ho sembla, però no ho és. La transició va ser una traïció, una autèntica traïció. Ara tot es això. Un mòbil, 4G, WhatsApp, solidaritat... Molta gent mor al Mediterrani però els governs no volen fer-hi res, no volen acollir a ningú. Terrorisme... Però mentre tinguem un mòbil d'última generació ja en tenim prou. Tot és una gran mentida. Però això sí, jo vaig a votar sempre, eh!

Actualment hi segueix havent censura, d'alguna manera?

I tant! I el que és pitjor, autocensura. Només hi ha dos persones en aquest món que no s'autocensuren: Donald Trump⁹² i Kim Jong-un⁹³. Aquests no tenen filtre.

⁹² Nova York, 1946. Polític, empresari i personalitat televisiva, quaranta-cinquè president dels Estats Units des de 2017. Prové del partit republicà.

⁹³ Pyongyang, 1983. Militar i Secretari General nordcoreà. Arran de la mort del seu pare, Kim Jong-il, el 2011, va esdevenir l'actual dictador de Corea del Nord

12.1.2. Entrevista a Antonieta Jarne

El fet que la professora universitària d'Història Contemporània experta en la Transició Antonieta Jarne acceptés que l'entrevistés aquest setembre em va suposar una gran alegria, ja que em podia ajudar molt en aquest treball de dues maneres: d'una banda, com que està especialitzada en l'època en que tots aquests fets van tenir lloc, em podia fer entendre el context històric i les possibles raons per les quals es va desenvolupar tot d'aquella manera. De fet, va ser ella qui, sense adonar-se'n, em va confirmar la hipòtesi del treball: *La Higiénica* és una metàfora de la Transició a Lleida. A part, ella va ser companya d'estudis de Cèsar Alegre, i va resultar ferida al cap pels cops de porra per part de la Guàrdia Civil en una manifestació en la seva defensa.

Il·lustració 26: Amb la historiadora davant l'antic Edifici del Roser el dia de l'entrevista

“La Higiénica és una metàfora de la Transició a Lleida”

Com va viure com a estudiant el cas de *La Higiénica*?

Molt intensament i una mica escaldada, clar. I només una mica perquè realment qui es va escaldar més va ser el César.

La Higiénica és una metàfora de la transició a Lleida. Com és possible que a la resta del país es visqui un esclat d'alegria per l'arribada de les llibertats i a Lleida (que en realitat, l'esclat d'alegria també hi és) resulta que uns estudiants decideixen fer una revista per a ús intern, amb un tiratge molt curt, i arriba a tenir aquell ressò que té a nivell social: les cartes de gent absolutament escandalitzada que ho tiren endavant, aquell capellà, la denúncia... Ho vius amb molta al·lucinació, i molt intensament. I no ens pensàvem pas que arribaria on es va arribar. El César, com molt bé t'haurà explicat, arriba a tenir un judici, i malgrat que després l'aplicació pràctica quedés en no res, sobre el paper la sentència van ser sis anys d'inhabilitació i un dia!

A part, el procés judicial coincideix amb el fet que hi ha molt enrenou perquè ha dimitit Suárez⁹⁴ com a cap de Govern i puja Calvo Sotelo⁹⁵, per tant estem a les portes del 23-F. El context polític és molt complicat i això els hi dóna molts arguments per treure les forces d'ordre públic, que és una cosa que els encanta. Als estudiants que som allí ens tanquen: sembla gairebé una pel·lícula de por. Els Mossos, que estaven a l'edifici del Govern Civil⁹⁶, ens van tancar. Alguns van venir pel principi, diguéssim, però els altres estaven als carrerons del voltant i quan estaven a l'alçada de l'estació de trens surten per allí i *zum!* Ens rodegen. Evidentment no vam poder marxar, i allò van ser corredisses cap aquí i cap allà.... Unes quantes vam intentar demanar auxili a un comerç i la mestressa ens va fer fora dient-nos que ja ens espavilaríem. Fora de la botiga ens esperaven els grisos⁹⁷ i cops amunt i avall... Clar, van pegar a molta gent, però només tres noies vam anar a la Creu Roja⁹⁸ perquè ens sortia sang del cap, i allí ells van haver de donar el *parte* i va quedar constància, van sortir els nostres tres noms. Però això no vol dir que només ens peguessin a nosaltres. Van pegar a tothom qui van poder i més.

Una de les manifestacions va acabar de manera violenta i vostè va ser una de les perjudicades... era normal en aquell moment que la policia carregués contra una manifestació?

Del tot. Del tot normal. Per això et deia que el fet que només surtin els noms que l'Emili reproduceix al seu text és perquè vam ser les úniques que vam ser ateses a la Creu Roja. Vaja, que sortien a carregar i a fer mal.

Com a experta en la transició, com hem d'entendre la Lleida dels primers vuitanta? Franco havia mort, però el franquisme seguia viu?

I tant! I fins i tot encara et diria que no està mort del tot, de tant en tant aixeca una mica la poteta per veure si es refà. A Lleida sí, era allò que en història en diem el franquisme sociològic. A principis dels anys vuitanta encara és molt viu, de fet encara hi havia grups d'extrema dreta que feien una vida pública molt tranquil·la. Jo mateixa n'he vist a un entrant amb una pistola al bar Nelson⁹⁹ i obligant a tothom a aixecar-se, fer la salutació

⁹⁴ Adolfo Suárez González (Cebreros, 1932-Madrid, 2014) va ser un advocat i polític i va ser president del Govern d'Espanya de 1976 a 1981.

⁹⁵ (1893-1936) President del govern espanyol entre febrer de 1981 i desembre de 1982, durant la I legislatura.

⁹⁶ Actual Subdelegació del Govern a Lleida

⁹⁷ La Policia Armada espanyola, que va existir a Espanya de 1939 a 1978.

⁹⁸ Moviment humanitari de caràcter mundial que es dedica principalment a la sanitat.

⁹⁹ Mítica cafeteria lleidatana situada a la Plaça Ricard Vinyes. Va tancar el novembre de 2015.

feixista i cantar el Cara al Sol¹⁰⁰. Feien demostracions d'extrema dreta amb total tranquil·litat. Els dirigents d'extrema dreta apallissant als d'esquerres pel carrer...

Tot això era possible perquè estaven familiarment molt ben relacionats i connectats amb el poder polític. Amb el Govern Civil, amb l'Administració de l'Estat... Tots eren fills d'un alt funcionari o alguna cosa semblant. A més, el cap de tots ells era un home molt ben relacionat amb l'extrema dreta. Però no només de Madrid, sinó de diferents punts d'Europa. Es deia Miguel Gómez Benet. Estava molt ben connectat amb un partit que es deia *Avanguardia Nazionale*¹⁰¹, un feixisme italià d'aquells autèntics, amb també feixistes de França... Tenien molt molt molt poder. De fet, la gran majoria dels que van participar en l'atemptat de la revista satírica *El Paps* eren d'un grup feixista de Lleida.

Per tant, de la banda popular jo diria que la transició a Lleida es va viure amb la mateixa alegria i entusiasme que a tots els altres llocs però per sobre, a diferència de la resta d'Espanya, encara hi ha una capa gruixuda hereva del franquisme. I jo crec que encara hi és: en forma de Partit Popular¹⁰², de Ciutadans¹⁰³... és a dir: com és que a Lleida C's té tan bona representació a l'ajuntament i a altres ciutats de Catalunya no? Doncs si anéssim remenant veuríem com sempre hi ha fils que ens van connectant.

Entenc que llavors el context estava tens?

Sí, per exemple, una anècdota que no és gaire coneguda és que, entre els anys 1977 i 1978 hi va haver un governador civil que va decidir que tot el que estava passant s'havia d'acabar, i volia investigar el que passava realment, perquè, entre d'altres coses, aquests partits d'extrema dreta tenien uns camps de tir clandestins on ells i alguns dels feixistes italians anaven a practicar. Al cap de pocs dies de que aparegués aquest governador amb la idea de parar tot allò, el van traslladar a Santa Cruz de Tenerife.

Lleida va ser un dels reductes on més temps va aguantar la ultradreta. César Alegre vincula el clima previ a la seu judici al fet que, per exemple, l'atemptat contra el Paps de 1977 es planegés des de Lleida. Per què passava?

¹⁰⁰ Himne de la Falange Española de las JONS, partit polític d'extrema dreta fundat per Primo de Rivera el 1934.

¹⁰¹ Vanguardia Nacional, partit neofeixista italià actiu des de 1960.

¹⁰² Partit polític conservador espanyol situat en la dreta política, actual dirigent del Govern. S'anomena popularment PP.

¹⁰³ Partit polític espanyol també de dretes fundat el 2006. S'abreua C's.

Clar, és una cosa que tampoc es pot assegurar, però quan ens preguntem si hagués pogut passar el mateix uns mesos després, tot i que no ho sabem, és evident que, com diu molt bé el César, és el context previ al 23F, el context polític del qual ja era extraordinàriament complicat. Hi ha hagut, per part dels mateixos que donarien l'intent de cop d'estat, altres intents avortats pel mateix Adolfo Suárez. Això, juntament amb el fet que va legalitzar el partit comunista, li va provocar molts problemes amb la part més franquista d'Espanya, que encara hi era. Tot plegat va provocar que ell dimitís en unes circumstàncies que no estan massa clares. El rei Joan Carles I¹⁰⁴, veient que ja no en podia treure cap profit, el deixa totalment a l'estacada, i ell dimiteix.

El context polític era molt convuls. Des de fa temps hi ha intents de cops d'estat que fracassen, però sempre hi ha aquell remor de dir "estan preparant alguna cosa..." Jo també estic d'acord amb el César: uns mesos després s'hauria actuat amb tanta contundència com en el cas de *La Higiénica*? Doncs segurament no. Ni pel que fa a les forces d'ordre públic, ni pel que fa al seu cas en concret. Potser uns mesos després no hauria anat a tant. Segurament, les cartes a la premsa de gent enfadada dient que com s'havia pogut publicar allò hi haurien sigut igualment, les manifestacions i el capellà esfereït que va posar la denúncia també, però el fet que la denúncia progressés i arribés al jutjat, es fes un judici al César i se li possessin sis anys d'inhabilitació i un dia...no hauria anat tan lluny.

Veu factible que avui en dia passés res semblant al cas de *La Higiénica*? Que una de les redactores de la revista, la poeta Dolors Miquel, fos denunciada recentment per un poema irreverent vol dir que s'ha avançat poc?

Jo crec que no es tornaria a produir un altre cas com el de *La Higiénica*. Efectivament, fas molt bé de recordar el cas de la Dolors a l'Ajuntament de Barcelona, però la clau està en que al final no va passar res. Per mi es la mateixa situació que en el cas de *La Higiénica*: que hi hagi gent que té una manera de veure les coses molt conservadora i protesta passava al 1980, passa al 2017 i passarà al 2048, però el que importa és l'efecte. En el cas del Cèsar els efectes van ser aquells i en el cas de la Dolors, afortunadament, al final no va quedar en res. A més ara penso que el teixit social, tant a Lleida com a Barcelona està més cosit que abans, arriba a passar una cosa com la de *La Higiénica* ara i potser si que hi ha uns quants bojos que fan la carta protestant, però a continuació en tens 40.000 més que amb totes les xarxes socials es revolucionen. El capellà ho hagués tingut més difícil.

¹⁰⁴(Roma, 1938) Rei d'Espanya de 1975 a 2014, quan va abdicar. Felip VI, el seu únic fill mascle, va esdevenir l'actual rei.

12.1.3. Entrevista a Dolors Miquel

El dilluns 16 d'octubre de 2017, a les cinc de la tarda, l'escriptora catalana Dolors Miquel va accedir a reunir-se amb mi a la Biblioteca Pública de Lleida, abans d'un acte on havia estat convidada, i explicar-me com recordava ella tot el que va passar quan era simplement una estudiant de 20 anys amb ganes de sacsejar la seva ciutat. També li vaig preguntar pel cas del seu poema *Mare Nostra*, una versió satírica feminista del *Pare Nostre*.

Tot i que, espantada per la reacció de la societat davant de la revista, va acabar marxant a Barcelona, on encara viu ara (a Lleida ja no li queda cap lligam), encara recorda aquells anys amb molt d'afecte.

“Vaig marxar de Lleida per por”

Com va ser el procés de gestació de la revista *La Higiénica*? Partien de zero o ja se n'havia fet alguna?

Vam crear una aula a la Universitat que era per fer activitats que no fossin les acadèmiques. Per aprendre, per llegir, per comunicar... i aleshores estant allí, com que jo sempre havia tingut la *neura* de fer revistes vaig dir: “i per què no fem una revista?” I la gent es va engrescar. El que va agafar el timó va ser Galeote¹⁰⁵, un fotògraf i professor d'Almenar, i la resta vam col·laborar amb els nostres textos, la empenta i, en el meu cas, la idea.

Posar-li *La Higiénica*, una botiga de preservatius propera al Roser, ja era tota una declaracions d'intencions que eren uns joves rebels, irreverents... És així? On es reunien i com se li anava donant forma?

Sí, en aquella època no es parlava de condons, de sexe ni de res...

Dintre de la joventut hi ha una certa inconsciència. El món et pertany i és teu. El món dels grans es veu com una collonada. És com si els adults no tinguessin capacitat d'adonar-se

¹⁰⁵ Antonio Galeote Palomino, estudiava Filologia quan es va confeccionar *La Higiénica*. [article d'E. Junyent, p.238]

del que està passant. Ho vam agafar per allò que en diuen *épater le bourgeois*¹⁰⁶, volíem espantar Lleida i, home, una mica sí que es va espantar! [riu]

Allò era un caos. Ens reuníem a l'Aula 3, d'aquí el nom. Jo hi vaig portar mobles de la masia del meu besavi i allà hi fèiem de tot: jugàvem a la botifarra, parlàvem... La idea inicial que jo tenia era fer coses amb gent d'altres titulacions. Com que ja érem a la universitat i cadascun ens dirigíem cap a un sol camí (en el meu cas, llengua i literatura), la idea era que cadascú estudiés una altra disciplina i les poséssim totes en comú. Però aquesta idea a ningú li va interessar, perquè allà tothom estava per enamorar-se, llegir, sortir de nit i anar a classe ja era com una cosa exagerada. Així que, simplement, vam anar fent. Jo crec que si la revista va arribar a bon terme és perquè la va agafar el Galeote. La idea va ser meva, però sense ell... Va ser el cap pensant, pràctic...

Quan s'estava preparant el número 0 algú va ser conscient que el poema de Cèsar Alegre seria polèmic?

No, no. Que ens havíem de pensar! Va ser com una aparició marciana tot allò. A través d'aquesta polèmica vam saber en quin món vivíem. Crec que jo ja era a Barcelona quan van aparèixer els guàrdies civils a la facultat a buscar les revistes. Va ser una cosa molt al·lucinant.

Tot i amb això, suposo que ningú no es podia imaginar que acabaria als tribunals i amb una condemna ratificada pel Suprem, no?

En absolut. A mi em van portar a declarar i el jutge em va avergonyir perquè jo havia fet un poema a la revista que es titulava 'Oda a la masturbació d'un monjo en el meu honor' [riu]. I aleshores el monjo, ai, vull dir el jutge, que devia de ser molt retrògrad, em feia preguntes. I jo: "no ho sé". Perquè me les feia donant-hi tants tombs! I jo: "és que no l'he entès". De fet, veníem d'haver fet una tancada a dins del Roser i, clar, vam arribat al jutjat mal dormits...

El número 1, que seria l'últim, es fa després de tota la polèmica. Hi ha por, hi ha ràbia? S'autocensuren o van més a sac que mai?

Jo ja me'n vaig distanciar. Però suposo que va ser com ara [es refereix a les càrregues de l'1 d'octubre en alguns col·legis electorals]. T'aixafen, et fan coses que no són legals, encara que diguin que sí; bogeries irracionals... I, d'alguna manera, fer sortir la revista una altra

¹⁰⁶ Expressió francesa que es traduiria literalment com espantar o deixar bocabadats els burgesos.

vegada era com dir: "Aquí ens mantenim". Hi havia una dignitat després d'haver estat tractats tan injustament.

Molts anys després, quan ja és una poeta consagrada que ha publicat una vintena de llibres i ha guanyat molts premis, viu una polèmica semblant per recitar el poema 'Mare Nostra', del 2006, als Premis Ciutat de Barcelona. Que el 2016 passés una cosa tan semblant a la del 1980 resulta molt sorprenent. Tan poc hem avançat?

Aquests dies, amb tota la història de la independència, ho hem vist amb molta claredat. En aquell moment també ho vaig veure amb molta claredat, jo. Era al·lucinant. Ja hi havia hagut una sèrie de casos que havien passat, com aquells titellaires que van detenir¹⁰⁷, o la llei mordassa¹⁰⁸, tota una sèrie de petits intents d'aquest Estat que tenim ara d'una dreta extrema, amb una mentalitat bastant obsoleta i castradora. Això era un fet més. A mi no em va agradar trobar-me allà al mig. Mai m'hagués pensat que em passaria. Feia por. Imagina com em van caure a sobre les xarxes! Però més que tenir por per mi, el que m'espantava era que allò era un fet molt greu. D'una transcendència molt gran. Calia denunciar-ho. I jo ho vaig fer a través del PEN Club¹⁰⁹.

Com va viure aquest rebombori? Va tenir por?

Vaig tenir por, sobretot, per la meva gossa. Un poeta és una persona més aviat solitària. M'agrada la gent però m'agrada molt la soledat. I, de sobte, jo era a tot arreu. Camino molt per la naturalesa amb la meva gossa i, això que sempre he fet, em feia por. Però vaig pensar que no podia ser que la por em paralizés. Havia de sortir de casa. I vaig fer una cosa bastant *xorres*: havia llegit no sé on que si tiraves laca a un agressor li feien tanta coïssor els ulls que no et podia fer res. Així que vaig anar als *xinos*, perquè vaig pensar que la seva laca encara seria més dolenta i irritaria més, i em vaig posar un pot de laca a la bossa. Anava amb aquest pot de laca per atrevir-me a anar sola a tot arreu. Llavors vaig pensar que si algú em venia a atacar, entre treure la laca, destapar-la i llençar-la, ja m'haurien donat un jec d'hòsties que m'hauria deixat al terra. Després se'm va acudir que podia fer servir el pot per deixar-los estabornits amb un bon cop. I, finalment, el vaig deixar, o el vaig el regalar... I ja vaig recuperar la normalitat.

¹⁰⁷ El febrer de 2016 dos titellaires de la companyia *Títeres desde Abajo* que actuaven a Madrid van ser detinguts i empresonats sense fiança per suposada incitació a l'odi en el seu espectacle. El PP va ser qui va formalitzar la denúncia. Finalment, el cas va ser arxivat.

¹⁰⁸ És com es coneix popularment una polèmica llei de seguretat ciutadana que va entrar en vigor l'1 de juliol de 2015 i que limita les manifestacions i les protestes, impedeix fotografiar a la policia, o frenar els desnonaments, per exemple. Va ser aprovada pel Partit Popular.

¹⁰⁹ Vegeu nota al peu número 44

Vostè mateixa en un article publicat pel diari Ara relacionava els dos fets i afegia que el 1980 Lleida era un niu de fatxes. Això és exactament el mateix que em va dir el Cèsar Alegre quan el vaig entrevistar. Parli'm d'aquella Lleida en la que la democràcia sembla que va costar més d'arribar que a d'altres llocs.

Nosaltres som limítrofs amb l'Aragó, així que aquí sempre hi ha hagut molts funcionaris de fora amb una mentalitat... Si ara que no estan educats en el franquisme han saltat com han saltat, imagina't aleshores que havien estat criats en plena dictadura. Aquella època va ser com si s'hagués tancat la vida dins d'una gàbia. La gent de l'alta societat de Lleida se n'escapava a través de l'art, dels viatges. Recordo les festes orgiàstiques de Manel Rey Cascales¹¹⁰, per exemple. Però el poble, la gent com ara jo que sóc filla de pagesos, érem allà tancats. I per això es va viure com un gran escàndol. Els diaris n'anaven plens. Jo recordo que anava pel carrer i la gent m'assenyalava, cosa que em molestava molt, perquè a mi mai m'ha agradat ser una persona coneguda. M'agrada que em llegeixin, que coneguin els meus llibres... però si volgués ser coneguda m'hagués dedicat a sortir a la tele, no a escriure poemes! I sí, anaves pel carrer i la gent es girava i parlava de tu. Ho odiava. Hi havia molts fatxes. Anaven amb els seus cotxassos, bevent i presumint de dones.

En molts dels seus llibres hi ha referències als seus orígens. La pàtria és la memòria?, com deia Vicent Andrés Estellés¹¹¹.

Tots som memòria. Mira l'Alzheimer. Et treuen la memòria i no ets ningú. Una pàtria no deixa de ser una memòria conjunta. D'igual manera que una família no deixa de ser una memòria conjunta a un nivell més petit. Sense memòria no existim.

¹¹⁰ Fotògraf lleidatà. Les seves fotografies han estat incloses en llibres com *La Seu Vella de Lleida*, publicat per Pagès Editors.

¹¹¹ Burjassot, 1924-València, 1993. Periodista i poeta espanyol. Se'l considera un dels principals renovadors de la poesia contemporània valenciana. És autor de llibres com el poemari *Donzell amarg* (1958), finalista del Premi Óssa Menor, o *L'amant de tota la vida* (1966). Es van batejar uns premis literaris en honor seu.

12.1.4. Entrevista a Jordi Curcó

“Van aparèixer pintades amenaçadores contra mi pels carrers de Lleida”

Com que volia conèixer les opinions de tothom que va viure el cas de *La Higiénica* i en va formar part d'alguna manera, vaig decidir posar-me en contacte també amb algunes de les persones que van escriure articles en contra de la revista i el cas en general. Un d'aquests autors va ser Jordi Curcó¹¹², aleshores estudiant de Magisteri. Li vaig enviar algunes preguntes via correu electrònic, i ell no només es va mostrar disposat a respondre el que li demanava sobre un cas que ja tenia gairebé del tot oblidat, sinó que a més em va proposar de quedar per poder parlar-ne en profunditat.

Quan ens trobem, de seguida mostra interès pels motius que em van fer triar el tema del meu Treball de Recerca, que a ell li sona tan llunyà, i també per com està el principal afectat, César Alegre. Em comenta que si ara se'l trobés pel carrer ja no el sabria reconèixer.

Començo amb l'entrevista, que més que un pregunta-resposta, es converteix en una llarga conversa durant la qual ell m'explica tot el que recorda sobre el cas i com ho va viure sent un noi d'uns 19 anys.

M'agradaria conèixer el context històric en què van passar els fets.

Eren els primers anys de la democràcia, el post-franquisme. Jo cursava primer o segon de Magisteri i treballava al *Diari de Lleida*¹¹³ com a col·laborador. Bé, gairebé com a redactor d'una secció universitària. La veritat és que després de 40 anys no recordo moltes coses, però puc fer memòria. En primer lloc, jo vaig escriure un article en contra perquè m'ho va

¹¹² Lleida, 23 d'abril de 1958. Mestre, Llicenciat en Geografia i Història i periodista col·legiat. Va formar part de la redacció del desaparegut Diari de Lleida i és actualment director del Departament de Mitjans de Comunicació Social del bisbat de Lleida, alhora que col·labora en diverses revistes, emissores de ràdio i altres mitjans informatius. Durant deu anys va dirigir l'Alberg-Residència "Sant Anastasi" de Lleida. Actualment exerceix de funcionari al departament de Cultura a la Biblioteca Pública de Lleida. És també membre de diferents col·lectius culturals i associacions cíviques lleidatanes com l'Agrupació Ilerdenca de Pessebristes i de l'Associació de Veïns de Jaume I (és vicepresident de les dues) i conseller de la Fundació de l'Institut d'Estudis Ilerdens de la Diputació de Lleida.

¹¹³ Diari que es va publicar a Lleida en dues grans etapes. En la primera, de 1966 a 1982, s'escribia en castellà, i en la segona, de 1989 a 1994, en català. Tenia la seva redacció a l'Acadèmia Mariana, al Carrer Acadèmia de Lleida

demanar el director del diari, el Mossèn Gené. Crec que, de tota la gent que va escriure en contra del cas, jo vaig ser un dels més suaus.

Tot i que jo estava estudiant a Magisteri¹¹⁴ i la polèmica venia de la facultat de Lletres, moltes coses passaven d'una facultat a l'altra. Per exemple: no sé si al mateix moment o paral·lelament, els del grup del Cercle Viciós van empaperar tot el passadís de la primera planta de Magisteri amb alguns dels poemes que sortien a *La Higiénica*. El que més recordo és el de l'*Oda a la masturbació d'un monjo en honor meu*, de la Dolors Miquel. S'ha d'entendre que això va passar just quan sortíem d'una dictadura, el que buscava tothom era la ruptura amb actituds com aquesta, que fregaven la falta de respecte. La directora que hi havia llavors, Zulema Recasens¹¹⁵, va demanar que ho traguessin, ja que tot allò ho havien posat sense permís, i ells, en resposta, van fer una *assentada* davant del seu despatx. A aquella dona la van crucificar, pobra. Va patir molt.

Jo vaig fer aquest escrit perquè estava convençut que allò era una falta de respecte. Suposo que ara ho hauria escrit de manera diferent, en primer lloc perquè ho vaig haver d'escriure en castellà, i en segon... hi ha coses que ara no les diria, han passat quaranta anys.

Molts sectors van estar a favor de la revista, però jo recordo que la majoria de la gent n'estava en contra, sobretot per la manera com estava feta: van utilitzar una revista oficial de la Facultat de Filologia. Si volien fer això s'ho havien de pagar ells de la seva pròpia butxaca, però fer això amb la revista oficial de la Universitat... Jo amb això ara no hi entraria, però en aquell moment sí.

El fet de posicionar-se en contra li va portar problemes?

Sí, molts! Trucades, amenaces, vàries pintades per la ciutat... Van utilitzar una frase del meu article on deia que la meva intenció amb tot el que havia dit no era ser fatxa, i van escriure per les parets de Lleida: "Curcó, no siguis fatxa. Llibertat d'expressió" acompanyat del famós dibuix d'aquella cara amb la ratlla vermella damunt de la boca¹¹⁶. Era impactant, veure això pels carrers, clar, però no em va afectar massa. Tot i això, en va haver una que em va doldre molt, perquè la van posar a la paret del cementiri. Als meus

¹¹⁴ En aquell moment l'edifici on s'estudiava la carrera de Magisteri estava situat a la cantonada entre els carrers Sant Martí i Camp de Mart de Lleida. Va estar allí des de 1960 fins a 1993, en que es detecta aluminosi a l'edifici obliga a traslladar els alumnes primer a La Caparrella i després a l'actual Campus de Capont. L'edifici ha estat enderrocat recentment després de 23 anys d'abandó.

¹¹⁵ 1923-2016. A part d'exercir de professora de música i de directora de la Facultat de Magisteri, va ser la propietària de la marca de gelats Glas arran de la mort del seu marit, Josep Maria Casañé Barberà.

¹¹⁶ Per a més informació, vegeu la nota al peu 11 a la pàgina 3.

pares no els ho vaig explicar, però ja ho van descobrir ells mateixos. Ara, tot i aquestes amenaces, mai em van contestar per escrit! Jo m'hagués estimat més que ho fessin, però mai va passar. Almenys jo no en tinc constància.

Gràcies al Pare Domènech,¹¹⁷ justament, que era director de la Residència dels Franciscans i molt amic meu, vaig aconseguir que tapessin la pintada del cementiri. Feia uns tres o quatre anys que Josep Antoni Duran i Lleida¹¹⁸, que en aquells moments era tinent d'alcalde d'Urbanisme a la Paeria, havia estudiat allí. El frare i jo ens van reunir amb ell i li vam explicar la situació, i ell va ordenar que es tapés la pintada al cap d'un dia o dos que la fessin. Al Pare Domènech li va saber molt de greu el que havia passat: ell havia sigut un dels primers estudiants de la Facultat de Dret i frare, per la qual cosa s'entén que li afectés bastant el cas. Va ser una de les primeres persones que va fer un escrit en contra de la revista.

Devia ser un temps de moltes tensions.

Sí, era un altre moment. Bé, tot això s'assembla una mica amb tot el que està passant ara, eh? Jo a vegades, quan veig tot el que està passant, que ningú es posa d'acord, penso: si això ja ho hem viscut! Els primers anys d'ajuntaments democràtics també eren així. Hi havia el PSUC¹¹⁹, Esquerra Republicana¹²⁰, UCD¹²¹... tot això és una repetició.

I per curiositat, la vida a l'edifici del Roser com era?

Bé, jo en aquell moment estava a Magisteri, no vaig anar al Roser fins al cap d'uns anys. Vaig fer tres anys de Magisteri, un curs pont i després sí que vaig anar a parar al Roser, però tot això ja havia passat llavors. No vaig coincidir amb cap d'aquestes persones.

Tota la història va durar uns quants dies, sí, però mai va anar més enllà... Bé, hi van haver denúncies serioses i van condemnar a la revista i al César Alegre, i a mi això em va saber greu.

¹¹⁷ Ramon Domènech (Alcarràs, 1938). Entre 1968 i 1989 va dirigir la Residència universitària de Sant Antoni de Pàdua dels franciscans de Lleida. Jurista de formació, estava considerat un home de tarannà progressista dintre de l'església catòlica, tot i que en el cas de *La Higiénica* va ser una de les primeres veus crítiques amb la revista.

¹¹⁸ (Alcampell, 1952). President d'Unió Democràtica de Catalunya entre 1987 i 2016. També va ser diputat al Congrés i regidor a l'Ajuntament de Lleida entre 1979 i 1980.

¹¹⁹ Partit Socialista Unificat de Catalunya, d'ideologia comunista, es va fundar el 1936 i es va dissoldre el 1997.

¹²⁰ Partit que va passar de nacionalista a independentista fundat el 1931.

¹²¹ Unió de Centro Democrático que liderava Alfonso Suárez, primer president del Govern des de les primeres eleccions democràtiques el 1977.

Després del cas jo també vaig tenir alguns problemes, ja que es va publicar un article criticant una vaga que hi havia hagut a Magisteri que jo en realitat no havia escrit. Havia estat un amic meu, Joan Vilella, que va firmar amb un pseudònim. A l'escrit hi va reproduir algunes frases que els meus professors havien dit a classe, i Ramon Llobera, el cap d'estudis, es va pensar que havia estat jo i es va enfadar moltíssim. Em va cridar al seu despatx i em va amenaçar d'expulsar-me de Magisteri. Aquest incident no té res a veure amb el cas de *La Higiénica*, però mostra com de tensa estava la situació arran d'aquest tema.

Vostè creu que tot el que un article com el seu va desencadenar podria passar actualment?

La veritat és que jo crec que ara ningú es dedicaria a fer una cosa així. Totes les poesies tractaven de sexe, religió o les dues coses alhora, i sortíem d'un nacional catolicisme, era una altra realitat. Ara no crec que a ningú se li acudís fer una cosa semblant, ja que ara tot va per un altre cantó. La religió és una cosa força normalitzada. La gent n'està fins i tot al marge, i no sé el que és pitjor.

Tot i això, la Dolors Miquel segueix amb aquests temes, ja vas veure els problemes que va tenir al 2016 amb el seu poema "Mare Nostra".

Vostè llavors no la coneixia, no?

No, no! No sabia qui era. Però ara fins i tot ens hem fet amics. Jo vaig estar deu anys treballant a la Biblioteca Pública de Lleida i organitzàvem cicles de poesia. Un dia la vaig trucar perquè participés en un, i segueix igual. Cal dir que temes així eren molt més bèsties als anys setanta i vuitanta que ara.

Tot i que es mostra molt amable i respon totes les preguntes que li faig, Jordi Curcó segueix reticent a compartir segons quina informació, i tot i que m'explica que a casa té fotos fetes per ell mateix de les pintades en contra seva, prefereix no compartir-les perquè no ho ha fet mai en aquests quaranta anys.

12.1.5. Entrevista a Carles Florensa

Llicenciat en dret, Carles Enric Florensa i Tomàs (Lleida, 1959) ha estat advocat, Catedràtic de Dret Civil i director del Departament de Dret Privat a la Universitat de Lleida fins el 2001, entre d'altres feines relacionades amb el Dret, l'ensenyament o la política (l'any 2000 fou escollit senador de la província de Lleida per CiU a les eleccions generals espanyoles).

El cas de *La Higiénica* el va afectar mentre ell estudiava quart curs de Dret a la Universitat de Barcelona, i com el també entrevistat en aquest treball Jordi Curcó i molts d'altres, no va dubtar un moment a l'hora d'expressar el seu desacord amb la revista mitjançant un escrit a la premsa anomenat "El *amo* de l'Estudi General de Lleida". Li vaig enviar un correu formulant-li un parell de preguntes que molt amablement es va mostrar disposat a contestar-me, tot i que, com a tothom, el cas li resultava massa llunyà i -paraules seves- els records es difuminen.

Per què es va posicionar en contra de la revista en el seu moment? S'ha d'entendre que era un context polític i social diferent a l'actual?

És evident que el context polític i social de llavors era diferent del d'ara, tot i que darrerament sembla que tornem a estar en un viatge de retorn a temps gairebé oblidats. El meu posicionament obeïa a un doble criteri: en primer lloc, el del respecte a la pluralitat dintre del llavors anomenat Estudi General de Lleida, ja que ningú tenia dret a patrimonialitzar els estudis universitaris sota una sola línia de pensament o ideologia i, en segon lloc, el del respecte a les idees religioses, en general, i catòliques en particular que, en aquell temps, semblaven ser la diana perfecta - potser ho continuen essent ara, enfront d'altres religions menys "agredibles" - per projectar un pseudoprogressisme com a reacció a tants anys de nacional-catolicisme sota el règim del dictador, el general Franco.

“No sóc conscient que el meu posicionament em portés cap problema”

Li va portar problemes fer pública la seva opinió?

No sóc conscient de que el meu posicionament em portés cap problema, més enllà de les crítiques i probablement alguna animadversió provinent d'algun membre defensor del contingut d'aquella revista.

Precisament, com a defensor radical de la llibertat d'expressió, - que feia que prestés el meu nom en primer lloc, però que no vaig ser l'únic, com es demostrava amb l'escrit seguit per 86 signatures més, totes degudament identificades amb el nom, cognoms i DNI -, preteníem acreditar que no tot s'hi valia i que existien uns límits que no es podien travessar. De fet, la tensió entre la llibertat d'expressió i la llibertat de culte i el respecte corresponent ha estat un tema recurrent al llarg del temps: no fa pas tant de temps (al 2007, vint-i-set anys després de *La Higiénica*), a Lleida va tornar a emergir arran d'una exposició a l'IEI del l'artista Carles Santos, recentment traspasat, que el director de la institució, amb bon criteri i amb el suport de la Diputació - governada pel PSC i ERC -, va considerar que, en part, no s'adia ni amb el lloc ni amb els objectius de la institució, oberta a tothom.

En definitiva, a ningú li hauria de portar problemes expressar les seves idees, si aquesta expressió es fa amb el respecte degut a les idees dels altres.

12.1.6. Entrevista a Dolors Bramon

Però no només vaig fer entrevistes relacionades amb el cas de La Higienica, sinó que, com he dit a la introducció, quan preveia enfocar el treball d'una altra manera, també vaig contactar, a través d'un correu electrònic proporcionat per Marga del Campo, del Museu de Lleida, amb la principal experta en islamisme de Catalunya, Dolors Bramon, que havia participat, uns mesos abans, en una conferència que organitzava el Museu. Em va contestar ràpidament, i tot i que al final això ha acabat sent una part molt petita del treball, les seves aportacions són molt interessants per poder entendre una mica millor l'islamisme radical.

“L'Alcorà no diu enlloc que no es pot dibuixar a Mahoma”

Creu que quan es va imposar la fàtua contra Rushdie era quan es començava a coure el terrorisme islamista que sacseja el nostre món actual?

La fàtua de Khomeini va ser una acció xiïta i pròpia del règim teocràtic que va imposar a Iran. De moment, no hi havia terrorisme entre musulmans.

Com a experta en l'Islam, em podria confirmar si realment l'Alcorà diu que no es pot caricaturitzar a Mahoma o això és només una lectura dels seguidors més radicals?

L'Alcorà vol que s'evitin els betils, és a dir, les pedres erectes on es feien sacrificis als déus dels pagans. Algú ho va voler entendre per 'ídols' i, per extensió, es creu (no pas tothom) que les representacions figuratives són prohibides. Però només cal veure les miniatures perses o otomanes per desmentir-ho. També les fotos de líders polítics o dels mal anomenats màrtirs que s'exhibeixen a les manifestacions i a les parets.

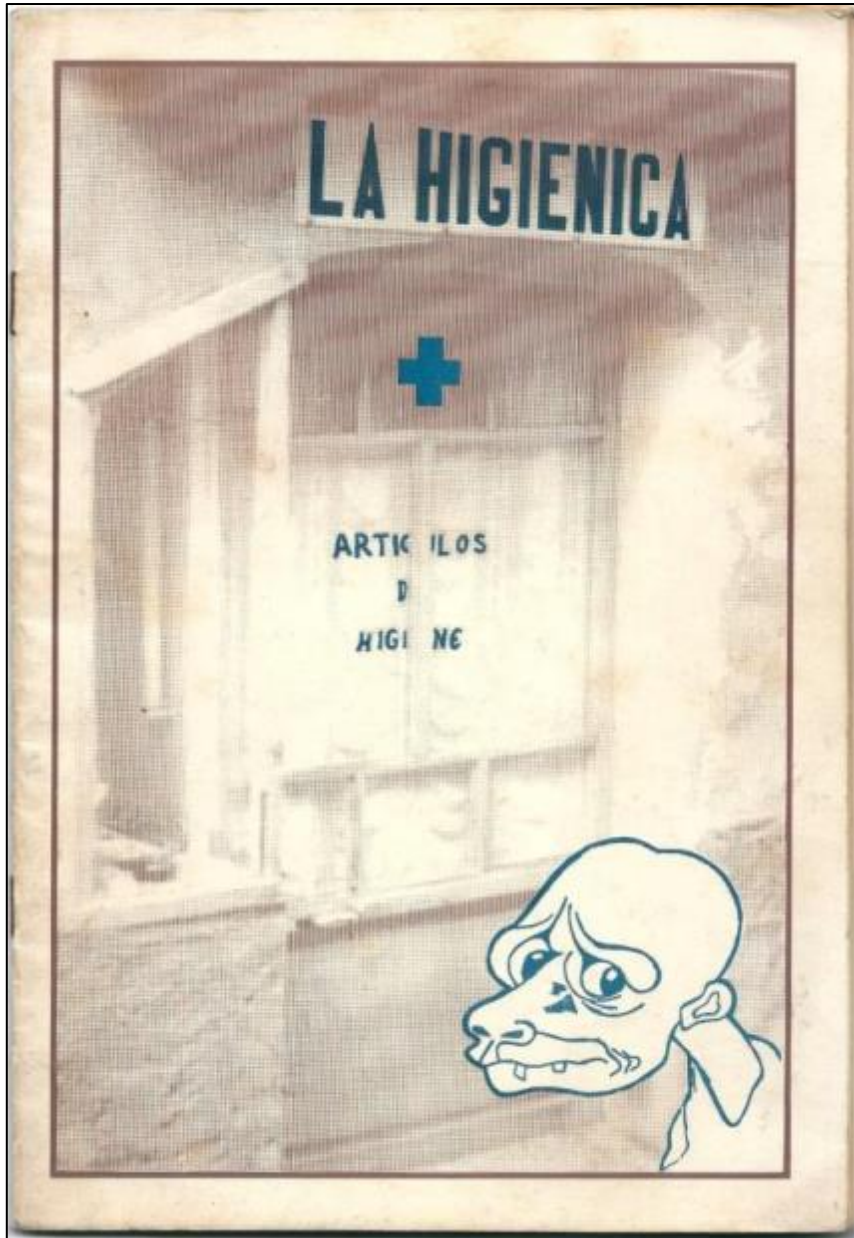
Tot i que al nostre món es parla molt de l'Islam, la religió musulmana és una desconeguda per a nosaltres?

Sí, malgrat que hi ha interès en força gent, l'islam és el gran desconegut i, sobretot, el més tergiversat a Occident.

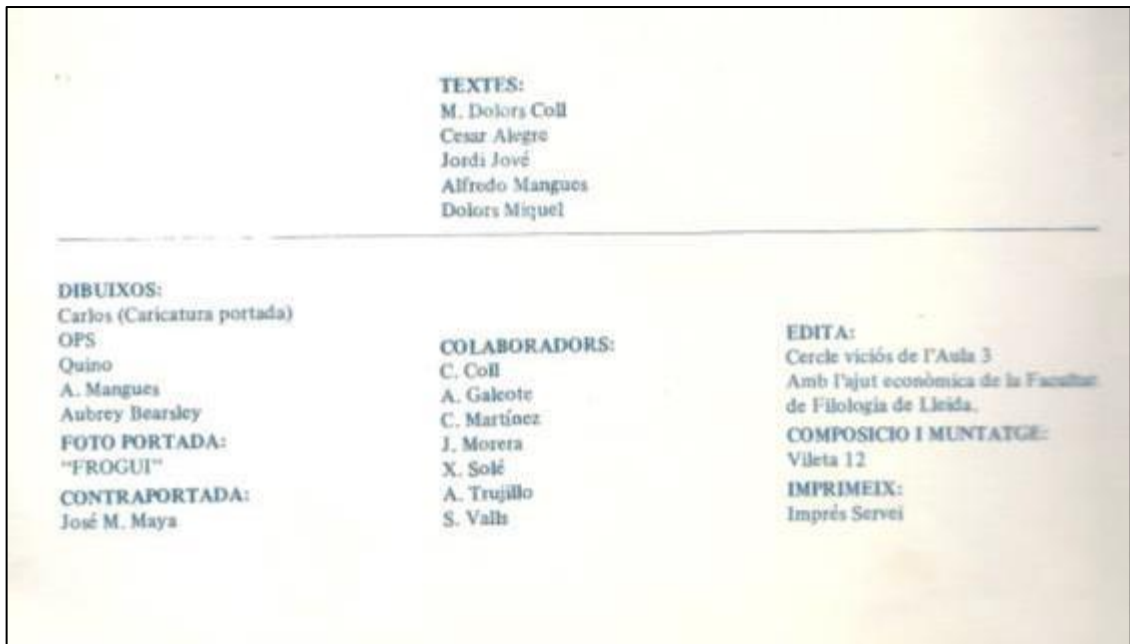
12.2. Exemplars de la revista *La Higiénica*

Entre el material que em va proporcionar Cèsar Alegre el dia que el vaig entrevistar s'hi troben dos exemplars dels dos únics números que es van publicar de la revista. És un material molt valuós, perquè de *La Higiénica* 0, per exemple, només se'n van imprimir 200 exemplars, 15 dels quals van ser segrestats per la policia.

A continuació he afegit pàgines escanejades de les pàgines que vaig considerar més rellevants, com els escrits d'Alegre o el poema de Dolors Miquel *Oda a la masturbació d'un monjo*, que li va portar alguns problemes amb el jutge el dia que la van citar a declarar. És un poema que Jordi Curcó em va mencionar a l'entrevista que li vaig fer, dient que és el que recorda més de l'empaperada que van fer els membres del Cercle Viciós a la Universitat.

Il·lustració 27: Portada del primer exemplar de la revista, el número 0.

Il·lustració 28: els crèdits de la revista, amb tots els seus creadors.

EDITORIAL

ENIGMAS

EXTRANJERO DA A LUZ SIN SABER QUE ESTABA EMBARAZADA

Gloria, que se quejaba frecuentemente de sufrir dolores de vientre, descubrió el miércoles la causa de su malestar, un niño que llevaba en su seno y al que puso el nombre de Dawn.

«Pensé que se trataba de una indigestión. La verdad es que no esperaba que ocurriera algo así y no sabía que estaba embarazada», dijo Gloria. «Hace dieciocho años, cuando nació mi primer hijo, decidí que un niño era suficiente, sin embargo ahora estoy encantada con esta sorpresa. Es fantástico».

"Si el fred es deixa sentir i la humitat s'agarra com una grapa". Si te sientes húmedo, sólo si te sientes muy húmedo, deslizándose por tus piernas cierto líquido sanguinolento. . . Revuelve tus entrañas.

Embarazados, de años, únicamente tuvimos que poner de nuestra parte la voluntad última de parir. Quizá, como verdad final, sólo se trate del precario autoengaño que conlleva cualquier acción, "hacer. Hacer algo, hacer el bien, hacer pis, hacer tiempo. . ." la acción en todas sus barajas. Pero detrás de toda acción había una protesta. . ."

Sabemos, tal como Linda Lovelace parece afirmar que la Universidad no es la vida, pero, en nuestras manos está vivificarla y vivificarnos en recíproca ósmosis.

A partir de aquí, este inmenso baúl que es la ~~recepción~~ ^{creación} nos entusiasmará con rocambolosas sorpresas.

"Si la paraula és el principi de l'acció. . .", de nuestras manos: "La Higiénica".

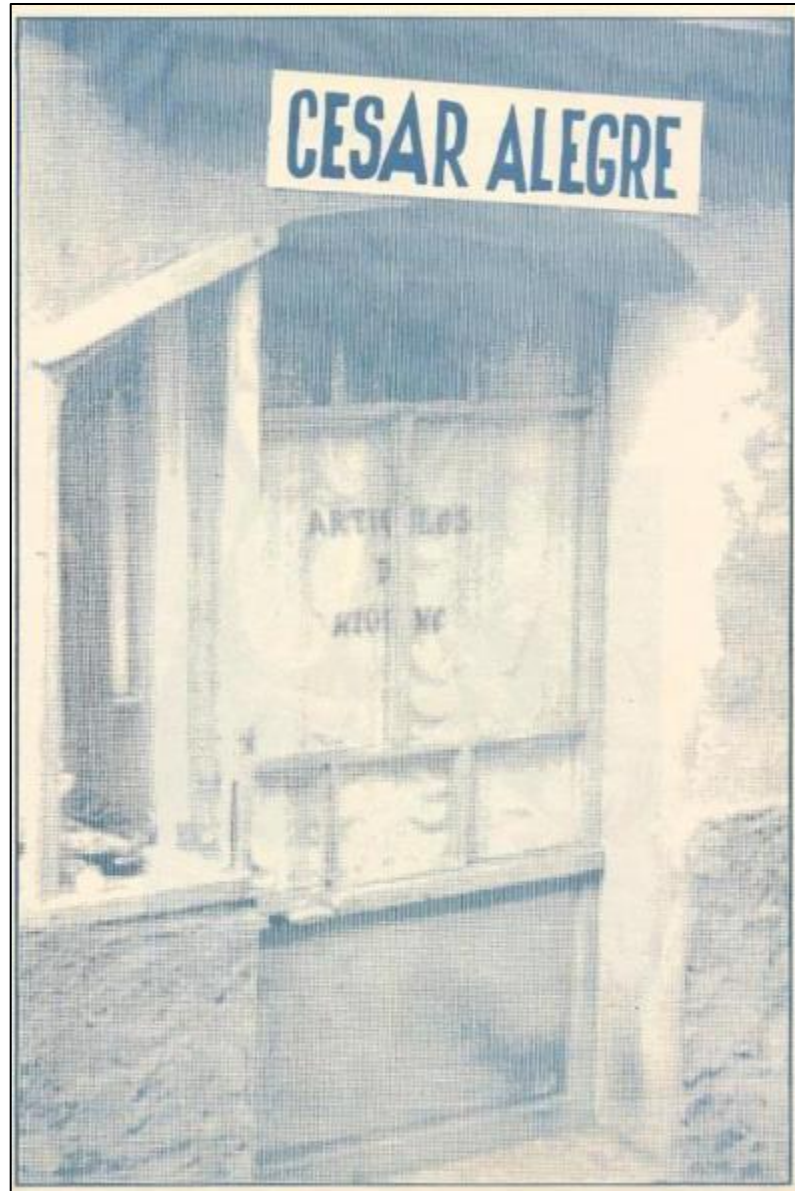
Para aquellos personajes agudos o sutiles que entrevén cierta voluntad de higienización, hemos de decir que este título nació de la nostalgia del recuerdo, del mundo mítico de nuestra adolescencia lerdana. . . del placer de buen vecino.

La transgresión de normas de aquellos años de miserias aróticas y diversas era algo que nos atraía y repelía al mismo tiempo. Con cierta distancia, hoy hemos encontrado el valor para el paso crucial: dar a luz sentimientos y vivencias acumulados en/desde el útero materno de nuestra infancia.

Con este número cero nos planteamos la posibilidad de acercarnos a la realidad a través del acto expresivo. No sabemos con certeza si es el arte el que imita a la vida o por el contrario, es ésta la que imita al arte.

La revista es un modelo abierto a próximas superaciones.

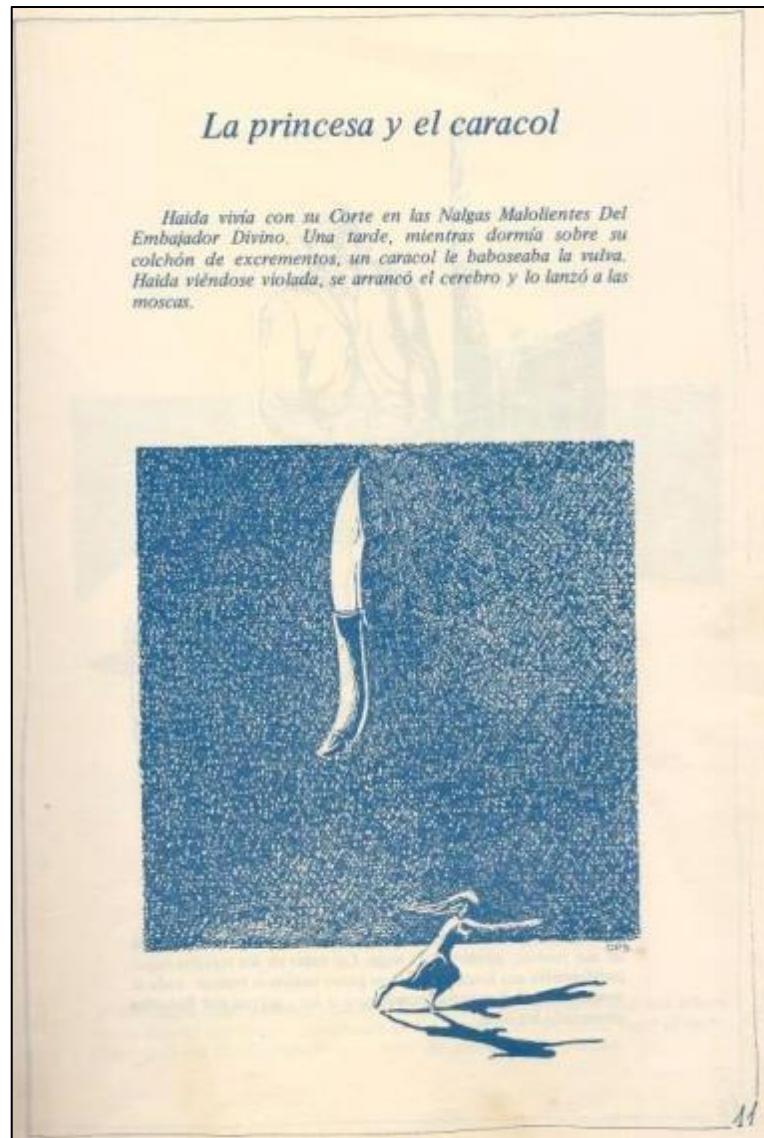
Il·lustració 29: Editorial del número 0 de La Higiénica

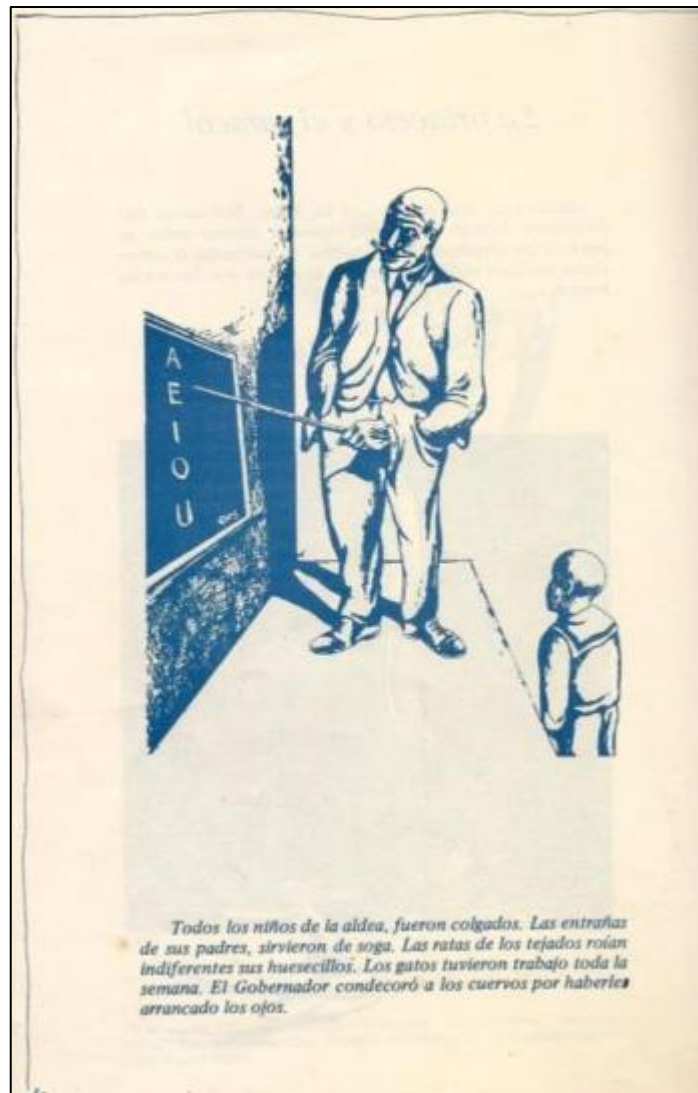
Il·lustració 30: A partir d'aquesta portada començaven tots els poemes i els escrits de Cèsar Alegre

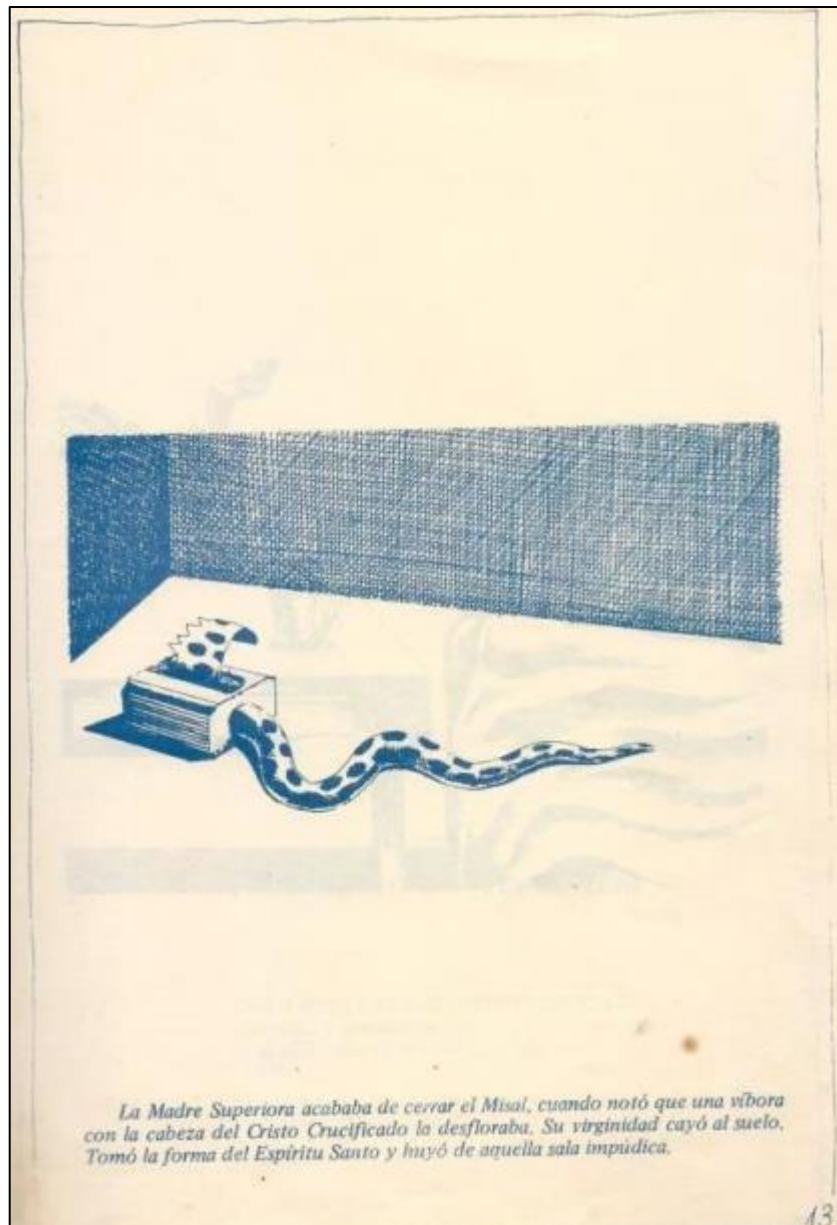
Il·lustració 31: Il·lustració d'OPS que acompanyava els textos d'Alegre

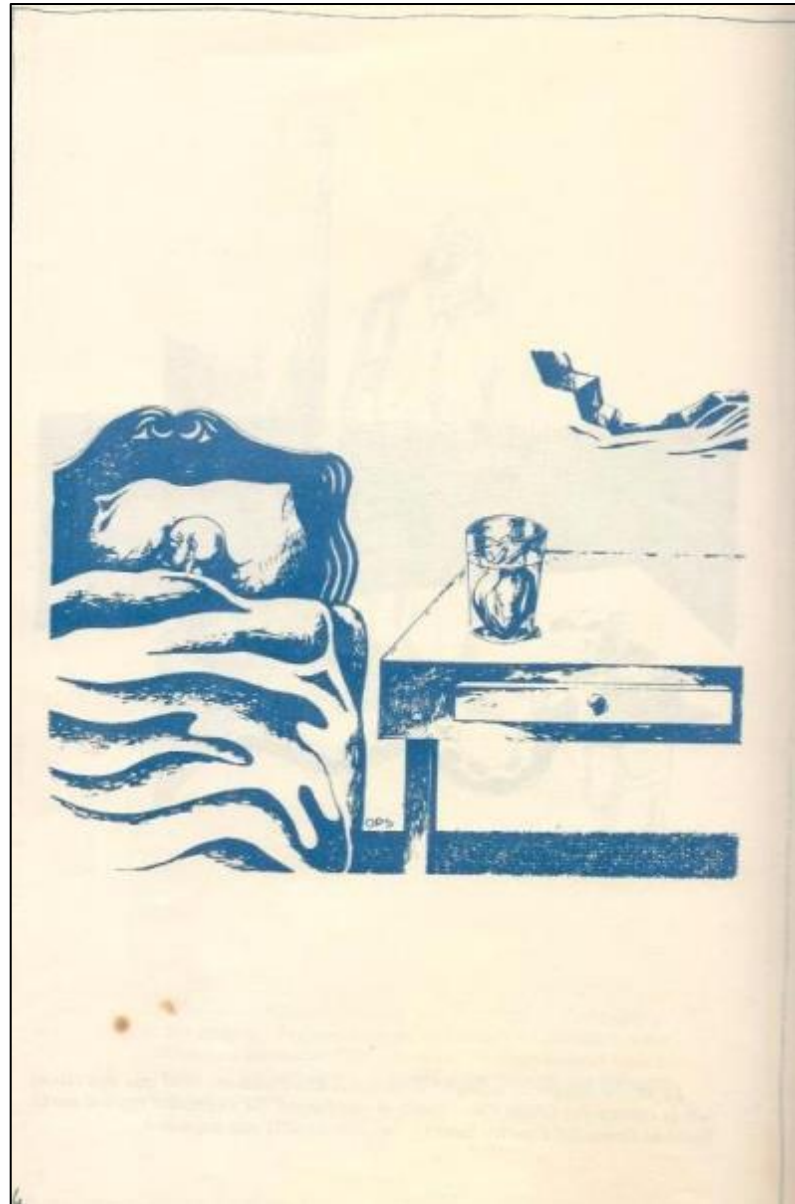
Il·lustració 32: Escrit d'en C.Alegre

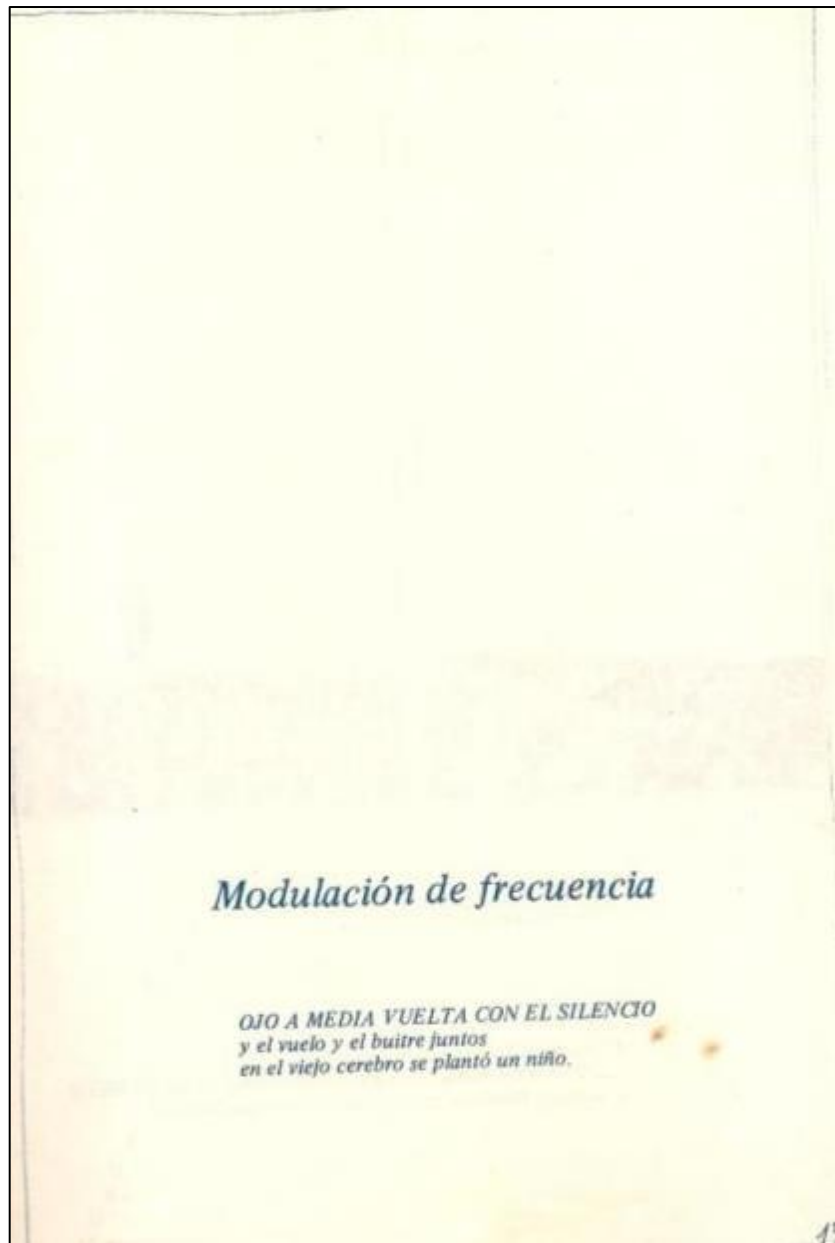
Il·lustració 33: un altre escrit del mateix estudiant

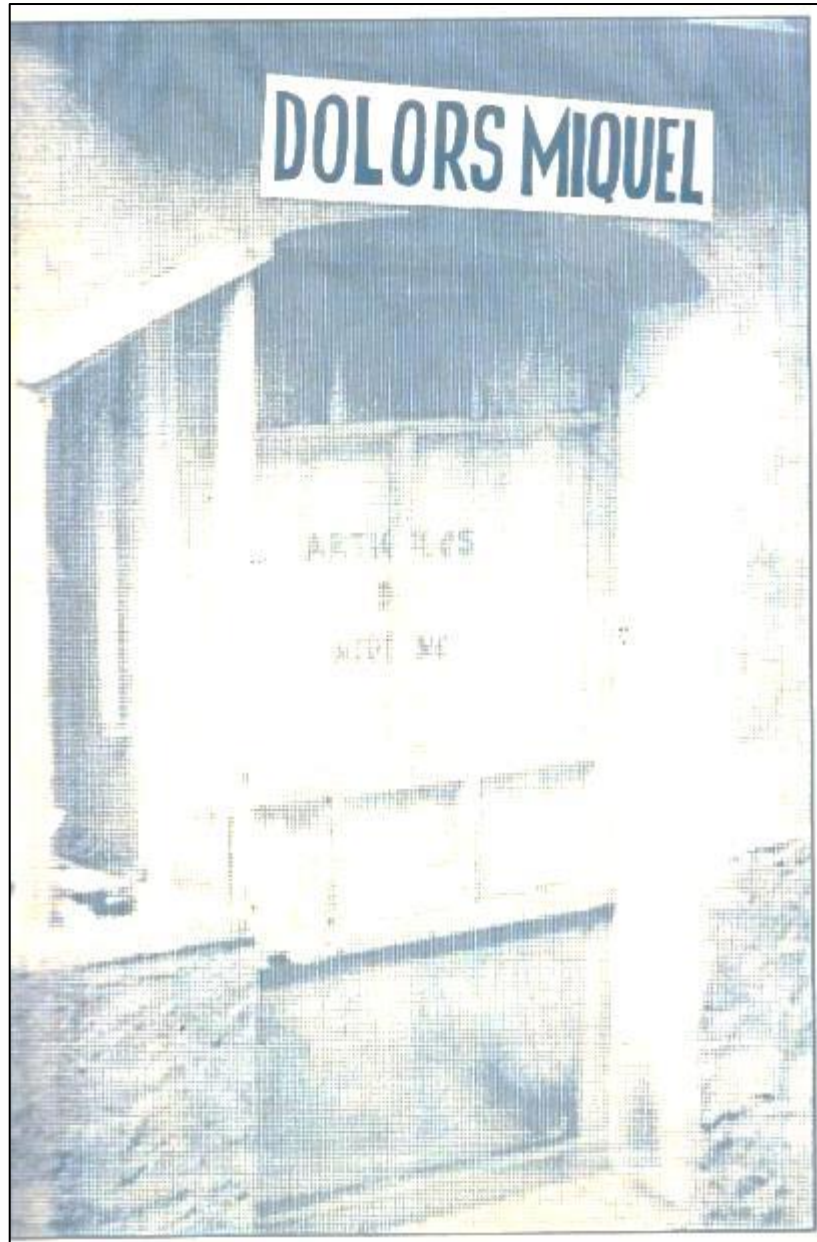
Il·lustració 34: El poema objecte de la demanda judicial

Il·lustració 35: Un altre dibuix que il·lustrava els seus escrits

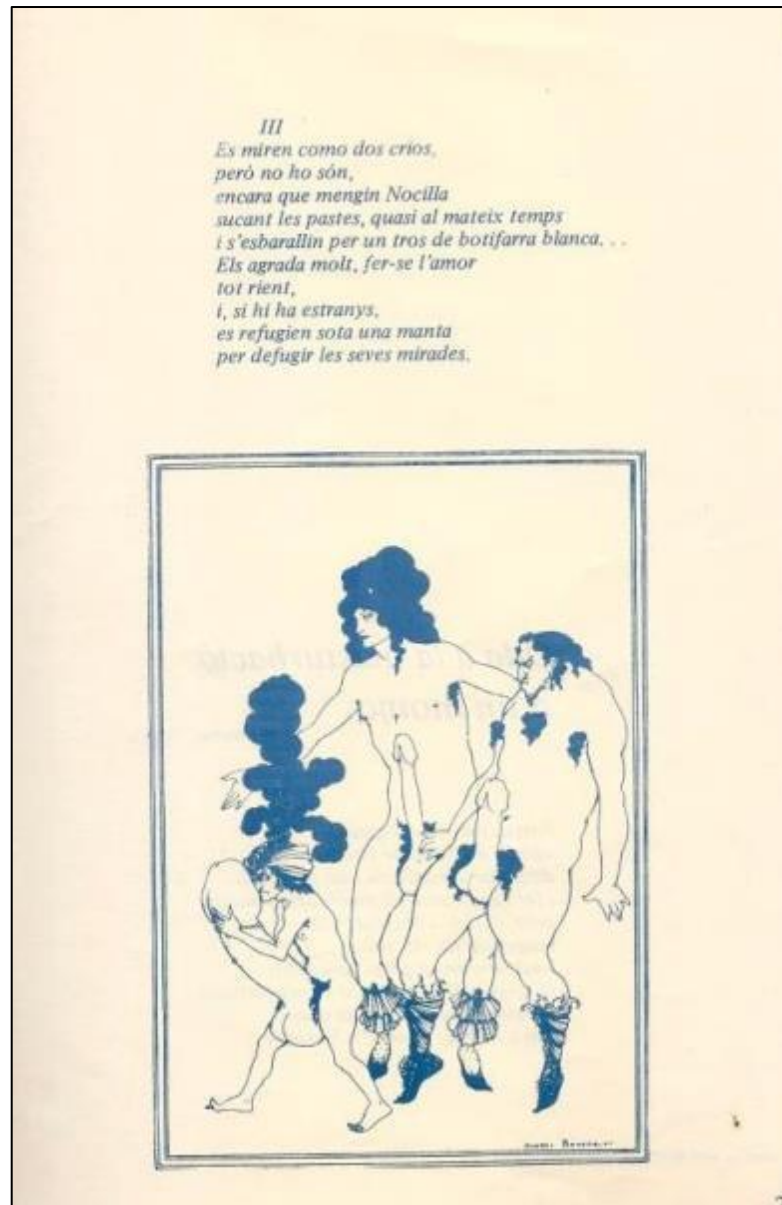
Il·lustració 36: L'escrit que anava amb la il·lustració anterior

Il·lustració 37: Portada que introduïa els escrits de la poeta lleidatana Dolors Miquel

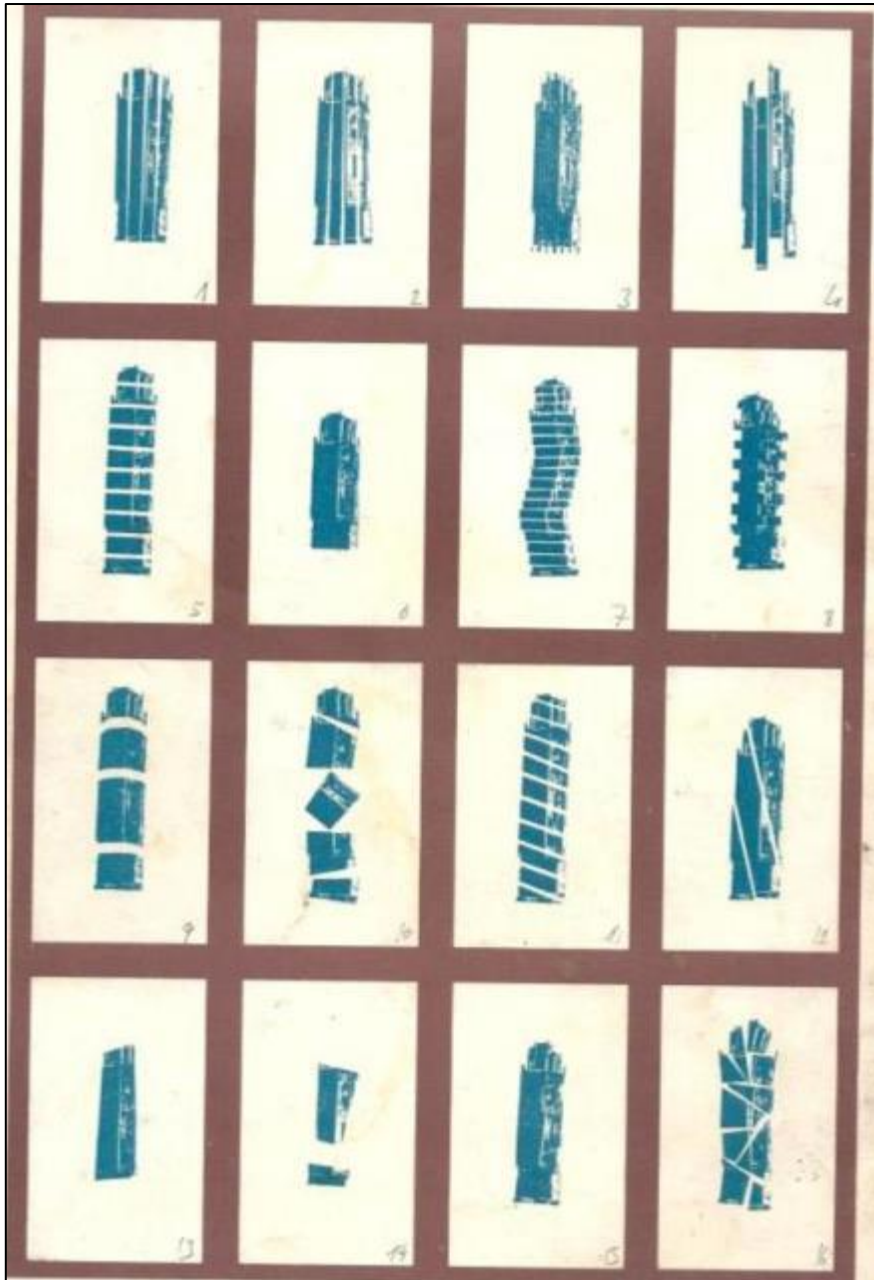
Il·lustració 38: Text de l'escriptora

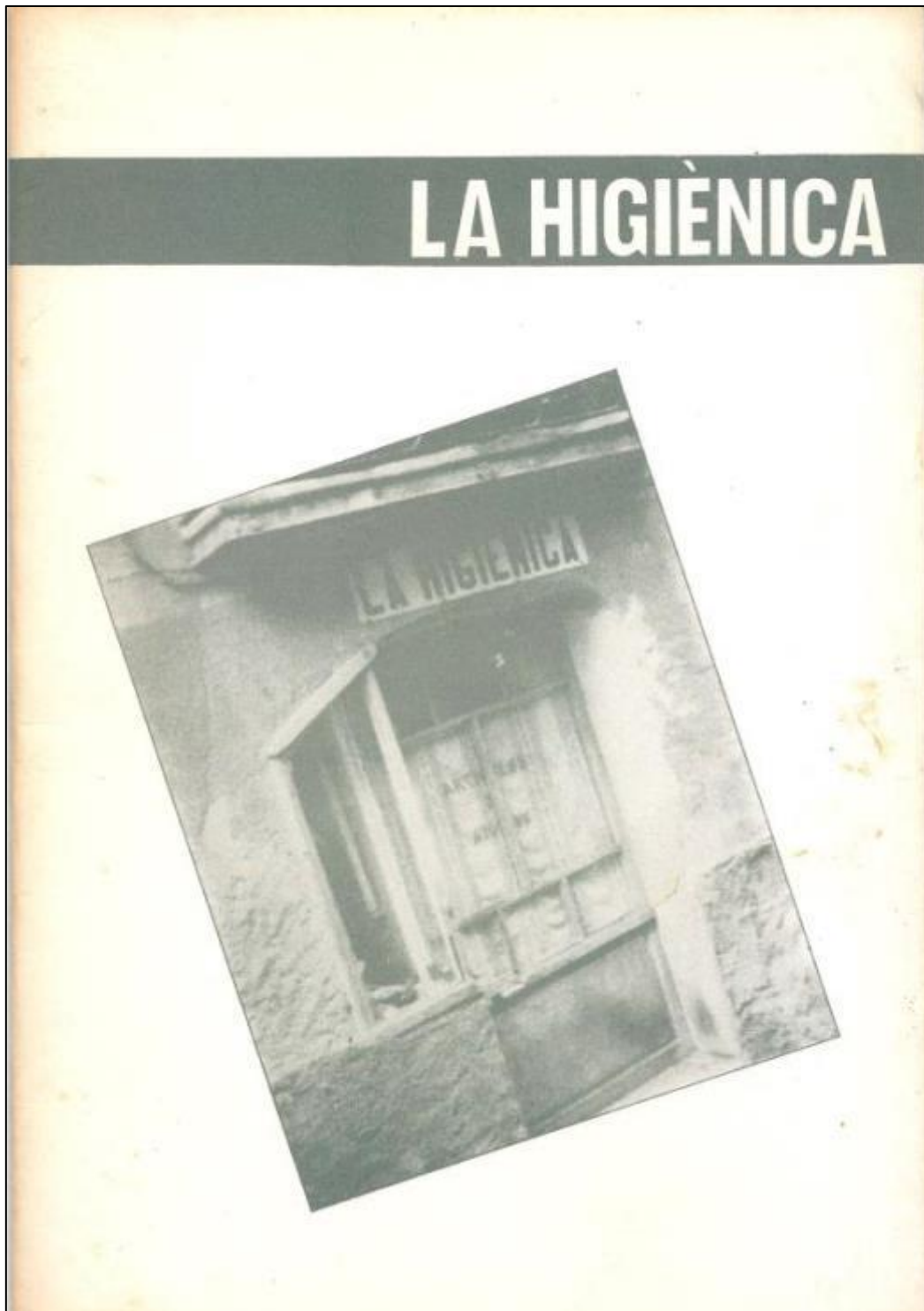
Il·lustració 39: Poema on D.Miquel barreja el català i el castellà, cosa que es mencionava a la sentència

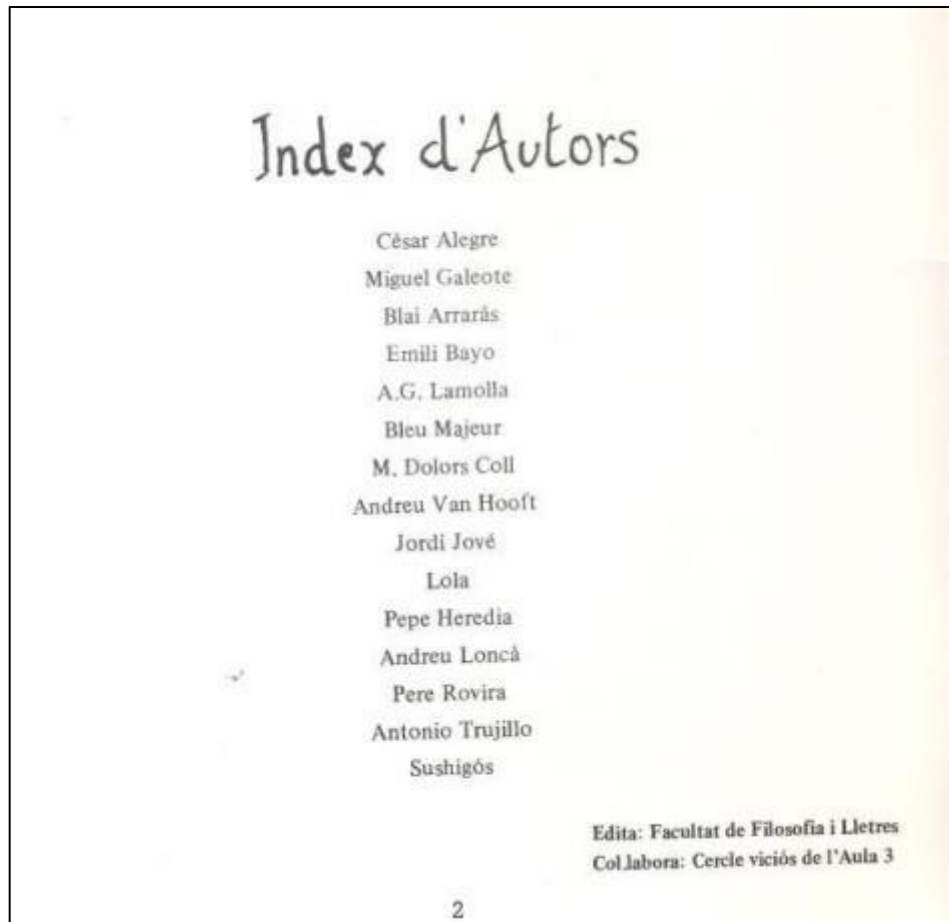
Il·lustració 40: El poema "Oda a la masturbació d'un monjo en el meu honor" li va portar alguns problemes després que esclatés la polèmica

Il·lustració 41: Contraportada del número 0 de La Higiénica

Il·lustració 42: Portada del segon -i últim- número de la revista

Il·lustració 43: Crèdits del número 1 de la revista

editorial

• *"La fiebre se parece a Dios,
La locura: la última oración,
Largo tiempo he bebido de un extraño cáliz
hecho de alcohol y heces
y vi en la marea de la copa los peces
atrozmente blancos del sueño,
Y al levantar la copa, digo
a Dios, te ofrezco este suplicio
y esta hostia nacida de la sangre
que de todos los ojos mana
como ordenándome beber, como ordenándome morir
para que cuando al fin sea nadie
sea igual a Dios".*

MAIG'80

La revista es dona a conèixer i esdevé una polèmica carrinclona. Comença el calvari: "La Higiénica" és segrestada i es troba l'alegre corder pasqual.

TOO MUCH CONFUSION és la clau de l'esdeveniment. La revista, de fet, aquells quatre fulls, va néixer després de tota una campanya de movilització estudiantil endegada contra el projecte de Llei d'Autonomia Universitària. Tanmateix, una de les activitats mentre va durar un dels continus períodes d'atur, va ésser un "intent" —perquè no va arribar enlloc—, de recital poètic. D'aquell magre recital sorgí la idea de confeccionar una revista d'expressió. Els estudiants no solament esgotarien les nostres energies en manifestacions, encadenaments, vaques... sinó que podríem endinsar-nos en el camp de la Kultura —concedit com a propi— i assumiríem així fer de bons nens. Però aquest joc resultà funest.

Certs lleidatans (?) es van morir d'enveja davant d'aquest divertiment literari. L'escàndol rebentà el bot.

GENER'81

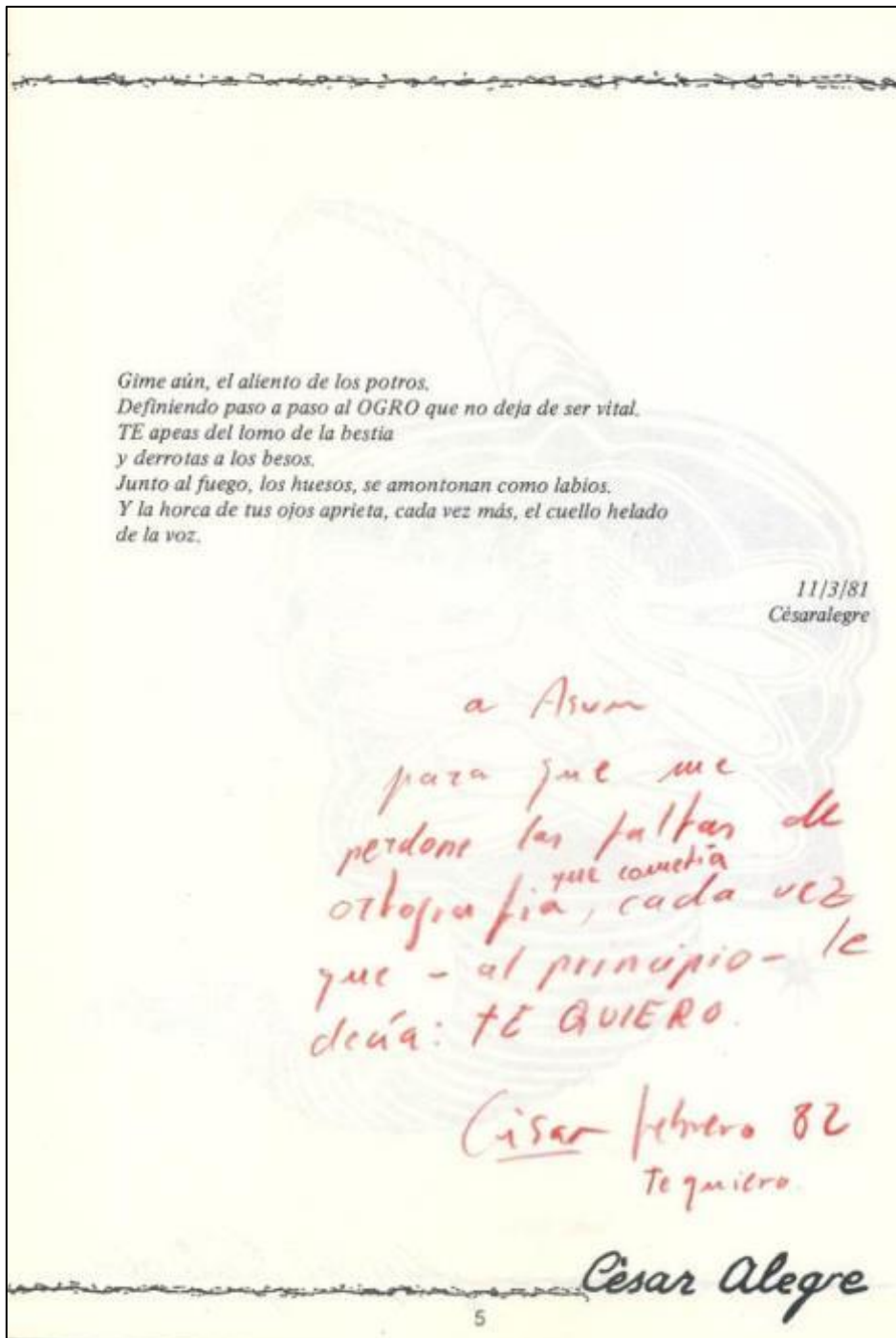
No vam pensar si podíem expressar-nos (això no es pensa), ho vam fer. La crucifixió arribà: multa, tres mesos d'arrest i sis anys d'inhabilitació professional. I molta mala llet i vergonya aliena i dialèctica de la higiene físico-mental.

MAIG'81

Ens han portat a jugar al pati, més animat ara que ens preguntem què és higiènic. Què és higiènic? Higiènic és una explosió de besos, una potada al ventre de la mare, un fugir d'allò tan masegat que anomenen "qualité", de tot el que fa avorrir els gestos i les paraules més sentides. Uf! Els bàrbars, incultes, incivils i cruels, hem ressuscitat. Malgrat les aparences, però, no heu de fer cas de la bena que posen per sobre els ulls de la víctima.

• PANERO, Leopoldo María, El que no ve. Las Ediciones de la Banda de Moebius, S.A. Madrid, 1980. "El suplicio", pàgina 33.

Il·lustració 44: A l'editorial del número 1 de la revista s'expliquen els fets amb humor

Il·lustració 45: Alegre dedica un dels poemes del segon número de La Higiénica

Il·lustració 46: Contraportada de la revista. Els seus creadors van fer un collage amb retalls de premsa que reuneix un resum dels fets

12.3. Fotografies inèdites

La carpeta que se'm va proporcionar també contenia fotografies inèdites del dia del judici i de les celebracions per la llibertat d'expressió.

Il·lustració 47: Cèsar Alegre, a la roda de premsa que es va fer després del judici i la manifestació on alguns dels seus companys van resultar ferits

Il·lustració 48: Cèsar Alegre, després del judici

Il·lustració 49: Alegre seu amb Víctor Siurana durant l'acte que es fa després del judici

Il·lustració 50: Cèsar Alegre amb el poeta Pere Rovira, després de la conferència

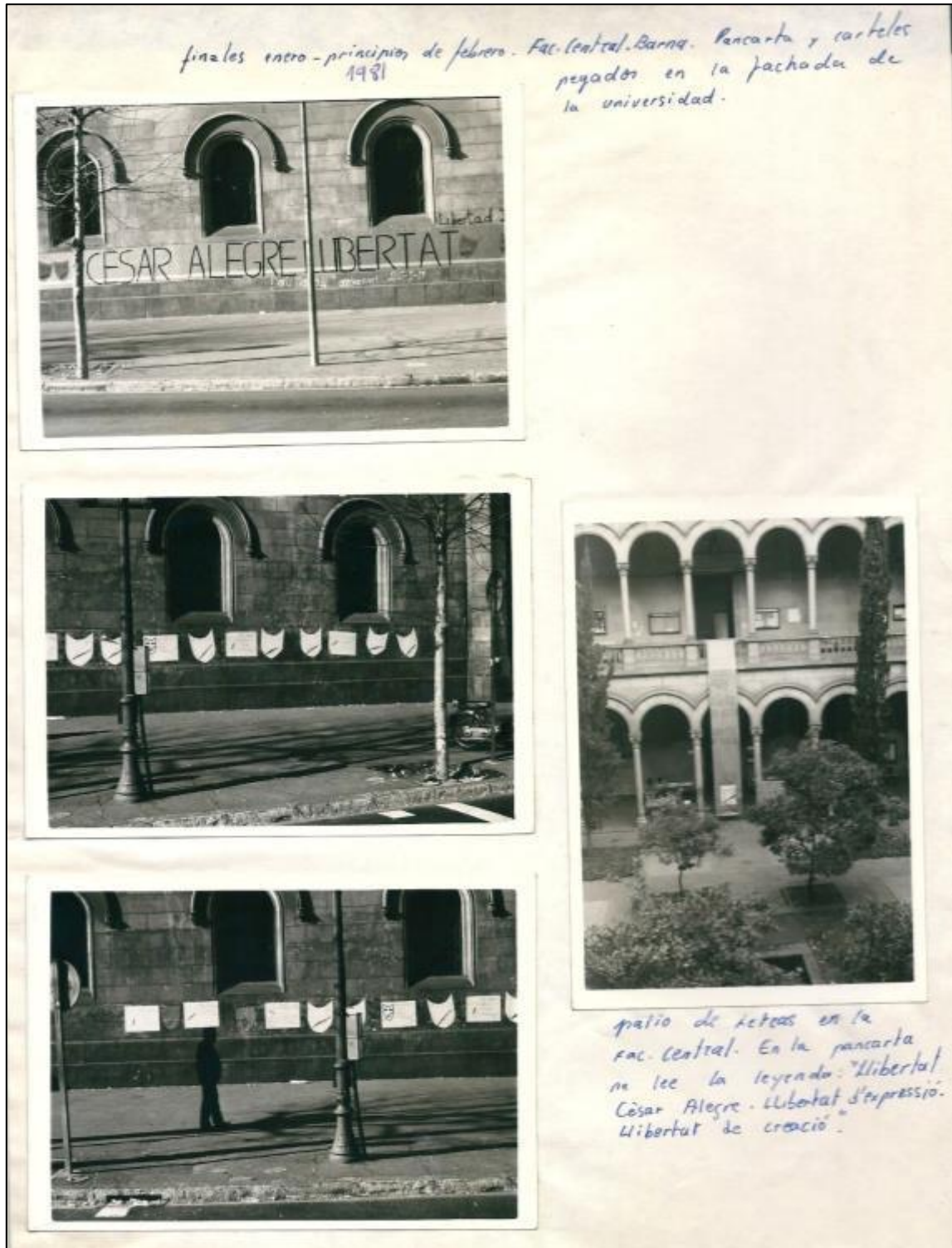
Jueves 12 - febrero 1981. (Inicio del acto pro-libertad de expresion,
al que asistieron M. Roig y No Aurelia
capmany

Il·lustració 51: 12 de febrer de 1981. Cèsar Alegre, Montserrat Roig i Maria Aurèlia Capmany protagonitzen un acte per la llibertat d'expressió i de creació

Il·lustració 52: Cèsar Alegre ,davant d'un cartell al carrer que diu "Llibertat d'expressió-La Higiénica"

Il·lustració 53: Els alumnes de la Universitat de Barcelona mostren el seu suport amb la revista i amb Alegre amb pintades i encartellades per l'edifici

12.4. Sentències

OF 8093442

ADMINISTRACION
DE JUSTICIA

A U T O.- Lérida, veinticuatro de julio: de mil novecientos ochenta.

RESULTANDO: que Cesareo Alberto Alegre Roig, nacido el 14 de noviembre de 1.958, es el autor de un escrito publicado en la revista "La Higiénica" de la Facultad de Fisiología de Lérida y cuyo Delegado es D. Victor Manuel Siurana Zaragoza, que dice así, en la página 13 de dicha revista: "La madre superiora acababa de cerrar el Misal, cuando notó que una víbora con la cabeza del Cristo Crucificado la desfloraba. Su virginidad cayó al suelo. Tomó la forma del Espíritu Santo y huyó de aquella sala impúdica." Fueron secuestradas las planchas "off-set" de dicha publicación y 16 ejemplares de la misma que estaban a la venta en el recinto de dicho centro universitario

CONSIDERANDO: Que hecho relatado reviste caracteres de delito de escándalo público del art. 431 del Código Penal en relación con los 13 y 15 del mismo ~~Cuerpo Legal~~ que de los datos aportados al sumario resultan indicios racionales de criminalidad contra **Cesareo Alberto Alegre Roig** al que de conformidad con lo preceptuado en el artículo 384 de la Ley de Enjuiciamiento Criminal, es procedente declararle procesado, acordándose los demás pronunciamientos que son consecuentes a tal declaración y que se contienen en dicho artículo, y en los -375, 377, 379 y 385 de la misma Ley procesal.

CONSIDERANDO: Que en virtud de las circunstancias del hecho, las del agente y la pena señalada por la Ley al delito de que se trata procede decretar la LIBERTAD provisional del acusado en la forma que se dirá

Papel de Oficio - UNE A-4

Il·lustració 54 L'auto del 24 de juliol, dia en que Cèsar Alegre és declarat processat

51221870

CONSIDERANDO: Que para asegurar las responsabilidades pecuniarias que en definitiva puedan declararse procedentes en cumplimiento a lo ordenado en el artículo 589 de la referida Ley procesal, ha de decretarse el embargo de bienes de propiedad del inculpa- do , el cual se llevará a efecto si no presta fianza por la -- cantidad que en parte dispositiva se fijará

SE DECLARA PROCESADO en este sumario a **CESARDO ALBESMO ALGUA ROIG**

con cual se entenderán las sucesivas diligencias en el modo y forma dispuestos por la Ley de Enjuiciamiento Criminal, notifi- quesele esta resolución, enterándole de los derechos que dicha Ley le concede, recíbasele indagatoria y apórtense al sumario la certificación de nacimiento o en su de- fecto de bautismo, así como los antecedentes penales e informe - de conducta, expidiéndose al efecto lo necesario y póngase el - presente en conocimiento del Ministerio Fiscal.

SE DECRETA la **LIBERTAD** provisional del nombrado procesa- do, con obligación apud-acta de comparecer en este Juzgado los días 1 y 15 de cada mes y siempre que fuere llamado

y sobre este particular fórmese el oportuno ramo separado con - testimonio de esta parte de auto

REQUIERASE a l procesado ~~nombrado~~

para que dentro de una audiencia preste fianza en cantidad de **50.000 pts.**

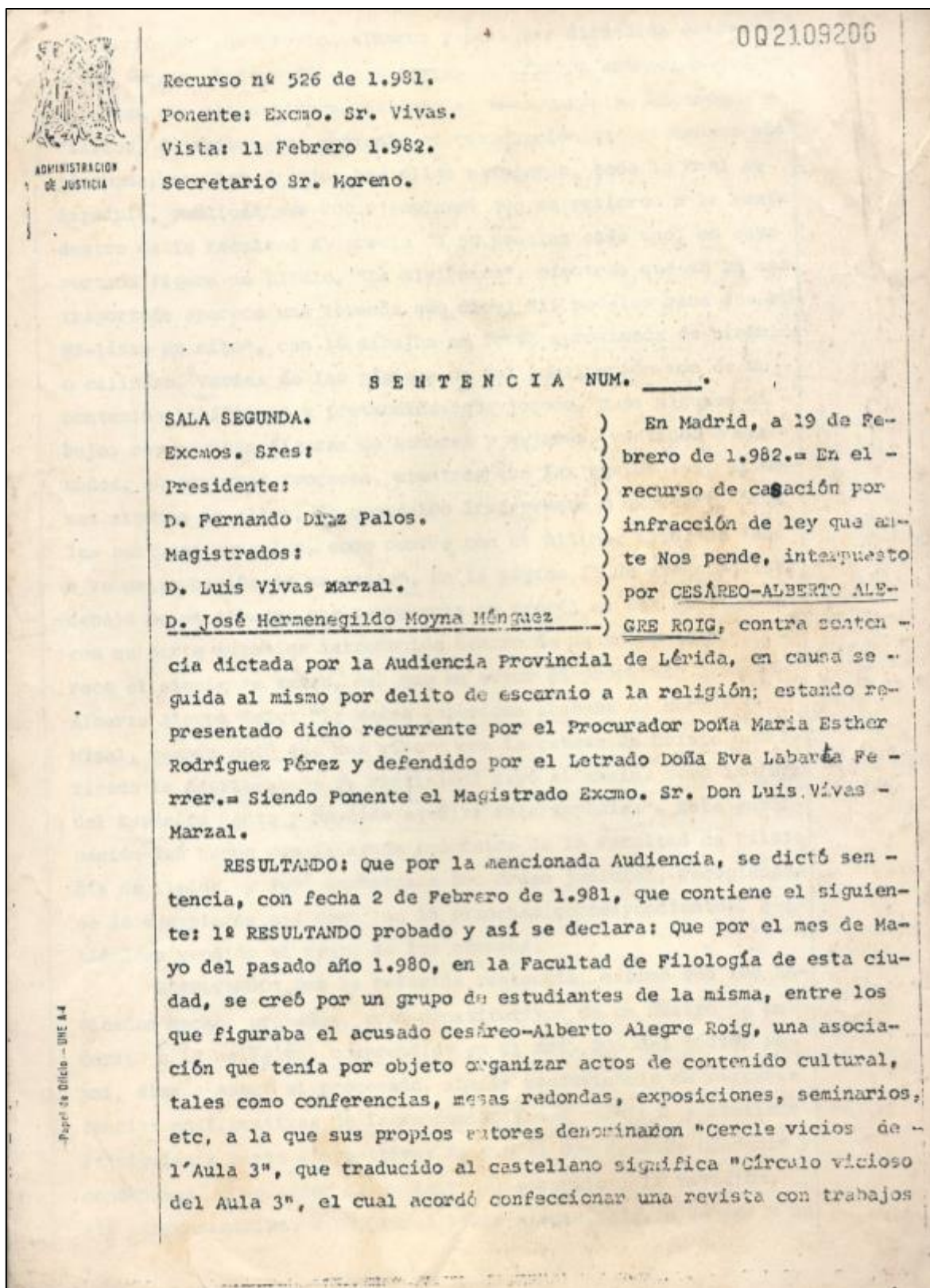
para asegurar las responsabilidades pecuniarias que en definiti- va pueden ser impuestas en esta causa, bajo apercibimiento si no efectúa de procederse al embargo de bienes de su propiedad, bag- tantes a cubrir aquella suma, y dése cuenta en el ramo separado/ que con testimonio de esta parte de auto se forme.

Lo acuerda y firma el Sr. D. **Santiago Fóres Logasa, Magistrado- Juez de Instrucción de este Partido; doy fe.**

DILIGENCIA.- Seguidamente se pone la precedente resolución en conocimiento del Ministerio Fiscal, doy fe.

Il·lustració 55: Continuació de l'auto del 24 de juliol

Il·lustració 56: 29 de febrer de 1982. Es celebrava a la Sala Segona del Tribunal Suprem de Madrid el segon judici contra Cèsar Alegre. Al final, se'l condemna a tres anys d'inhabilitació, tot i que al final no va el afectar realment

literarios de los propios alumnos y para ser difundida entre ellos, presentándose diversos textos que fueron seleccionados en asamblea por ellos mismos, quienes se encargaron de mecanografiarlos, distribuirlos mediante la composición que estimaron más adecuada, con los dibujos que ellos eligieron, todo lo cual se imprimió, publicándose 200 ejemplares que se pusieron a la venta dentro de la Facultad al precio de 50 pesetas cada uno, en cuya portada figura un título, "La higiénica", mientras que en la contraportada aparece una leyenda que dice: "16 modelos para des-~~PE-~~NE-lizar un mito", con 16 dibujos en forma aproximada de pirámide o cilindro. Varias de las páginas de tal publicación son de un contenido libidinoso y pretendidamente jocoso, pues algunos dibujos representan figuras de hombres y mujeres, vestidos o desnudos, en posturas procaces, mientras que los textos son, al menos algunos de ellos, de contenido irreverente o excitante para las pasiones sexuales, como ocurre con el último, titulado "oda a la masturbación de un monje". En la página 13 de dicha revista, debajo de un dibujo, que representa un reptil en una habitación con su parte anterior introducida dentro de un sacapuntas, aparece el siguiente texto, del que es autor el procesado Cesáreo-Alberto Alegre Roig: "La Madre Superiora acababa de cerrar el Misal, cuando notó que una víbora con la cabeza de Cristo Crucificado la desfloraba". Su virginidad cayó al suelo. Tomó la forma del Espíritu Santo y huyó de aquella sala impúdica". Esta publicación fué hecha con la ayuda económica de la Facultad de Filología de Lleida, y fué secuestrada por orden judicial, recogándose 16 ejemplares así como las 18 planchas correspondientes, habiéndose vendido el resto de los números.

RESULTANDO: Que la referida sentencia, estimó que los indicados hechos probados, eran constitutivos de un delito de escarnio a la religión, comprendido en el art. 209 del Código Penal, siendo autor el procesado, sin la concurrencia de circunstancias modificativas de la responsabilidad criminal y contiene la siguiente parte dispositiva: FALAMOS: Que debemos condenar y condenamos, como autor de un delito de escarnio a la religión, sin circunstancias, a Cesáreo-Alberto Alegre Roig, a un mes y un

002109210

- 2 -

ADMINISTRACION
DE JUSTICIA

día de arresto mayor, con suspensión de todo cargo público, profesión, oficio y derecho de sufragio por el mismo tiempo, e inhabilitación especial para el ejercicio de la enseñanza pública o privada durante seis años y un día, así como al pago de las costas de este procedimiento, Acordamos el comiso de los ejemplares y planchas secuestradas, que serán destruidos. Aprobamos el auto de insolvencia dictado por el Instructor. Solicítese del Gobierno indulto parcial para reducir la referida pena de inhabilitación especial de seis años y un día a tres años.

RESULTANDO: Que la representación del recurrente Cesáreo-Alberto Alegre Roig, al amparo del nº 1º del art. 849 de la Ley de Enjuiciamiento Criminal, alega como UNICO motivo: por cuanto no se cumplían ninguno de los elementos que configuraban el tipo delictivo del art. 209 del Código Penal, toda vez que en la relación de hechos probados, del primero de los Resultandos de la sentencia contra la que se recurría, se reconocía la creación de una "asociación que tenía por objeto organizar actos de contenido cultural, tales como conferencias, mesas redondas, exposiciones etc..." "... la cual acordó confeccionar una revista con trabajos literarios de los propios alumnos y para ser difundida entre ellos, presentándose diversos textos que fueron seleccionados en asamblea por ellos mismos....." a pesar de lo cual y a pesar de que en el segundo de los Considerandos se decía que se trataba de "un poema, incluso surrealista, como pretende ser el que nos ocupa" y reconocerse también en el primero de los Considerandos que se trata de "un poema con significación antirreligiosa" la sentencia recurrida no apreciaba ese trasfondo ideológico que hacía incompatible un juicio o concepto de una cosa con un ataque soez, descarnado a determinadas creencias religiosas necesariamente desprovisto de una implicación literaria y cultural considerando por tanto que todo ese enorme trasfondo ideológico considerado no neutralizaba el tono de burla y falta de respeto

- Papel de Oficio - UNE A-4

Il·lustració 58: Tercera part de la sentència de 1982

consideraba subsumible la conducta del procesado en el art. 209 del Código Penal; si se admitía un trasfondo ideológico en el texto del que era autor el hoy recurrente, no podía al mismo tiempo afirmarse que se dé una burla tenaz con el propósito de insultar -elemento necesario del tipo delictivo- pues ambos conceptos eran contradictorios; si se recogía en el Segundo Considerando que se trataba de un poema que sugiere -a un nivel elemental y no demasiado elaborado- la unión mística en sus diversas fases y si también se recogía en la misma sentencia recurrida el carácter surrealista y una significación ideológica en el texto no podía al unísono reputársele como vilipendioso y falto de respeto a la Religión Católica, pues las anteriores manifestaciones desvirtuaban por completo -al invalidar la literalidad en la lectura- el "animus injuriandi" inherente al delito de escarnio a la religión, esé "propósito deliberado de ofender" consustancial al delito del art. 209 del Código Penal.

RESULTANDO: Que el Ministerio Fiscal se instruyó del recurso y lo impugnó en el acto de la Vista, que ha tenido lugar en once de Eos corrientes, con asistencia también del Letrado Defensor del recurrente que, en su correspondiente informe, mantuvo el recurso.

CONSIDERANDO: que, en la Sección 3ª del Capítulo II del Título II del Libro II del Código Penal; y bajo el epígrafe correspondiente, se hallan los denominados delitos contra la libertad religiosa, la religión del Estado y las demás confesiones, cuya normativa primitiva se modificó mediante las Leyes de 15 de Noviembre de 1.971 y 8 de Mayo de 1.978, figurando en el catálogo de infracciones, concretamente en el inciso primero del artículo 209, el escarnio de la religión católica o de confesión reconocida legalmente, delito que ya se hallaba sancionado en el artículo 240 del Código de 1.870 y en el artículo 235 del Código de 1.932, los cuales se referían no a "confesión reconocida legalmente" sino a "religión que tuviera prosélitos en España"; requiriendo, la figura analizada: a) un singular "modus operandi" o técnica comisiva -de palabra o por escrito-, sin que la publicidad, difusión o divulgación sea elemento constitutivo del tipo si bien, en todo ca-

ADMINISTRACION
de JUSTICIA

002109214

- 3 -

so, el escarnio del que luego se hablará, tiene que exteriorizarse de algún modo; b) un escarnio, esto es, befa tenaz que se hace con el propósito de afrentar, grosera é insultante expresión - de desprecio, o, finalmente, mofa, burla y vilipendio; c) que dicho escarnio se produzca con "animus injuriandi", es decir, con el propósito deliberado "de ofender tan excelsos valores", como declaró la Sentencia de este Tribunal de 12 de Mayo de 1.973, habiendo exigido expresamente la concurrencia del citado elemento subjetivo del injusto, las Sentencias de este Tribunal de 13 y 30 de Abril y 10 de Octubre de 1.885 y la de 4 de Noviembre de 1.911, mientras que ésta última y la de 13 de Abril de 1.885 resaltaron que la simple negación o la crítica mesurada de los dogmas, no entrañan ni afrenta, ni ofensa, ni menoscabo; y d) que, el sujeto pasivo ha de ser la Religión Católica u otra confesión reconocida, pero que, en el primer caso, el escarnio ha de afectar a dicha Religión considerada globalmente, aunque basta que se refiera a determinado o determinados aspectos de la misma con tal de que repercuta sobre la totalidad.

CONSIDERANDO: que, en el caso presente, se trata de una revista universitaria que con el extraño título de "La Higiénica" y con el pretexto de cumplir finalidades culturales, abunda en procacidad y en mal gusto, conteniendo textos bilingües y dibujos lindantes, cuando no plenamente inmersos, en lo obsceno y en lo soezmente descarnado; y tras los consabidos ataques a frailes y a monjas, cuyos votos y vida de renunciación y de sacrificio, los redactores de dicha revista, ni agradecen ni comprenden, suponiéndoles anhelos lascivos no reprimidos, más o menos criptoconcupiscentes, y satisfechos onanísticamente, se encuentra el texto debatido, el cual -basta examinar la revista- no es ningún poema, sino breve prosa, pretendidamente ingeniosa y plena de simbolismo, en la que, de modo claramente irreverente e inverecundo, se ofenden los sentimientos religiosos, vilipendiando, ultrajando y ridiculizando a dos Personas de la Santísima Trinidad y, con ello, a

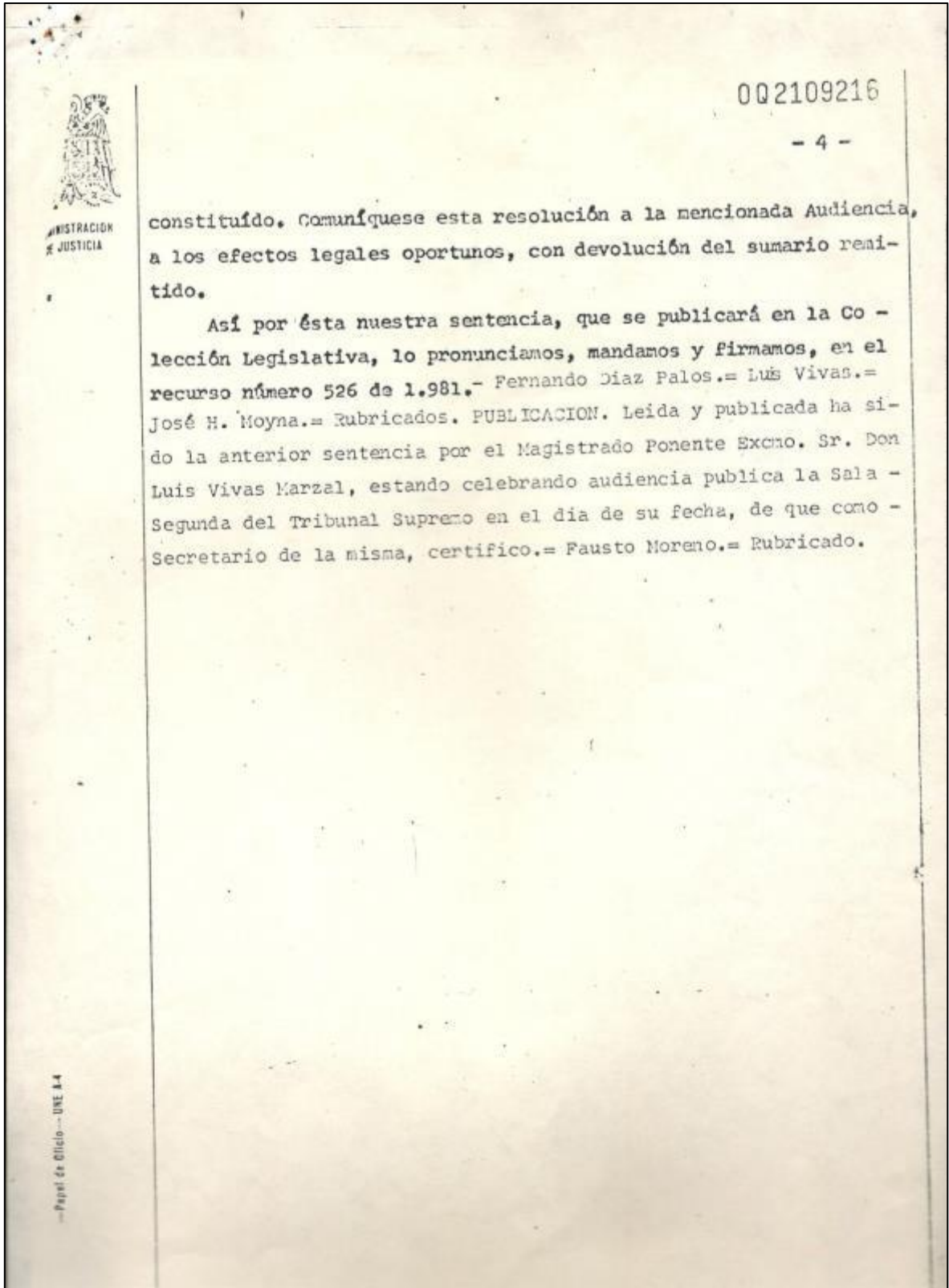
--Papel de Oficio-- UNE #4

Il·lustració 60: Continuació de la sentència de 1982

no de los dogmas fundamentales de la Religión Católica; sin que, dicha burla o chacota, sirva de excusa o de exoneración, ni el invocado tono cultural, totalmente ausente de la revista dicha, ni la libertad de expresión proclamada en el artículo 20-1 a) de la Constitución, que tiene sus límites perfectamente señalados en el apartado 4 de dicho precepto, ni la incomprensible simbología a la que, se dice, responde el texto que, en ningún caso, logra disfrazar la aviesa intención que se transparenta en el mismo, ni la ausencia de "animus injuriandi", el cual es patente y manifiesto a lo largo de toda la revista y, especialmente, en el pasaje suspecto, ni el pretendido "animus criticandi", excluyente, según el impugnante, del acabado de citar "animus injuriandi", cuyo "animus criticandi" podía reconocerse en un serio, científico y profundo estudio teológico en el que se negaran alguna de las verdades tenidas por fundamentales en la fé católica, pero que no se detecta en meros exabruptos antirreligiosos, plenos de bafa, mofa e irrisión de dogmas fundamentales -véase artículo 16 de la Constitución-, de una religión mayoritaria en España y reconocida legalmente; procediendo, a virtud de todo lo expuesto, la desestimación del único motivo del recurso basado en el nº 1 del artículo 849 de la Ley de Enjuiciamiento Criminal por indebida aplicación del artículo 209 del Código Penal, no sin antes resaltar que ni siquiera el intentado descrédito de la Religión Católica es original o revela inventiva, pues basta leer la Sentencia de este Tribunal de 13 de Octubre de 1.980, para comprobar que, el supuesto de hecho contemplado por dicha resolución, es, salvo en lo que concierne al sujeto activo y a la publicación, muy semejante, sino idéntico, al de autos.

F A L L A M O S: Que debemos declarar y declaramos no haber lugar al recurso de casación por infracción de ley, interpuesto por Cesáreo-Alberto Alegre Roig, contra sentencia dictada por la Audiencia Provincial de Lérida, con fecha 2 de Febrero de 1.981, en causa seguida al mismo por delito de escarnio a la religión.- Condenamos a dicho recurrente al pago de las costas ocasionadas en el presente recurso y de la cantidad de setecientas cincuenta pesetas, si viniere a mejor fortuna, por razón de depósito no -

II-lustració 61: Sisena part de la sentència de 1982

Il·lustració 62: Final de la sentència de 1982

12.5. Peritatges dels poetes i els sacerdots

ANÁLISIS LINGÜÍSTICO D'EL POEMA/IMAGENES EVOCADAS E INTENCION DEL MIB- MO/CRÍTICA LITERARIA.-

De un poema de César Alegre. Publicado en la Revista "La Higiénica",
nº 0, mayo 1980, Lleida.

0. Condicionantes previos

Este poema no es susceptible de una valoración literal y concreta, puesto que en lo substancial su estructura imaginativa responde a motivaciones visionario-simbólicas. Esta premisa invalida, en rigor, toda interpretación suscita a órdenes de la realidad. Por tanto, no es un poema que describe evidencias -en literatura no hay nada evidente- sino trascendencias.

A este supuesto previo, particularizado en el poema mencionado, debe añadirse otro de alcance más generalizado. Nos referimos a la ausencia de univocidad de la interpretación literaria. Un texto, cualquiera que este sea, si opera, como es el caso que nos ocupa, desde el orden del imaginario, es susceptible de múltiples interpretaciones y lecturas. Con esto queremos decir que no existe -aserto aceptado por toda crítica literaria moderna- ninguna interpretación absoluta.

De lo que no cabe duda es que el poema en cuestión obedece a una serie de motivaciones arraigadas en la tradición mística de nuestra literatura, parcela, como es sabido, unida a las claves interiores del subconsciente y a los símbolos. Es obvio, pues, que toda interpretación de dicho poema, para una interpretación correcta, pasa obligadamente por el desvelamiento de esas claves y esos símbolos aludidos.

1. Partimos para dicha interpretación simbólica del Dictionnaire des symboles (Ed. Seghers, París, 1969), de Alain Cheerbrant y Jean Chevalier, obra fundamental en este apartado,

De la lectura del poema se desprenden las siguientes claves simbólicas:

Madre superiora. - Denotación meliorativa y superlativa de un ser femenino. Presuntamente ligado a los órdenes eclesiásticos. Las mayúsculas indican órbita de poder demiúrgico o deseo de trascender a un estado superior, presumiblemente divino. No se deduce de su nominación ningún carácter hagiográfico o santo. Por el contexto del poema lo único claro es que se trata de una mujer ornada de poder y en trance de ejecutar una acción mística.

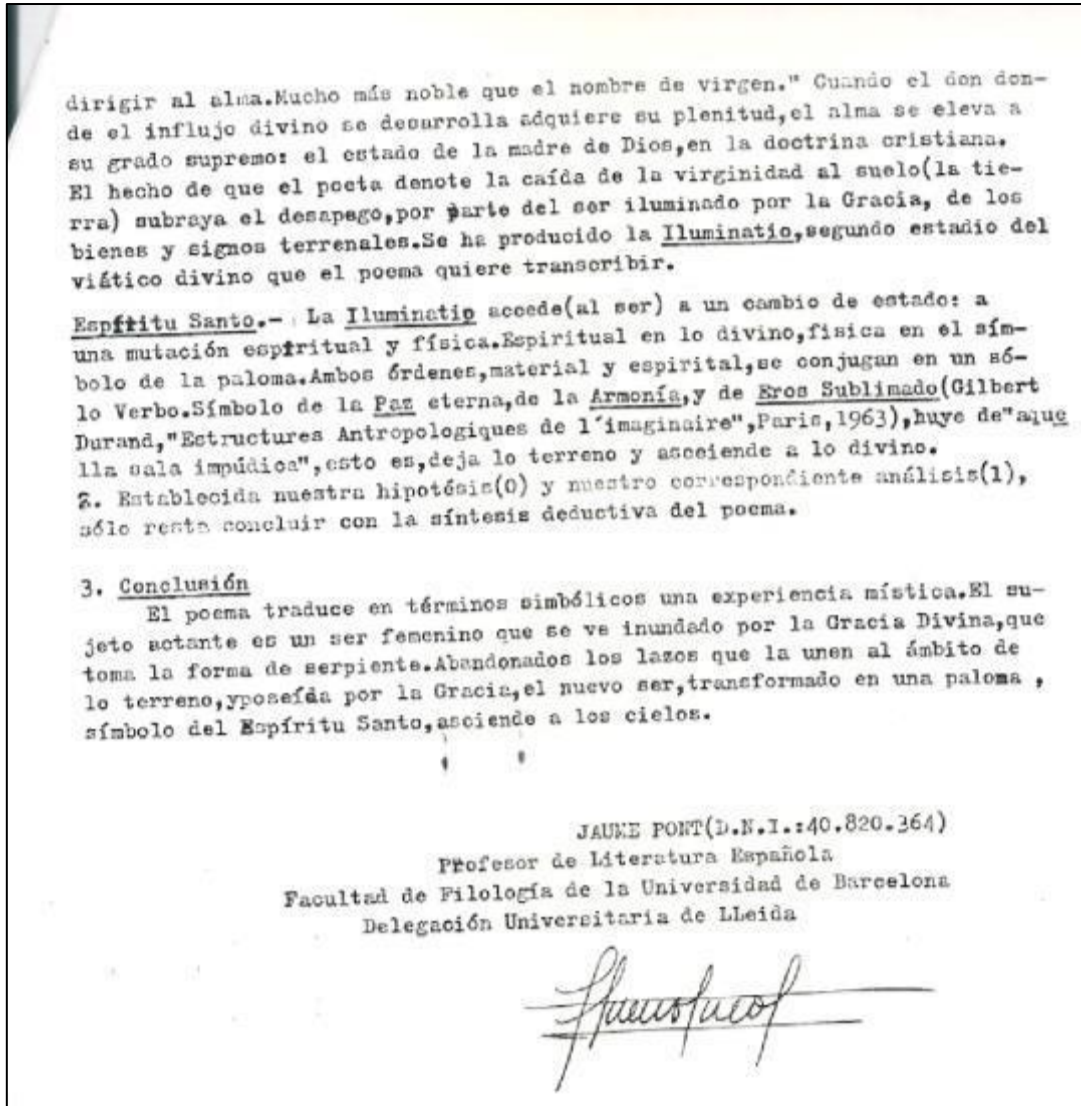
Misal. - La lectura divina denota que el ser humano se ha sentido motivado por ella ("acababa de cerrar el Misal..."). Iniciación al trance. En el supuesto de que los tres estados místicos son Purgatio, Iluminatio y Unio, la lectura del Misal sería un índice indicativo del primer estado, el purgativo. La mujer (Madre Superiora) vendría así a purgar sus pecados o a redimirlos con la voz de la lectura divina.

Víbora.- Dentro de los órdenes simbólicos del imaginario, la tradición une a la imagen de la víbora (vid. ob. cit., v. IV. p. 398) al poder divino. La serpiente representa el agente de las transformaciones físicas y espirituales. Y más concretamente -cito textualmente (p. 398)- "en el orden del inconsciente y de los sueños, la víbora representa un impulso no integrado en la jerarquía de los valores conscientes? Según Chevalier y Gheerbrant la serpiente tiene un carácter purificador y, en esencia, es la portadora de la libertad total. En la tradición griega clásica, Zeus, el padre de los dioses, se transforma en serpiente. Dentro de la tradición judío-cristiana, J.G. Fraser (ob. cit., p. 192) indica que en el tiempo de Herodes se produjo la visita de una serpiente a una virgen judía. El hecho acerca a la figura de la virgen María. Siglos después, en la época cristiana, la imagen del Cristo que regenera y salva la humanidad será representado muchas veces como la serpiente en la cruz. Con tal caracterización aparece en los siglos XII y XIII en un poema místico de Rémy de Gourmont ("Le latin mystique. Les poètes de l'antiphonaire et la symbolique au Moyen Age" Paris, 1913). Esta imagen espiritual de la serpiente, que como ha podido verse no elude la caracterización de Cristo, tiene también una dimensión simbólica de orden sexual. La serpiente simboliza fecundidad y fuerza (así la representa Dante Alighieri en el "Infierno" de su Divina Comedia). El símbolo de la serpiente es pues capaz de unir ideas en apariencia contradictorias; poderes espirituales y materiales o sexuales, fuentes de la vida y de la muerte. No en vano, la medicina, ciencia intermedia entre los designios de la vida y de la muerte usa la serpiente como símbolo.

Cristo Crucificado.- Su figura, que depende en este caso del símbolo de "la serpiente", ya ha quedado explicada más arriba.

Desfloración ("desfloraba...").- En este poema el acto de la desfloración ha de tomarse como la señal o el signo de unión entre el Esposo y la Esposa, El y Ella, el Yo y la Divinidad místicas. La desfloración es la ruptura de la atadura que liga al ser a la tierra. Puede interpretarse en un sentido estrictamente sexual, pero, de la misma forma, cabe no interpretarlo así. Cuando el poeta dice "Cristo Crucificado la desfloraba" puede entenderse, en un sentido místico (en el mismo sentido que se producen las continuas uniones erótica-místicas en San Juan de la Cruz, Santa Teresa de Jesús, o en las fuentes bíblicas del Cantar de los Cantares, ampliamente comentadas por estudiosos como Dámaso Alonso, Otho Green, o Jorge Guillén), que el ser humano en cuestión es inundado de amor divino, esto es, es concebido de Gracia.

Virginidad.- Sólo cabe la atribución mística comentada. Se dice de que un alma es virgen cuando es vacía: "dispuesta a recibir la semilla divina" (Angelus Silesius, "Le Pèlerin Cherubinique", ob. cit., p. 398). El acto sexual toma así un sentido metafórico, en tanto que la Virgen, o el ser que ostenta la virginidad, es inundado y penetrado por la Gracia Divina. Maester Eckart dice al respecto: "Si el hombre permaneciese siempre virgen, ningún fruto provendría de él. Para devenir fecundo, es necesario que sea mujer. Mujer? Sí, mujer. Mujer es la palabra más noble que podemos

Il·lustració 65: Tercera part del peritatge de Jaume Pont

CLASIFICACION, GENERO E INTERPRETACION DE UN POEMA DE CESAR ALEGRE, PUBLICADO EN LA REVISTA "LA HIGIENICA", Nº 0, MAYO 1980, LLEIDA. SE GUN PETICION DEL JUZGADO Nº 2, Y EN CALIDAD DE PERITAJE DEL SUMARIO 91/80, ROLLO 204.

Se trata de un poema en prosa de influencia surrealista en el que, mediante el uso de recursos estilísticos de la retórica clásica, se entronca con la tensión y la simbología del lenguaje místico tradicional. Ello comporta, previas a cualquier interpretación o lectura, una serie de consideraciones lingüísticas y estilísticas a considerar:

- 1) Lo que caracteriza la función poética del lenguaje es, según la terminología ampliamente aceptada de Jakobson ("Essais de linguistique générale: I-Les fondations du langage", De Minuit, Paris 1963, p. 213 y s.), el hecho de centrar la comunicación lingüística en el hecho mismo del lenguaje en cuanto a tal; y añade: "La superposition de la similarité sur la contiguïté confère a la poésie son essence de part en part symbolique, complexe, polysémique, essence que suggère si heureusement la formule de Goethe, "Alles Vergaengliches ist nur ein Gleichnis" (Tout ce qui passe n'est que symbole)" (op.cit., p. 238).

Toda poesía, por tanto, obliga a una lectura connotativa, polisémica y ambigua del texto, en la que el lenguaje meramente informativo-literal esta forzosamente soslayado o revasado por la iconicidad de la metáfora.

- 2) Dado que la comunicación poética se desarrolla, según lo dicho, a nivel metafórico, conviene tener en cuenta que "lo que realmente importa en una metáfora es la profundidad psíquica a la que las cosas del mundo, reales o fantásticas, son transportadas por la serena vehemencia de la imaginación. El proceso de transformación que ello implica puede ser descrito como un movimiento semántico, y su idea va implícita en la propia palabra "metáfora", ya que el movimiento ("phora") que el término connota es de naturaleza se-

mántica: el doble acto imaginativo de sobrepasar lo obvio y combinar que es el rasgo esencial del proceso metafórico." (WHEELWRIGHT, PHILIP: Metáfora y realidad, Espasa-Calpe, Madrid, 1979 p. 72-73).

Y Aristoteles dice que la metáfora es la "transferencia" (Epi-phora) de un nombre --es decir: de aquello que generalmente denota-- a algún otro objeto (Véase: los capítulos 21 y 22 de la Poética y los capítulos 2,4,9 y 11 del libro III de la Ra-tórica).

Por lo tanto, la metáfora, por el mismo hecho de serlo "comienza por tomar el significado usual de una palabra y después aplica ese mismo vocablo a otra cosa, aprovechando la facilidad de comparación con lo que nos es familiar. Tal 'movimiento' (Epi-phora) se caracteriza por pasar de una imagen más concreta y más fácilmente aprensible a o sobre (epi) otra más vaga, mas problemática y extraña." (WHEELWRIGHT: ob. cit. p. 73-74).

- 3) Como decía Breton, padre del surrealismo --a cuyos textos, por tanto, hay que recurrir para entender la comunicación a estudio --, : "L'objet d'art, a-t-on fort bien dit, tient le milieu entre le sensible et le rationnel. C'est quelque chose de spirituel qui apparaît comme matériel. L'art et la poésie créent à dessein, en tant qu'ils s'adressent aux sens ou à l'imagination, un monde d'ombres, de fantômes, de représentations fictives" (BRETON, ANDRÉ: "Position politique du surrealisme", Denoël /Gonthier, Paris, 1972. p. 122).

Por lo tanto, sea cual sea la interpretación simbólica a la que habra de recurrir cualquier lectura del texto poético --y, claro esta, cualquier lectura del poema de César Alegre-- , queda muy claro, desde el punto de vista de la lingüística como ciencia, que en modo alguno puede recurrirse a una simple lectura literal --como si se tratara de un texto informativo o descriptivo-- , puesto que la misma negaría lo que constituye la esencia misma del poema --su caracter metafórico-- y podría conducir a notables errores de aprecie-

cion.

El poema, pues, a partir de estos presupuestos ineludibles, debe de leerse desde una perspectiva simbólica que, a través del surrealismo, entronca con una tradición mística, según la cual los símbolos utilizados --necesariamente "transferidos" desde el lenguaje ordinario-referencial-- no son, en ningún caso, simplemente denotados según la relación primigenia del significante con el significado, sino que el significante mismo se transforma --a través de la metáfora-- en símbolo (polisémico, complejo i ambiguo) de una realidad "otra", que se mueve en el plano de la connotación, sin salirse de la clásica transposición del amor profano al amor divino --que culmina en el éxtasis-- , que incluye desde "El Cantar de los Cantares" a toda la mística occidental, y utilizando simbologías prácticamente codificadas, lo que, si bien le resta novedad, facilita una correcta lectura poética como parafraſis de la sublimación místico-religiosa y no como acto concreto de personajes u objetos concretos.

VICTOR SIURANA ZARAGOZA (D.N.I. 40.818.537)
Professor de Semántica General.

Director de la Sección de Filología de la Delegación Universitaria de Lleida, de la Universidad de Barcelona.

GABRIEL OLIVER COLL (D.N.I. 41.238.812)

Decano de la Facultad de Filología de la Universidad Central de Barcelona.

Il·lustració 68: Tercera part del peritatge de Pere Rovira

A LA SALA

D. ANDRES TRILLA LLOBERA, en su calidad de sacerdote, licenciado en Teología y párroco de la de San Benito de Can Serra (L'Hospitalet de Llobregat); y D. JAIME SALAS OLIVE, en su calidad de sacerdote, coadjutor de la misma parroquia, habiendo sido requeridos para ello por la Defensa de D. CESAR ALEGRE ROIG, para la causa 91/80 que se tramita en el Juzgado nº 2 de Lérida, con suficiente conocimiento del caso, y habiendo estudiado el poema objeto del Juicio, así como su contexto, tienen el honor de emitir el siguiente

D I C T A M E N

- 1) El hecho de tratarse de una revista que se autocalifica como "Revista de Expresión" hace presuponer, de entrada, una voluntad de experimentación literaria, muy alejada de todo lo que puedan ser afirmaciones dogmáticas o, simplemente, religiosas. El lenguaje del poema creemos que no puede ser interpretado en clave dogmática, sino literaria: "Diversa diverse judicantur".
- 2) Tal presuposición viene, quizás, corroborada por el hecho de que el poema citado forma parte de una serie de poemas inspirados todos ellos en imágenes del conocido humorista OPS, todos ellos de fuerte carga surrealista.
- 3) Es cierto, sin embargo, que el poema encausado usa como medio de expresión una determinada fraseología religiosa, por lo que merece un análisis más detallado.
- 4) A nuestro parecer, no hay elementos para afirmar el deseo del autor de expresar un CONTENIDO religioso. Más bien hay elementos para dudarlo o negarlo. Por ello creemos que los términos religiosos empleados son PUROS TÉRMINOS EXPRESIVOS, despojados de su contenido: puros "flatus vocis", por así decirlo.
- 5) Si esto es así, no se ve, según nuestro parecer, fundamento objetivo alguno para afirmar un "animus injuriandi" en la elaboración del citado poema.
- 6) Aun insistiendo en el análisis objetivo de las expresiones religiosas utilizadas en el poema, creemos que no sólo no parece haber en ellas negación o burla de algún dogma de la Iglesia Católica, sino que ni siquiera existe una ALUSION DIRECTA a ninguno de ellos.
- 7) Las expresiones que pueden parecer "malsonantes" son, según creemos:
 - a) "Una víbora con la cabeza del Cristo Crucificado"
 - b) "Tomó la forma del Espíritu Santo"

...

- 8) Ahora bien, por lo que respecta a la primera, aparte de su sentido, si se pretende entender como CONTENIDO, o sea ASSERTIVAMENTE, parece bastante evidente una interpretación onírica de la expresión. Si, a pesar de todo, se quisiera tomar la frase asertivamente, podría quizás hacerse, aplicándola a una representación simbólica de la posesión diabólica (como hay abundantes ejemplos en la Literatura universal y hasta en el Cine), o bien como una alusión al Anticristo.
- 9) Por lo que se refiere a la frase b), hay que decir que, por de pronto, no queda claro el sujeto de la misma. No sabemos si se refiere (quizá más probablemente) a la Madre Superiora, o a la víbora (o, incluso, a la virginidad?). En todo caso, aquí parece bastante inmediata la intención de recalcar la FORMA del Espíritu Santo, por encima de cualquier otra afirmación. Así, con un ropaje religiosos que juega bien con el contexto, creemos que, simplemente, se busca UNA IMAGEN bien expresada de, a la vez, celeridad y discreción en la fuga, dado que la FORMA del Espíritu Santo no es, ni más ni menos, que una manera religiosa de decir "paloma" o, si se prefiere, "vuelo rápido y silencioso".
- 10) Finalmente (aunque, como es natural, la última palabra sobre ello la tiene la autoridad judicial), queríamos expresar nuestra extrañeza, desde el punto de vista moral, de que se califique de "públicamente escandaloso" un texto que difícilmente ha llegado a unas pocas personas, dado el carácter de publicación interna de la revista, y que más difícilmente aún puede ser causa de daño y ruina espiritual para alguien. Pero, naturalmente, no entramos en la calificación jurídica, sino que nos limitamos a dar una apreciación moral, basada en la práctica pastoral y en la doctrina moral católica sobre el escándalo.

Por todo ello, hacemos llegar a la Sala este Dictamen que ahora firmamos de propia mano, en L'Hospitalet de Llobregat, a catorce de enero de mil novecientos ochenta y uno.

Andrés Trilla Llobera

Jaime Salas Olivé

13. BIBLIOGRAFIA

- Sentencia 61 (El Tribunal Supremo 17 / 11 / 1982). Consultat el 6 / 10 / 2017, a <http://hj.tribunalconstitucional.es/ca/Resolucion/Show/103>
- ACN. (20 / 02 / 2017). *L'Audiència de Barcelona tanca definitivament el cas contra Dolors Miquel i Ada Colau pel poema "Mare nostra"*. Consultat el 4 / 07 / 2017, a Ara.cat: http://www.ara.cat/societat/audiencia-barcelona-tanca-definitivament-cas-contra-dolors-miquel-ada-colau-poema-mare-nostra_0_1745825552.html
- Alegre, C. (25 / 08 / 2017). No és casualitat que 23 dies després del meu judici hi hagués un intent de cop d'Estat. 6. (S. Grau, Entrevistador) Lleida.
- AnCo. (sense data). *Antonio Machado Ruiz*. Consultat el 06 / 11 / 2017, a [enciclopedia.cat](https://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0038941.xml): <https://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0038941.xml>
- Anna Polítóvskaia. (01 / 01 / 2018). Consultat el 03 / 01 / 2018, a Viquipèdia: https://ca.wikipedia.org/wiki/Anna_Polít%C3%B3vskaia
- Astorga, A. (08 / 10 / 2012). *Así fue el infierno de Salman Rushdie*. Consultat el 09 / 11 / 2017, a [abc.es](http://www.abc.es/20121004/cultura-libros/abci-calvario-salman-rushdie-201210031949.html): <http://www.abc.es/20121004/cultura-libros/abci-calvario-salman-rushdie-201210031949.html>
- Bayà, M. (sense data). *Maria Antònia Oliver*. Recollit de Escriptors de la llengua catalana: https://www.escriptors.cat/autors/oliverma/pagina.php?id_sec=12
- Bel, S. (28 / 01 / 2011). *Dolors Miquel, poeta*. Consultat el 05 / 07 / 2017, a Ara.cat: http://www.ara.cat/opinio/Dolors-Miquel-poeta_0_416958314.html
- Biografia Vicent Andrés Estellés*. (sense data). Consultat el 17 / 10 / 2017, a Associació d'escriptors en llengua catalana: https://www.escriptors.cat/autors/andresv/pagina.php?id_sec=228
- Bramon, D. (21 / 09 / 2014). L'Estat Islàmic no són jihadistes: són terroristes, assassins. *Ara.cat*. (A. Bassas, Entrevistador) Barcelona. Consultat el 16 / 09 / 2017, a https://www.segre.com/noticies/lectura/entrevista/2017/04/16/dolors_bramon_1_alcora_hi_diu_que_les_dones_han_tapar_diu_que_han_ser_discretas_16689_1678.html
- Bramon, D. (25 / 07 / 2016). Els musulmans catalans no es deixen pagar mesquites per Catar ni per Aràbia, a diferència del Barça. *Vilaweb*. (A. Barnils, Entrevistador) Banyoles. Consultat el 16 / 10 / 2017, a <https://www.vilaweb.cat/noticies/dolors-bramon-dir-ne-estat-islamic-es-inercia-i-papanatisme/>
- Bramon, D. (18 / 08 / 2017). Estat Islàmic ni són un estat ni són islamistes: ha de quedar clar que són uns terroristes. *Lectura*. (J. B. Castellví, Entrevistador) Segre. Lleida. Consultat el 7 / 10 / 2017, a https://www.segre.com/noticies/lectura/entrevista/2017/04/16/dolors_bramon_1_alcora_hi_diu_que_les_dones_han_tapar_diu_que_han_ser_discretas_16689_1678.html
- Bramon, D. (31 / 08 / 2017). L'alcorà no diu en cap lloc que no es pugui dibuixar a Mahoma. (S. Grau, Entrevistador) Lleida.
- Caricatures de Mahoma en el periòdic Jyllands-Posten*. (28 / 12 / 2017). Consultat el 03 / 01 / 2018, a Wikipedia: https://es.wikipedia.org/wiki/Caricatures_de_Mahoma_en_el_peri%C3%B3dico_Jyllands-Posten
- Casals, X. (Ed.). (31 / 10 / 2010). *La otra Europa*. Consultat el 10 / 10 / 2017, a <https://laotraeuropa.blogia.com/pagina/64/>
- Charlie Hebdo*. (19 / 09 / 2017). Consultat el 26 / 10 / 2017, a Wikipedia: https://es.wikipedia.org/wiki/Charlie_Hebdo
- COLS, C. (16 / 02 / 2016). *"¡Qué orgullosa me siento!"*. Consultat el 12 / 07 / 2017, a El Periòdic: <http://www.elperiodico.com/es/barcelona/20160216/poetisa-dolors-miquel-esta-orgullosa-polemica-tras-sacrilego-poema-4902312>
- Cullell, V. M. (21 / 05 / 2011). *Ciències socials en xarxa*. Consultat el 03 / 09 / 2017, a Sàpiens: <http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/etiqueta/maig-del-68/>
- Curcó, J. (5 / 12 / 2017). Van aparèixer pintades amenaçadores contra mi pels carrers de Lleida. 4. (S. Grau, Entrevistador) Lleida.
- DDAA. (23 / 02 / 2001). Acoso al congreso. *Diari Segre (suplement especial)*, p. 1-15. Consultat el 07 / 10 / 2017
- escriptors.cat. (sense data). *Maria Mercè Marçal*. Consultat el 01 / 09 / 2017, a Escriptors de la llengua catalana: https://www.escriptors.cat/autors/marcalmm/pagina.php?id_sec=32

- Fernandez de Castro, D. (Director). (2011). *El Papus. Anatomia de un atentado* [Pel·lícula]. Espanya. Consultat el 19 / 08 / 2017, a <http://www.rtve.es/alacarta/videos/el-documental/papus-anatomia-atentado/1025161/>
- Ferrer i Fornells, M. (07 / 02 / 2016). *ara.cat*. Consultat el 09 / 11 / 2017, a https://www.ara.cat/politica/Preso-provisional-titellaires-enaltiment-terrorisme-Madrid_0_1517848414.html
- festes.org*. (sense data). Consultat el 10 / 12 / 2017, a http://www.festes.org/autor.php?id_autor=72
- Florensa, C. (10 / 12 / 2017). No sóc conscient que el meu posicionament em portés cap problema. (S. Grau, Entrevistador) Lleida.
- Geli, C. (18 / 09 / 2017). "El Papus", *memoria a prueba de bomba*. Consultat el 18 / 08 / 2017, a El País: https://elpais.com/ccaa/2017/09/18/catalunya/1505718566_464920.html
- González, M. R. (sense data). *Maria Aurèlia Capmany*. Consultat el 30 / 08 / 2017, a Escriptors de llengua catalana: https://www.escriptors.cat/autors/capmanyma/pagina.php?id_sec=414
- Hispanismo.org*. (06 / 08 / 2010). Consultat el 04 / 11 / 2017, a <http://hispanismo.org/presentaciones/12191-hola-todos.html>
- humoristán. (sense data). *El Cuervo*. Consultat el 11 / 11 / 2017, a <http://humoristan.org/es/publicaciones/el-cuervo/>,
- Jarne, A. (31 / 08 / 2017). La Higiénica és una metàfora de la Transició a Lleida. . 4. (S. Grau, Entrevistador) Lleida.
- Jarne, A., Sanvicén, P., & Cal, J. (1996). *L'antifranquisme i la Transició a Lleida*. Lleida: Segre. Consultat el 01 / 09 / 2017
- Junyent, E. (2017). El cas La Higiénica (1980-1981): Universitat, ciutat i llibertat d'expressió. A DDAA, J. Pont, & À. Santa (Ed.), *Universitat i ciutat: tot recordant Víctor Siurana* (p. 400). Lleida: Pagès Editors, S.L. Consultat el 21 / 07 / 2017, a <http://www.pageseditors.cat/ca/universitat-i-ciutat.html>
- Llobet, À. (01 / 03 / 2017). *Nació Lleida*. Consultat el 10 / 12 / 2017, a Nació Digital: <https://www.naciodigital.cat/lleida/noticia/21954/mor/jaume/pedros/creador/mascara/llibertat/expresio>
- Los versos satánicos*. (10 / 06 / 2017). Consultat el 23 / 07 / 2017, a Wikipedia: https://es.wikipedia.org/wiki/Los_versos_sat%C3%A1nicos
- Margó, V. (29 / 01 / 2016). *Memòria històrica a Lleida (9): les últimes espernegades del franquisme*. Consultat el 03 / 9 / 2017, a Totlleida.cat: <http://www.totlleida.cat/memoria-historica-a-lleida-9-les-ultims-espernegades-del-regim/>
- MARIMON, S., & Serra, L. (17 / 02 / 2016). *Judicialitzar la cultura*. Consultat el 09 / 07 / 2017, a Ara.cat: , Laura
- Miquel, D. (01 / 05 / 2015). *Carta oberta a poetes, escriptors i gent de la cultura*. Consultat el 21 / 07 / 2017, a Ara.cat: http://www.ara.cat/opinio/Carta-oberta-poetes-escriptors-cultura_0_1349865065.html
- Miquel, D. (01 / 05 / 2015). *Carta oberta a poetes, escriptors i gent de la cultura*. Consultat el 11 / 07 / 2017, a ara.cat: https://www.ara.cat/opinio/Carta-oberta-poetes-escriptors-cultura_0_1349865065.html
- Miquel, D. (16 / 10 / 2017). Vaig marxar de Lleida per por. 4. (S. Grau, Entrevistador) Lleida.
- Música, Reventós y el alcalde de Lérida declaran ante el juez instructor del sumario del 23 de febrero. (15 / 01 / 1982). *El País*. Consultat el 08 / 10 / 2017, a https://elpais.com/diario/1982/01/15/espana/379897205_850215.html
- Nerín, G. (02 / 02 / 2016). *BCNegra recorda el periodista d'investigació Xavier Vinader* . Consultat el 1 / 09 / 2017, a elNacional.cat: https://www.elnacional.cat/ca/cultura-idees-arts/el-festival-bcnegra-recorda-al-periodista-dinvestigacio-xavier-vinader_61806_102.html
- Nopca, J. (16 / 02 / 2016). Dolors Miquel, sobre el poema que ha enfurismat Fernández Díaz: "És una dignificació del cos de la dona". *ara.cat*. Consultat el 10 / 08 / 2017, a http://www.ara.cat/cultura/DolorsMiquel-Fernandez_Diaz-Premis_Ciutat_de_Barcelona_0_1523847760.html
- Paeria, L. (sense data). *Hemeroteca*. Consultat el 15 / 09 / 2017, a Arxiu municipal de Lleida: <http://arxiu.paeria.cat/fons-documentals/hemeroteca>
- País, E. (21 / 02 / 1981). Publicada en el BOE la setència sobre "El crimen de Cuenca". *El País*. Consultat el 23 / 08 / 2017, a https://elpais.com/diario/1981/02/21/sociedad/351558004_850215.html
- Pellicer, M. (11 / 04 / 2015). *Lo que debes saber sobre Xavier Vinader*. Consultat el 01 / 09 / 2017, a miquelpellicer.com: <https://miquelpellicer.com/2015/04/xavier-vinader-biografia/>

- Pitarch, D. (sense data). *Alex Broch*. Consultat el 30 / 08 / 2017, a Escriptors de llengua catalana: https://www.escriptors.cat/autors/brocha/pagina.php?id_sec=1173
- Redacció. (17 / 02 / 2016). *Abogados cristinanos denuncian ante la Fiscalía a Ada Colau y a la poetisa blasfema*. Consultat el 10 / 07 / 2017, a Actual: <https://www.actuall.com/laicismo/abogados-cristianos-denuncia-ante-la-fiscalia-a-ada-colau-y-a-la-poetisa-blasfema/> (si)
- Redacció. (29 / 03 / 2016). *Ada Colau: "Judicialitzar un poema feminista em sembla fora de lloc"*. Consultat el 2 / 07 / 2017, a Ara.cat: http://www.ara.cat/societat/Ada-Colau-Judicialitzar-feminista-sembla_0_1549045167.html
- Redacció. (17 / 02 / 2016). *Colau defensa el poema "Mare nostra" i avisa el PP que 'ni la llei mordassa ni ningú ens farà callar*. Consultat el 18 / 07 / 2017, a Ara.cat: http://www.ara.cat/cultura/ada_colau-respon-pp-poema-mare_nostra-dolors_miquel_0_1524447695.html
- Redacció. (17 / 02 / 2016). *Jorge Fernández Díaz reclama aplicar el Codi Penal contra la poeta que va ofendre el seu germà*. Consultat el 3 / 07 / 2017, a Ara.cat: http://www.ara.cat/cultura/Jorge-Fernandez-Penal-Dolors-Miquel_0_1524447639.html
- Redacció. (27 / 07 / 2016). *Ressuscita la polèmica pel poema "Mare nostra": Dolors Miquel carrega contra Colau*. Consultat el 26 / 07 / 2017, a Ara.cat: http://www.ara.cat/societat/audiencia-barcelona-tanca-definitivament-cas-contra-dolors-miquel-ada-colau-poema-mare-nostra_0_1745825552.html
- Redacció. (2016 / 07 / 26). *Dolors Miquel dice que no escogió el poema y acusa a Colau de manipularla*. Consultat el 10 / 11 / 2017, a El Nacional.com: http://www.elnacional.cat/es/bcn-hub/dolors-miquel-poema-colau_106884_102.html
- Redacció. (26 / 07 / 2016). *Dolors Miquel acusa a Colau de haberla utilizado y asegura que no escogió el poema*. Consultat el 10 / 11 / 2017, a La Vanguardia: <http://www.lavanguardia.com/cultura/20160726/403489446227/dolors-miquel-acusa-colau-poema.html>
- Rosado, B. G. (06 / 09 / 2016). *La cárcel de Oscar Wilde*. Recollit de elMundo.es: <http://www.elmundo.es/cultura/2016/09/06/57cdadcd268e3e32258b458d.html>
- RSu. (sense data). *Miguel Hernández Gilabert*. Consultat el 06 / 11 / 2017, a enciclopèdia.cat: <https://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0032499.xml>
- RSu, & AMS. (sense data). *Federico García Lorca*. Consultat el 06 / 11 / 2017, a enciclopèdia.cat: <https://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0029103.xml>
- Seisdedos, I. (26 / 11 / 2008). *Dos escritores contra la barbarie*. Consultat el 08 / 11 / 2017, a elPaís.es: https://elpais.com/diario/2008/11/26/cultura/1227654001_850215.html
- SENTENCIA 61/1982, de 13 de octubre, 218/1981 (Tribunal Suprem 13 / 10 / 1982). Consultat el 04 / 11 / 2017, a <http://hj.tribunalconstitucional.es/ca/Resolucion/Show/103>
- Serra, C. (21 / 12 / 2007). *Carles Santos, crucificado*. (Prisa, Ed.) *El País*. Consultat el 30 / 07 / 2017
- Títeres desde abajo. (12 / 2017). *Títeres desde abajo*. Consultat el 02 / 1 / 2018, a <http://titeresdesdeabajo.blogspot.com.es>
- Trigo, X. R. (sense data). *Joan Rendé i Masdeu*. Consultat el 30 / 08 / 2017, a Escriptors de llengua catalana: https://www.escriptors.cat/autors/rende/pagina.php?id_sec=354
- TV3 (Productor), & Miguel, E. (Director). (2017). *Manuel de Pedrolo. Trencant l'oblit* [Pel·lícula]. Consultat el 17 / 08 / 2017, a <http://www.ccma.cat/tv3/alicarta/el-documental/manuel-de-pedrolo-trencant-oblit/video/5535249/>
- Vidal, A. R. (sense data). *Xavier Bru de Sala*. Consultat el 02 / 09 / 2017, a Escriptors de la llengua catalana: https://www.escriptors.cat/autors/brudesalax/pagina.php?id_sec=3278
- Villar, E. M. (sense data). *Montserrat Roig*. Consultat el 08 / 30 / 2017, a Escriptors de llengua catalans: https://www.escriptors.cat/autors/roigm/pagina.php?id_sec=1841
- Wikipedia.org. (19 / 12 / 2017). *La transición española*.
- Zuleta, R. (09 / 05 / 2013). *Ochenta años de la quema nazi de libros: símbolo de la persecución cultural*. (G. Godó, Editor) Consultat el 06 / 11 / 2017, a [laVanguardia.es](http://www.lavanguardia.es): Ochenta años de la quema nazi de libros: símbolo de la persecución cultural

Continuen els actes a la Universitat
Condempna de César Alegre
una polsera anticonstitucional
per ser anticonstitucional

El Supremo tendrá la última palabra
COMPAS DE ESPERA PARA CESAR ALEGRE

Libertat d'expressió vol
dir expressar-se lliurement
Per Pere ROVIRA

EL PAIS, jueves 22 de enero de 1981
TRIBUNALES
Juicio contra un estudiante por la publicación de unos versos
CERCLE VICIOS DE L'AUULA 3
Revista de la Higiénica Facultad de Filología

Huelga en el Campus por el juicio contra un estudiante
CULTURA
Estudiantes de Lleida
Avui, assemblea a la Universitat de Barcelona
Noves protestes per la condemna de C. Alegre

FONDO
ON MARCARON LA
CONTRA CESAR ALEGRE
El fiscal pide seis años y un día de inhabilitacion
La defensa explico que no habia habido escándalo ni escarnio a la religion catolica

tribuna lliure

UNA PRETESA LIBERTAT
D'EXPRESSIO

Per Ramon DOMENECH i CASTELLS
Director del Col·legi Sant Antoni de Pineda

CULTURA
AVUI, dimecres, 11 de febrer del 1981

"LA HIGIENICA", SEQUESTRADA POR ORDEN JUDICIAL

LA MANANA
Llibertat d'expressió

JUICIO CONTRA CESAR ALEGRE
LA MANANA

Acte al patinatge de la Universitat
Capmany, Pedrol i Roig,
per la libretat de creació,
Home va posar en relleu la contradicció que implica la repressió exercida contra un poema surrealista
Avec César Alegre
AVUI - 17-II-81

DIARIO DE BARCELONA / 7

tribuna lliure

CLAUSTROS UNIVERSITARIOS SE SOLIDARIZAN CON CESAR ALEGRE
ELEGITIVITZENT-NOS

BATE SOBRE "LIBERTAD", EN EL ROSER
Adistas, profesores, poetas y universitarios

Por publicar un poema
Condenado al

La...
s'esten a
Tarragona
Ante el próximo juicio a un universitario

tribuna lliure

LA MANANA
Llibertat d'expressió

La libretat d'expressió, altra volta en qüestió

CLUSTROS UNIVERSITARIOS SE SOLIDARIZAN CON CESAR ALEGRE
LA MANANA
Llibertat d'expressió

